

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
- Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațlu

21 - 27 septembrie 1994
(Anul XXVII)

36

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Document

Stenograma ședinței de excludere a lui Alexandr Soljenițin

din Uniunea Scriitorilor

(pag. 20 - 21)

Amintiri despre Eugen Ionescu

(pag. 14 - 15)

La o
nouă
lectură:

Vasile Voiculescu

(pag. 12-13)

Scrisoare

deschisă lui

Mircea

Cărtărescu

(pag. 5)

Un articol polemic
de Alexandru George:

De la prietenie la
critică și înapoi

(pag. 3)

Româniile de celuloză

(pag. 2)

Școala

CA în fiecare an, luna septembrie aduce în atenția tuturor, mari și mici, școala. După febra concursurilor de admitere în facultăți, s-au redeschis școlile generale și liceele. În primele zile ale lui octombrie se întorc din vacanță studenții. Am ascultat mesajul adresat Parlamentului de către președintele Iliescu chiar în preajma acestor evenimente cu speranța că, alături de privatizare și corupție, își va găsi loc în el și școala românească. Din păcate, pentru domnul Iliescu, școala nu reprezintă nici o problemă socială și economică, nici una politică. Dovadă că nu s-a referit la ea în nici una din aceste ordine de idei. Lipsa de preocupare pentru școală a instituției prezidențiale nu trebuie să ne mire. Tipicul discursului rostit de către domnul Iliescu marți, 13 septembrie în sala din Dealul Mitropoliei era aproape același cu al discursurilor lui Ceaușescu, debutând cu economia și isprăvind cu externele. Învățământul a rămas și astăzi, ca și ieri, a cincea roată la căruță.

Și totuși, experiența țărilor care s-au dezvoltat cu oarecare întârziere, în Asia, bunăoară, arată că învățământul și cercetarea trebuie considerate astăzi, în societatea modernă, factori esențiali, adevărate „forțe de producție”. O statistică pe care am comentat-o, cu ani în urmă, la rubrica „Ochiul magic” a *României literare* proba faptul indubitabil că modelul de dezvoltare cel mai potrivit secolului XX se bazează pe investiția masivă în domeniile cercetării fundamentale și al învățământului. Aflată, după 1989, în situația

privilegiată de a se putea relansa pe toate planurile, România n-ar fi trebuit să rateze șansa pe care i-o oferea acest model. Din nefericire, mentalitatea comunistă a fost mai puternică decât inteligența practică a reformatorilor noștri din acești ultimi cinci ani. În nici un moment nu s-a văzut că ei își dau seama de importanța dirijării fondurilor spre școală. Bugetele României pe anii '90-'94 și-au păstrat, în linii mari, structura din deceniile anterioare. Salvarea de la ruină a unei industrii greoaie, uzate moral și ineficiente, a părut, mereu, mult mai preocupantă decât instruirea noulor generații. Reformatorii au privit mai degrabă înapoi decât înainte.

În afară de o creștere fabuloasă a costurilor școlii (manuale, echipamente, taxe), ca o consecință a perimării conceptului comunist de învățământ gratuit, nu am putut constata nici o schimbare de fond. Apariția universităților private s-a dovedit mai degrabă o afacere decât o necesitate. Legea învățământului n-a fost adoptată încă de Parlament. Bugetul școlii nu e întrecut, în mărime, decât de acela al culturii, și este comparabil doar cu acela al sănătății. Această stare de lucruri nu poate rămâne fără urmări. Nu întotdeauna putem lăsa pe mîine ceea ce nu facem astăzi. Când e vorba de școală, timpul pierdut nu se recuperează. Nici un an, nici o zi, nici o oră. La acest trist adevăr ne obligă să reflectăm, acum când reîncepe școala, politica guvernanților români ai epocii de tranziție.

Cazul
Pasternak

(pag. 23)

CONTRAFORTde Mircea
Mihăieș

Româniile de celuloză

SLĂBICIUNEA presei românești, exasperanta ei ineficiență în plan social nu trebuie să surprindă pe nimeni. Sintagme precum „a patra putere în stat”, „principalul factor de educație civică” etc etc. sînt doar vorbe goale. Care „a patra putere în stat”, cînd noi nici măcar nu știm cine sînt celelalte trei? Care „educație a maselor” cînd, reduse la caricatural, valențele educative ale presei se referă, în cel mai bun caz, la educația sexuală a soldaților care sar gardul cazărnilor pentru a-și procura ultimul număr din *Prostituția*?

Precaritatea bazei materiale, imposibilitatea de a-și identifica un segment social căruia să i se adreseze cu predilecție au condus în ultimii patru ani la o concurență acerbă, pe cît de inegalantă, pe atît de ineficientă. În ciuda bunelor intenții generale, rezultatele practice ale dezvoltărilor în presă sînt nule. Fără îndoială, sabotarea unei anchete de presă de către un alt ziar, care declanșează imediat o contra-anchetă, poate constitui o explicație valabilă pentru debilitatea efectelor sociale ale presei române. Dar la fel de puternic acționează și autodiscreditarea pe care, în forme diverse, o practică toate ziarele importante din țară. Cum să te ia lumea în serios pe tine, *Evenimentul zilei*, să spunem, cînd pe o pagină dezvoltă potlogăriile cutărui ministru și corupția cvasi-generalizată a executivului, iar restul de unsprezece foi sînt sufocate de abominabile descrieri de violuri, de mondenități de-un gust îndoienic și de promovarea unei morale depravate, în care „high-life”-ul e identificat cu picioarele frumose ale dansatoarelor din barul de noapte, iar elita intelectuală cu familiarii barurilor „chic”.

Cum să dobîndești credibilitate cînd tu, *România liberă*, „mergi” pe partea opoziției, dar, în același timp, duci cele mai necruțătoare campanii împotriva unor membri marcanți ai acesteia? Sigur, ar fi trist să ne întoarcem la vremurile unanimităților de partid. Însă prea sînt bine orchestrate și prea li se străvăd motivațiile și psihanaliticele surse. Așa cum li s-au văzut și în ianuarie 1990, cînd a contribuit decisiv la eliminarea singurului posibil rival de atunci al lui Ion Iliescu, Dumitru Mazilu. În 1992, a fost vîrfurile de lance în campania de marginalizare a lui Nicolae Manolescu, pentru ca, în 1994, să se pregătească să-i dea lovitură de grație. Să fie *România liberă* în solda regimului Iliescu? E greu de crezut, după cum e greu de crezut că Ion Cristoiu face *dinadins* jocurile puterii de azi. Dar plasa de mici interese și mari orgolii, presiunea în care trăiesc ziaristii înșiși, labilitatea psihică și chiar o anumită lipsă de profesionalism riscă să arunce ziarele noastre „independente” într-o prăpastie din care se vor ridica extrem de greu.

Anunțăm pe cîntorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notei RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emisă în completarea *Catalogului publicațiilor*.

S-a observat de nenumărate ori că în România nu se pot duce campanii de presă. Dezvăluirile jurnaliștilor par mai degrabă mici cruciade personale, niște fronde mai mult sau mai puțin juvenile. Chiar în cazurile cele mai serioase, ele au aerul unor răfuieți și răzbunări, trădînd mai mult umoarea ziaristului decît implacabilitatea faptelor. Se fac prea multe dezvăluiri infernale, s-a acumulat o cantitate prea mare de incredibile potlogări pentru ca sensibilitatea opiniei publice să nu se fi atrofiat.

Și era normal să se ajungă la indiferența generală a publicului, cînd fiecare ziar își desfășoară propria campanie de dezvăluiri, fără să existe nici cea mai mică intenție de coordonare. Flatați de ipostaza (vai, cît de deșartă!) de mici șoguni ai feudei lor de celuloză, jurnaliștii de frunte ai țării se feresc ca dracul de tămăie să pună umărul la o campanie pe care n-au inițiat-o ei înșiși. Nu-mi pot imagina, în ruptul capului, o întîlnire (fie și secretă) între Petre Mihai Băcanu, Ion Cristoiu și Dumitru Tinu pentru a stabili o strategie comună într-o problemă sau alta. Din contră, mai plauzibilă e posibilitatea de a-i vedea silinduse să dovedească, fiecare dintre ei, că dezvăluirile celorlalți sînt mofturi, fisuri, baloane de săpun față de revelațiile din gazetele lor! Frica de a citi chiar opinii cu care ești de acord a ajuns un fel de boală profesională a gazetăriei.

La noi funcționează implacabil judecata că ziaristul e în egală măsură și o vedetă a condeiului, dacă nu chiar un artist, un creator, un vrăjitor și-un virtuoz. În România, mai important decît ce se spune e *cine* spune. Vă puteți imagina o presă autohtonă în care, după modelul faimoasei *The Economist*, articolele să nu poarte semnături? Vă puteți prefigura ziua în care prima pagină a marilor cotidiene să cuprindă aceleași știri? Și nu pentru că jurnaliștii ar duce lipsă de imaginație, ci pentru că acelea ar fi cu adevărat *știrile zilei*. Nu se sfiesc s-o facă *Washington Post*, *Wall Street Journal* și *New York Times*, *Libération* și *Le Monde*, pentru a da numai cîteva exemple de gazete care nu ezită să publice, în anumite cazuri, chiar aceleași fotografii, sacrificînd originalitatea de dragul preciziei. Dar n-o vor face în veci *România liberă*, *Evenimentul zilei*, *Ziua* sau *Adevărul*. Pentru simplul motiv că în societățile normale evenimentele există în mod natural, impunîndu-se discernămintului gazetărilor, în timp ce într-o societate bolnavă ca a noastră ele trebuie inventate.

Răsfoind într-o dimineață mai multe ziare occidentale, vei putea să-ți faci imediat o imagine despre ce se întîmplă în țara cu pricina, care e pulsul societății. Făcînd aceeași operațiune în România vei constata cu stupeoare că nimic din ce spune un ziar nu consumă cu faptele relatate în altul. Și nu e vorba doar de diferențieri stilistice. E, pur și simplu, vorba de mai multe realități autonome, funcționînd independent sub pana vrăjită a unor gazetari sarcastici a căror supremă plăcere pare a fi contrazicerea sublimelor versuri ale cîntecului „pe lume nu-s mai multe Români!”, cărora li se răspunde ritos: „Ba sînti!”.

MAȘINĂ. Poate măsura mașina, automobilul personal, nivelul libertății dintr-o țară? Întrebare ciudată cu un răspuns și mai ciudat: da, poate! Chiar cu o exactitate extremă.

În primele luni de după Revoluția română, cînd domnea euforia și cînd coșmarul părea definitiv îngropat, sute de mii de români și-au adus în țară automobile străine, plătind doar o vamă simbolică. Înainte de mîncare, înainte de îmbrăcăminte, de medicamente ori de cărți, românii s-au repezit asupra mașinilor frumoase. Li putem, oare, condamna? Pe asemenea temă, e ușor să psihanalizezi un întreg popor. După decenii în care fuseseră obligați să circule în Dacia, după ani întregi de benzină raționalizată și de interdicție de circulație cu lunile, după ce scrișiseră din dinți, stropiți cu noroi de Mercedes-urile convoiului prezidențial ori ale primilor secretari de județ, oamenii s-au năpustit și ei la Mercedes-uri - chiar dacă la mîna a treia. Eliberarea poate lua cele mai neașteptate forme.

A trecut însă cîtva timp și autoritățile au strîns brusc șurubul: vămire drastică, restricții severe la capitolul vechimii mașinilor etc. Dar, cu sacrificii eroice, oamenii au continuat să cumpere mașini străine. Să nu ne închipuim că din snobism, ci din pură necesitate: cînd Dacia locală (extrem de proastă) costă șapte milioane de lei, adică echivalentul salariului unui profesor universitar ori al unui medic primar pe trei ani și jumătate, este evident că unica soluție practică rămîne mașina străină, la a treia ori la a patra mîna.

Mica celulă de libertate individuală, personificată de automobil, continuă să fie dorită cu ardoare. Și atunci Puterea, în marea ei înțelepciune, a interzis importul rîvnitului obiect, printr-o

MIC DICTIONARde Mihai
Zamfir

măsură ce seamănă, ca două picături de apă, cu furiile demente ale Răposatului, transformate a doua zi în acte normative: a mărît vama, de la o zi la alta, de 40 de ori. Atenție, nu cu 40% ci de 40 de ori, adică cu 4.000%. Vedeți ce simplu poate o țară să intre în „Cartea recordurilor”?

La baza măsurii n-au stat cine știe ce profunde calcule economice pentru că raționamentul văcăroilor care re conduc e mult mai simplu: „Am eu mașină? Am, trei, una de serviciu. Nevastă-mea are? Da, un Mercedes. Băiatul meu? Da, Volvo. Cine știu eu, aia drăguță, are? Da, i-am luat un Forduleț. Cumnații, verii, cuscii și cumetrii? Au, că le-am aranjat la toți. Prin urmare, problema e rezolvată: stop importului, restul populației ducă-se la dracu!”

Afacerea este atît de ceaușist-românească, încît pînă și limbajul ei se resimte. Știți cum a fost numită, în documentele oficiale, această mărire de 40 de ori, această mărire cu 4.000%? „Unificarea sistemului vamal”. Nu vă place? Seamănă - tot ca două picături de apă - cu faimoasele „reazezări”, „îmbunătățiri” ori „corecțări”, prin care Răposatul credea că ascunde scumpiriile propriu-zise.

Cît privește rezultatele în plan intern, ele pot fi anticipate fără dificultate: Daciile, Oltciturile și celelalte rable vor deveni și mai proaste, și mai scumpe. Din lipsă de concurență.

AM ÎNCERCAT să tac. Tăcerea e încă și mai grea decît scrierea. Prin scris te eliberezi, după cum spunea Cioran. Nu ne rămîne decît să facem din eliberare o artă. Cu aceste cuvinte încheiai epistola cu care vă însoții poemele de dragoste, poeme despre a căror valoare aveți întemeiate îndoiele. Pentru că, așa cum bine și cu convingere spuneți și *greu a scrie și adînc, și frumos*, și este cu atît mai trist cînd vine cineva și schimbă dintr-un condei acest confortabil și înfrînător aiuritor *nici/nici*. Judecați și dv., la rece, știrile ce urmează: *Și plîng! Dar cine-aude/Jeliree-mi masculină/Cu ploii și doruri crude/Cu răzvrătiri și vină// O! cum nu am putere/Să fac un pas în față/Si crîncen de durere/Să te cuprind în brațe//Și să te strîng cu sepe/Nu-mi trebuie nimic/Să plîng în lunge plete/Să-ți spun cît mi-e de frică... Ce să vă zic? Că tăcerea e o virtute? Că orice pasăre pre limba ei pierde? Că fluturînd hrisovul durerii, sărutînd buza vîntului, invocînd lama mîndriei, scîldîndu-vă în apa grea a tristeții, nu veți cuceri ci veți pierde, garantat, sufletul iubitei? (Bogdan Mihăescu, Suceava). În nici un caz, și niciodată de-acum încolo, *scrumindu-vă și bolovăniindu-vă!* Și nici facerea unei poezii după rețetar nu e de luat în serios. Semne ale talentului se vădesc în *Muntele*, în *Ritual*, în *Ultima voluptate*. (Năneșteanu Braniste, Focșani). Uneori simț că e util să-ți spui părerea asupra unor texte modeste, dar care beneficiază miraculos de propria lor slăbiciune, de lentoarea lor care le imprimă o linie delicată. Te gîndești că un autor lipsit de agresivitate*

POST-RESTANTde Constanța
Buzea

trebuie să aibă, paradoxal, o șansă în plus, el parcă obligându-te suav să-l accepți, să-l ocrotești în blîndețea lui în vulnerabilitatea lui. Reținînd, deci, ideea de modestie, gîndiți-vă totuși că pasteurile dv. sînt purtate de un fluid în puterea căruia trăiți intens atunci cînd vă așezați la masa de scris. (Popa Irina, București). *Cineva-și grădina sapă/berbecii se-adap' la apă/turtele-și zac zilele/ulițe-și bat tălpile//Cineva-și uită grădina/berbeci coarnele-și dezbină/turtele-și pierd umbrele/ulițe-și pierd numele. (Viață și moarte). Comparîndu-le, dar numai cu alt text al dv. și care sună așa: *Vino, hai, vino/din ochiul timpului/Val-vărte prăbușește-te-n ochiul meu*, aceste două strofe sînt de admirat. Unora le merge în plin, altora nici nu le pasă că n-au talent literar, unii lasă cuvintelor dreptul de a nu se sfii de complexe omenesți, alții suferă și vor zadarnic să-și exprime setea de absolut legîndu-și toate speranțele de un text, de o poezie. Vorba dv.: *Toate gîndurile mele în cuvinte le închid/ca-ntr-o sfîntă mănăstire cînd luminile se-aprind/Renăscînd din șapte semne ale lumii simbolului/punem parte peste parte și-adunăm în suflet goluri. (Oana Grigoraș, Bacău)**

România literară

Editată de către:

- Fundația „România literară”
- director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimislanu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Declu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Fireșcu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Alexandra Volcu, Mircea Dobrovicescu, Constanța Buzea, Mircea Cau (corectură), Victor Clupullga (fotoreporter).

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Ralcu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Flanu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isalda (secretariat), Marla Micu (curier).

Tehnoredactare computerizată: Anca Fireșcu, Raluca Bobic, Marlana Ionijă.

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Tehnoredactarea computerizată și tipărirea realizate la „PROGRESUL ROMĂNESC” S.A., CALEA PLEVNEI 114.

De la prietenie la critică și înapoi

ÎNTR-UN ARTICOL anterior m-am ocupat sumar de cartea lui Matei Călinescu și Ion Vianu și am riscat unele observații și completări chiar în contrazicere cu afirmațiile celor doi, semnând în primul rând valoarea excepțională a textului menit să arunce o lumină asupra epocii literare 1950-1972 când primul a părăsit țara. Din păcate, a părăsit-o, deși inteligența sa critică, talentul, experiența unei cariere realizate în socialism l-ar fi făcut să se „descurce” destul de bine în continuare. El se miră că autorul acestor rânduri a publicat „mult” în socialism fapt de care îl asigur că Alexandru George se miră încă și mai mult. Matei Călinescu a preferat să fie 1 (unul) dintre miile de profesori la o Universitate de prestigiu din SUA, renunțând la un rol major în literatura contemporană românească, prin flexibilitatea și spiritul său de acomodare ar fi putut publica și el mult mai mult decât îscăitorul articolului de față.

Matei Călinescu a parcurs toată epoca de un sfert de veac trăită în comunism în diagonală, intersectând multe medii și înfruntând situații și oameni de care aproape nimeni dintre cei de origine și formația sa nu au avut integral parte. Ceea ce m-a uimit în povestirea sa este un lucru nu neînsemnat: vârsta pe care o avea; mie mi se părușe mai tânăr ca mine cu un an, maximum doi, acum văd că între noi erau aproape cinci. Tânărul de 20 de ani era mult mai maturizat, un intelectual gata format, cu o cristalizare extrem de precoce, pe care eu o semnalez abia astăzi, când mi-a fost revelată. Eu însumi am văzut și am trăit multe, cu aceeași detașare și luciditate, dar n-am cunoscut necazurile unui om care urca piramida socială, eram situat în afara ei, mult mai jos și abia la patruzeci de ani am debutat efectiv; mai apoi am devenit membru al Uniunii Scriitorilor și, măcar cu o parte din ceea ce scrisesem pentru serton „m-am afirmat”, în cazul debutului, mai tânărul meu prieten jucând un rol decisiv.

Acestea fiind spuse și subliniate, mă miră foarte că Matei Călinescu poate vorbi ca de un lucru potârftor, de „idealismul” unui Lucian Raicu, inițial activist comunist în literatură și elev al „Școlii” de tristă memorie, unde avea să aibă ulterior unele necazuri, căci Partidul era o mamă bună, dar uneori trăgea micilor săi recruți cîte o scatoalcă, dacă nu o părintească chelbăneală. La Școala de literatură, adică de indoctrinare și înfringere comunistă, nu se ducea nici un „idealist”, ci amatori de promovare și căi necinstite. Argumentul principal erau alternatul, cele trei mese copioase pe zi, instructajul politic și ușurarea primilor pași în carieră prin repartiție. Un Matei Călinescu, spirit lucid și ironist subtil, care a avut în față tragedia lui Miron Chiraleu sau suferințele lui Teohar Mihaladaș (pe prima am cunoscut-o și eu, dar nu în zguduitorile-i proporții) nu poate lua în serios „problematice” prietenului său Bernard (așa îl numește constant pe Raicu) atunci când a cunoscut mai bine ca oricine drama sumbră a epocii, dar și comedia ei „idealistă” și i-au fost revelate situațiile unor scriitori cinstiți ca Radu Petrescu, Alexandru Miran sau Costache Olăreanu, ca să nu mai vorbesc de un N. Steinhardt, Dinu Pillat sau I.D. Sârbu.

În amabila caracterizare pe care mi-o face îmi dă însă și calificativul de „sucit”, pe care cu tot regretul nu mi-l pot însuși. Mă consider un spirit uniliniar, un conservator, un constant iubitor și cultivator al unor strînse atitudini, valori, simpatii. Țin minte că asta l-a mirat pe M.C. atunci când, după debutul în proză, i-am spus că am în curs de apariție un volum de critică și a aflat că e vorba de Arghezi, Camil Petrescu, G. Călinescu, T. Vianu etc.

- Domnule, mi-a spus el surprins, ești formidabil! Ai rămas la iubirile d-tale de când te cunosc.

Trebuie să adaug că pe cît de mult i-au plăcut prozele pe atît de rezervat s-a arătat cu critica mea, din care începusem să risipesc în tot felul de reviste sub formă de articole și eseuri. Mi-a recomandat însă, inițial, ceea ce îi spusese Tudor Vianu lui: să nu scrie niciodată despre cărțile și autorii care nu i-au plăcut, aceștia din urmă vor înțelege cu timpul ce crede despre ei.

Nu l-am ascultat; m-am lăsat în voia concepției mele despre critică și a unui temperament intelectual, altfel decât calculat și combinativ. Rezultatul a fost un relativ succes și o anumită reputație, din care chiar cei mai acerbi adversari ai mei sînt siliți să-mi recunoască măcar independența. Când mi-a apărut eseul despre Arghezi *Marele Alpha* l-am înmînat și lui Matei Călinescu, mare admirator al poeziei; cîteva zile mai tîrziu m-am trezit cu un telefon prin care eram felicitat, țin minte, mai ales că am izbutit să-l scot pe Arghezi „din molfăiala lui Dumitru Micu”. Care nu-mi fu însă surprinderea

cînd, la vreo săptămîină mai apoi, într-o dimineață, la radio, am auzit niște foarte defavorabile aprecieri ale aceluiași emitent la adresa cărții mele. Le-am reținut pe toate, căci pe mine mă interesează critica ce mi se face, încercînd în primul rînd a mă dumiri dacă e justificată. Pe un ton domol, Matei Călinescu afirma că încercarea mea este lipsită de sens în nucleul ei de a face din Arghezi un erou al unei drame a înțelegerii cu mijloace intelectuale aparținînd altei epoci, de dinainte de raționalismul scolastic. Cartea i se părea bine scrisă, dar de un polemism inoportun, autorul forțînd uși deschise și descoperînd lucruri care s-au mai spus. Și așa mai departe...

Cîteva zile mai tîrziu, înfrîindu-l pe criticul meu, și el constatîndu-mi o anume rezervă, m-a întrebat dacă nu sînt supărat. I-am răspuns că întrucîtva da; eram un debutant, care nu trebuia tratat în acest fel, ca să nu mai spun că teza mea mi se părea și mi se pare și acum justificată: Arghezi reprezintă un caz rar de inteligență ascuțită și interogativă, fără mijloacele de a și-o susține ca om de cultură. Asta-l deosebește de alți doi celebri autodidacți cu care se înrudește, spirite absolutiste, ce resping în demersul cognitiv rațiunea, Léon Bloy și Papini. Dar aceștia sînt formați în medii de mare densitate culturală în care pornirea de la zero e cu neputință și totul pare o răzvrătire cu semn negativ, o inacceptare violentă pe altă cale decât aceea a „genuinului” arghezian. Numai un mediu cultural ca al nostru putea naște o asemenea monstruoasă intelectuală, un om plin de contraste, de la perceperea naturalistă a lumii (pe care de asemenea o împărtășește cu Léon Bloy) la rafinamentul extrem al expresiei, caracteristic și celor doi pamfletari occidentali...

Și apoi l-am întrebat pe amicul meu de ce nu mi-a aplicat și mie principiul comod de a nu se rosti despre cartea mea și mai ales cum rămînea cu telefonul de felicitări pe care mi-l dăduse? El mi-a răspuns că pînă în ziua aceea nu citise decât...prima jumătate.

- Și cea de a doua era atît de catastrofală?

- Nu, mi-a răspuns el, dar eram abia sculat din somn, redactora de la radio m-a luat repede, mi-a băgat microfonul în gură și...

Faptul n-a avut urmări pentru destinul cărții. Verba volant...În genere ea s-a bucurat de o bună primire; mai ales l-a entuziasmat pe G. Ivașcu, care aflînd de la mine că mai am un capitol pe care de teamă îl scosesem din versiunea prezentată la ed. Eminescu și pe care nu m-am priceput să-l bag în textul apărut la Cartea Românească, mi l-a publicat în *Contemporanul* numai de cît, schimbîndu-i încă titlul, *Marele prost*, „ca să nu se supere Mitzura”. Discuția mea cu Matei Călinescu s-a încheiat pe un ton cordial, același care fusese și înainte între noi dar el a adăugat o frază ironică pe care mi-a mai repetat-o de atunci cînd ne-am mai văzut:

- Dar trebuie să recunoști, coane G., că studiul d-tale despre Arghezi, e o mare aiureală!

Nu e și impresia mea asta, fără fals orgoliu; propunerea mea, chiar dacă o fi discutabilă, a pus capăt interpretărilor proletcultiste în argheziologie și a dus la o viziune (exagerată; zic eu) de sens contrar, adoptată acum de toți exegeții.

...Încît înfrîindu-l pe Matei Călinescu după o despărțire de două decenii, m-așteptam, îmbrățișîndu-l, să-l aud spunîndu-mi încă o dată: - Dar trebuie să recunoști, coane G., că studiul d-tale despre Arghezi e o mare aiureală! Nu mi-a spus însă, poate că uitase...Încerc a i-o aminti.

Eu am profitat de fericitul moment ca să-l îndemn să revină mai des în țară, căci, repet, dispariția lui a fost o lovitură grea pentru critica românească. Aici ar fi putut să publice, „mult și demn (chiar și) în perioada lui Ceaușescu” (p.185), așa cum se rostеше despre mine, care eram în comunism un handicapat, un tolerat, aproape un paria; situația lui Matei Călinescu, dobîndită în primul rînd prin merite proprii, i-ar fi îngăduit să-și mențină o poziție pe care au ocupat-o alții, net inferiori lui. El poseda de altfel o artă a acomodării care se și vedește din memoriile de față; avea acces la sferele cele mai variate și o inteligență suplă, deschisă, dar cu o rezervă de fond, o aderență rațională, tipică pentru adevăratul critic (ca să închei capitolul recunoștinței, să spun că atunci cînd a apărut volumul *Seme și repere*, 1971, cu unele critici inconvenabile la adresa lui G. Călinescu, iar Eugen Barbu, în complicitate cu Vasile Nicolescu, a declanșat o furibundă campanie de desfrîngere împotriva mea, Matei Călinescu a fost singurul critic care a avut curajul să-i spună acestuia că el însuși a citit cartea mea și că studiile de acolo nu sînt ale unui „demolator” și că nu directorul *Săptămîinii* este cel care ar trebui să se indigneze de critică și de un anume stil al ei).

L-am îndemnat așadar pe Matei Călinescu să

Alexandru VONA

Eram singur

Eram singur pe corabia cu pinzele pe jumătate ridicate

neconștient ne depărtam de țărnam
nu-l mai vedeam decât atunci cînd valul
mă ridica prea sus deasupra mării
și cînd imaginea liniștitoare
chiar și așa tot mai îndepărtată
era compromisă de excesiva oscilație
a punții.

Într-o clipă aș fi putut spinteca definitiv
fragila epidermă a adîncului
și mă întrebam
cine mă va învăța să uneltesc
între pinze și cîrmă
și oare voi reuși? Dar mai cu seamă
unde sunt ceilalți?
Sau eu sunt singurul împins spre larg
iremediabil.

În mijlocul cîmpiei

Cum i-au crescut pămîntului aici
în mijlocul cîmpiei măsurate de vînturile cele
mai largi

pomii aceștia pușini
strîngîndu-se ciudat unii în alții
atenși ca un pluton rătăcit dintr-o mare armată.
Singuri acum
și mai însingurați încă de lungă veghe
și nimic nu poate să-l ducă înapoi
spre împărățiile păduri mai îndepărtate
decît visul.

revină măcar temporar în țară, eventual pentru un ciclu de prelegeri; constat acum cu tristețe că spiritul cu adevărat critic e mult mai puțin prezent în societatea intelectuală românească, în ciuda vociferărilor și insultelor, și că pușinii critici adevărați ar trebui să se concentreze și să lucreze pe terenul național.

...E și acesta un motiv pentru care același îndemn, de a se întoarce în țară îl adresez și altora, dar mai ales lui N. Manolescu, acesta din norocire între noi, dar rătăcit în apele politicii (și ce politic!) demiterea lui în clipa de față fiind mai regretabilă decât dacă autorul *Teme-lor* ar fi emigrat în Cochinchina.

Alexandru George

P.S.: Dintr-o inadvertență de redactare articolul meu precedent trebuia să poarte titlul celui de față în loc de De la critică la prietenie și înapoi. Și o rectificare la caracterizarea lui M.C.: „accente cinice”, nu „unico”. (A.G.)

NOTA REDACȚIEI: Este de la sine înțeles că răspunderea pentru aprecierile conținute într-un articol revine celui care le face și nu revistei care le publică. Dl. Alexandru George (și nu noi!) consideră că dl. L.Raicu a fost „Inițial (un) activist comunist în literatură” ori că el s-a înscris la Școala „Mihail Eminescu” din dorința de „a promova pe căi necinstite”. Dacă insistăm pe acest lucru, este din respect pentru toți colaboratorii noștri, pentru dl. George și pentru dl. Raicu deopotrivă, dar și din respect pentru adevăr. Polemica își are rațiunile ei, pe care rațiunea nu le cunoaște întotdeauna. Pînă cînd toți cititorii noștri vor împărtăși această idee, ne simțim datorii să luăm o anumită distanță.

Actualitatea culturală

Colocviul internațional Paul Valéry

Sub semnul unui motto extras din Paul Valéry - a cărui adecvare și bogăție de substanță au fost remarcate de toți participanții - („Je porte le nom que vous voudrez, et c'est mon véritable nom”), a avut loc la București, în perioada 5-8 septembrie 1994, Colocviul Internațional Paul Valéry, organizat la Centrul român „Paul Valéry” (președinte: Ștefan Aug. Doinaș; director: Alina Ledeanu, în colaborare cu Universitatea din București, Fundația Culturală „Secolul 21”, Institutul Francez din București și cu sprijinul Serviciilor Culturale ale Ambasadei Franței la București, al Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, al Ministerului Român al Învățământului și al Uniunii Scriitorilor din Rhône-Poulenc, precum și cu generoasa contribuție a Universităților de Științe agricole din București și din Timișoara. Deschiderea oficială a avut loc la Universitatea din București („sala senatului”), prin alocuțiunea Vice-Rectorului Universității din București, Ioan Mihăilescu, a Excelenței Sale Ambasadorul Franței la București, Bernard Boyer și a președintelui Colocviului, Ștefan Aug. Doinaș. S-a dat citire unui text inedit de Paul Valéry, „*A mes amis Roumains*”, încredințat centrului român „Paul Valéry” de către fiica poetului, Agathe Rouart-Valéry, ce urmează să apară într-un viitor număr al revistei *Secolul 20* unde vor fi publicate lucrările Colocviului. Toți cei douăzeci de participanți străini sînt nume de primă mărime în domeniul cercetării și exegezei valéryene, cei mai mulți aparținînd puterilor Centrale „Paul Valéry” de pe lângă Universitatea din Montpellier. Lucrările care au avut loc la Institutul Francez din București, au fost grupate în cinci mari secțiuni: 1. *A l'heure d'un bilan* (moderatori: Norbert Dodille, Alina Ledeanu; autori de comunicări: Judith

Robinson-Valéry, Hubert Nyssen, Alexandru Paleologu, Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Celeyrette, Maria Teresa Giaveri, Michel Jarrety); 2. *Questions de langage, questions de poésie* (moderatori: Ștefan Aug. Doinaș, Marius Ghica; autori de comunicări: Irina Mavrodin, Jean-Michel Maulpoix, Regine Pietra, Marius Ghica, William Marx, Kunio Tsunekawa, Huguette Calmel); 3. *L'écriture du moi* (moderatori: Irina Mavrodin, Mihai Zamfir, autori de comunicări: Serge Bourjea, Paul Gifford, Christina Vogel, Alina Ledeanu, Françoise Haffner); 4. *Un regard pré-monoite sur le monde actuel* (moderator: Alexandru Paleologu; autori de comunicări: Huguette Laurenti, Mihai Șora, Angela Biancofiore, Mihai Zamfir); 5. *Variété* (moderator: Mihai Șora; autori de comunicări: Norbert Dodille, Solomon Marcus, Suzanne Nash, Robert Rhyne, Monique Allain-Castrillo). Cu adevărat performante, aceste comunicări făcute de universitari, cercetători, scriitori din Franța, Spania, Italia, Anglia, Statele Unite ale Americii, Japonia, Elveția, România au suscitat ample și interesante dezbateri. În ziua de 6 septembrie, participanții la Colocviu s-au întîlnit - la Casa Scriitorilor - cu un grup de scriitori români, iar în dimineața zilei de 7 septembrie, prof.dr. Emil Constantinescu, Rectorul Universității din București, a remis onora dinte participanților străini patru medalii „Tricentenarul Universității din București”. La lucrările Colocviului a asistat și doamna Pascale Honneger, precum și președintele Academiei Române, Virgiliu M. Constantinescu. Conform părerii tuturor participanților, Colocviul - prin care se inaugurează activitatea Centrului român „Paul Valéry” - a fost o mare reușită, un eveniment cultural de anvergură europeană. (Irina Mavrodin)

Domnule Director,

În legătură cu apariția în „România literară” nr. 29 a unui interviu cu scriitorul Michel Tournier, realizat de subsemnatul, text ce văzuse lumina tiparului cu două săptămîni înainte în revista „Timpul” din Iași, iau integral asupra mea responsabilitatea acestei redundanțe publicistice.

Faptul nu este intenționat și se datorează unei neînțelegeri, care și ea îmi aparține, dar în detaliile și printre atracțiile, căreia nu cred că e potrivit să ne mai pierdem.

De altfel, din punctul meu de vedere nu se pune problema drepturilor de autor din partea distinsei dv. publicații.

Cu sincere scuze, rămîn al dv. fidel cititor și colaborator,

Radu Sergiu Ruba

FOTOTECA „ROMÂNIEI LITERARE”

Cezar Petrescu, Paul Georgescu, Dubrovnik, Iulie 1957

Omisune semnificativă

Serviciile de resort ale municipalității Constanța au editat recent o hartă turistică nouă, cu toponimie reactualizată etc., a orașului. De pe hartă, ca și de pe legenda ei, unde sînt înscrise toate instituțiile de cultură ale Constanței - numai Teatrul de Balet Clasic și Contemporan condus de maestrul Oleg Danovski nu figurează.

Se pune întrebarea - amară-dacă este vorba de încă o victorie a mediocrității, eficiență întotdeauna fiindcă ea întotdeauna are timp, sau de o incredibilă omisiune.

Dar de fapt întrebarea se pune mai mult retoric. Explicația care se impune aici este vechiul și intratul în reflex principiu conform căruia, dacă un lucru ne incomodează, este suficient să pretindem că nu există: ca oamenii handicapați sau ca boala SIDA...

Or, Teatrul de Balet Clasic și Contemporan din Constanța, instituție declarată prin lege „de importanță națională”, strică imaginea orașului: străinii ajunși la Constanța, se obținează să-l caute aici pe marele coregraf, despre el, mai ales, știindu-se cîte ceva, acolo, prin țările de unde vin. Iar sediul teatrului se află pur și simplu în mansarda Băii Comonale, desființată de Sanepid ca insalubră. (Doina Jeta)

În revista românească din Paris LUPTA (nr. 229 din 22 iulie 1994, p.6) a apărut o știre destinată a identifica pe unul dintre cei mai activi traducători ai lui I.L. Caragiale în limba franceză: Edmond Bernard.

În articolul nostru din *România literară* nr. 26, p.13 (6-11 iulie a.c.) afirmam că numele lui Edmond BERNARD ne era - și nouă și altora - necunoscut. *Culpa era a noastră!* Doamna Marie-Valérie Abras din Belgia (din ce oraș?) semnalează, în LUPTA, faptul că Edmond BERNARD fusese în anii '40, deci în plin război, profesor la Cluj și, după aceea transferat la București, ca secretar general al Institutului Francez - de bună seamă, sub conducerea profesorului Alphonse Dupront, despre care arătam că făcea servicii Rezistenței franceze (ambasador, trimis de Republica din Vichy fiind atunci scriitorul Paul Morand; v. *Rom.lit.* p.13, loc. cit.)

„Edmond Bernard petrecuse anii războiului la noi, cu noi, ne mînuia limba și ne iubea țara. Cînd, numit în post la Lisabona, a fost nevoit s-o părăsească, i-a păstrat amintirea în suflet și, azi, în vîrstă de 91 de ani trăiește într-o casă pardoșită cu cărți românești” - afirmă, în LUPTA, d-na Marie-Valérie Abras. După cum se vede și Edmond Bernard făcea parte din personalul Institutului Francez devotat cauzei anti-naziste. Transferarea unor membri ai Institutului Francez din București la Lisabona a

CALENDAR

22. VIII. 1887 - a murit Timotei Cipariu (n. 1805)
22. VIII. 1890 - a murit Vasile Alecsandri (n. 1821)
22. VIII. 1904 - s-a născut Ion Biberi (m. 1990)
22. VIII. 1917 - s-a născut Al. Piru
22. VIII. 1921 - s-a născut Alexandru Popescu
22. VIII. 1939 - s-a născut Ion Beldeanu
22. VIII. 1943 - s-a născut Mircea Iorgulescu
22. VIII. 1959 - a murit D. Iov (n. 1888)
22. VIII. 1981 - a murit Sașa Pană (n. 1902)

23. VIII. 1924 - s-a născut Paul Everac
23. VIII. 1933 - s-a născut Corneliu Ștefanache
23. VIII. 1938 - s-a născut Dușan Petrovici
23. VIII. 1973 - a murit George Cuibuș (n. 1923)

24. VIII. 1820 - a murit Ioan Budai-Deleanu (n. 1760)
24. VIII. 1868 - a murit C. Negruzzi (n. 1808)
24. VIII. 1872 - s-a născut Raicu Ionescu-Rion (m. 1895)
24. VIII. 1927 - s-a născut B. Elvin

24. VIII. 1980 - a murit Alec. Duma (n. 1913)

25. VIII. 1907 - a murit B.P. Hasdeu (n. 1838)
25. VIII. 1940 - s-a născut Mihai Pelin
25. VIII. 1977 - a murit Kós Károly (n. 1883)

26. VIII. 1881 - s-a născut Panait Cerna (m. 1913)
26. VIII. 1907 - a murit Iosif Vulcan (n. 1841)

27. VIII. 1897 - s-a născut Tomcsa Sándor (m. 1963)

27. VIII. 1917 - a murit Ion Grămadă (n. 1887)

27. VIII. 1917 - a murit Anton Naum (n. 1829)

27. VIII. 1918 - s-a născut Leon Levițchi (m. 1991)

27. VIII. 1924 - s-a născut Mariana Dumitrescu (m. 1967)

27. VIII. 1928 - s-a născut Mircea Zăciu

27. VIII. 1930 - s-a născut Z. Ornea

27. VIII. 1942 - s-a născut Ovidiu Ghidirmic

27. VIII. 1943 - a murit George Ulneru (n. 1884)

27. VIII. 1965 - a murit Eusebiu Camilar (n. 1910)

Necesare precizări tardive

făcut parte, pe atunci, dintre planurile Rezistenței franceze, care își salva astfel, cadrele de urgență înaintării armatei sovietice și a viitorului dezastru al înfrîngerii României.

Edmond Bernard și-a urmat, mai departe, cariera diplomatică. În 1951 era atașat cultural la ambasada Franței din Ottawa și, în dragostea lui pentru România, făcea cunoscută acolo opera lui Caragiale prin conferințe despre teatrul său.

S-a stins, la 31 mai 1994. Era ofițer al Palmelor Academice și cavalier al Legiunii de Onoare.

★

Scriem aceste rînduri, preluînd informația D-nei Marie-Valérie Abras publicată în LUPTA, pentru a scuza inadvertența și ignoranța noastră - mărturisite în articolul publicat - dar, mai ales, pentru a atrage atenția asupra valorii deosebite pe care o aveau cei care reprezentau cultura franceză în România.

Înțelegem astfel mai bine rolul binefăcător al profesorului Alphonse DUPRONT (1905-1990), devenit în anii '70 Rector al Sorbonei, în susținerea și răpîndirea culturii românești, în anii grei de după cel de al doilea război mondial, atunci cînd România se găsea sub jugul sovietic al comunismului.

Edmond BERNARD și, mai ales, Alphonse DUPRONT trebuie să aibă, mereu, dreptul la profunda recunoștință a culturii noastre libere. (Alexandru Niculescu)

Scrisoare deschisă lui Mircea Cărtărescu

Mircea Cărtărescu, *Travesti*, Editura Humanitas, București, 1994, 176 p., 2200 lei.

Dragă Mircea,

PROFIT de faptul că îți vei petrece următoarele trei anotimpuri ca profesor la Amsterdam pentru a scrie cronică la *Travesti* sub formă de scrisoare: deghizez așadar exercițiul critic într-o scrisoare și-mi îmbrac scrisoarea în sobrul costum critic. Mă bucur că anul acesta și-au putut apărea două volume (mai întâi versuri, acum proză) la Editura Humanitas. *Travesti* arată foarte bine și ca „obiect” (*Dragostea* avea o copertă mai puțin izbutită, după gustul meu), iar grupul statuar de pe copertă pare scos direct din povestea ta. Titlul pe care l-ai ales pentru „întâmplarea cu Lulu” este, ca toate titlurile tale mai recente, un cuvânt simplu, dar extrem de încăpător, un cuvânt labirintic, plin de subterane întunecoase și tuneluri ascunse, însă și cu luminoase bolți liniștite. Astfel au fost *Totul*, *Visul*, *Nostalgia*, *Dragostea* și astfel este *Travesti*. Acesta te duce imediat cu gândul la Shakespeare, la ideea că lumea e o scenă, iar noi sîntem actorii care ne jucăm, mai bine sau mai rău, rolul. Ajunge să ne gândim la ceea ce avem de făcut în cursul unei săptămîni fiecare din noi. În ce mă privește joc, o dată la șapte zile, în travesti, rolul de critic literar (căci după cum vezi, substantivul *critic* nu are corespondent feminin) și cred că nici alții nu sînt scutiți de „a se deghiza”, de a se confunda pînă la identificare cu un rol care li s-a impus sau pe care și l-au ales de bunăvoie.

Dar să revin la cartea ta, nuvelă mai amplă sau micro-roman, nu are importanță. Locul ei ar fi putut fi și în *Nostalgia*, fiindcă are multe în comun cu prozele de acolo. Este o continuare și, cred eu, o încheiere a temei adolescenței, deschisă în unele din

nuvelele „nostalgice”. *Travesti* este punctul cel mai înalt și cel mai poetic la care s-a ajuns în literatura română în sondarea lumii aflate între copilăria tîrzie și tinerețea incipientă. Sîntem foarte departe de idilicele scene roz din Ionel Teodoreanu, considerat, la un moment dat, etalon pentru acest univers. Mă gîndesc la celelalte cărți în care să fie atinsă tema adolescenței și nu găsesc decît fie copii (la Creangă, Caragiale, în unele nuvele sadoveniene etc.), fie, deja, tineri. Adolescența este atinsă numai în treacăt și din întîmplare la scriitorii noștri, iar excepțiile (*Romanul adolescentului miop* de Eliade, de pildă) nu sînt notabile. Cred, într-adevăr, că ai concentrat în *Travesti* tot ce ține de această lume, a cărei densitate e, de aceea, în carte, anormal de mare și diferită de cea reală. Explicația trăirii la intensitate maximă a acestei vîrste există: Victor, naratorul de 34 de ani din vila de la Cumpătu, și, totodată, elevul de 17 ani din tabăra de la Budila este un nevrotic, un ins care percepe totul la limita suportabilului, aproape un schizofrenic. Cartea se deschide cu o falsă adresare directă: „Prietene, cum să lupt cu himera mea? Dragul meu, apropiatul meu, tu, singurul om pentru care scriu” (7). Cel căruia-i scrie Victor este tot Victor, iar această dublare se întinde peste două lumi ce se întîlnesc una cu alta ca vasele comunicante: lumea iernii de la Cumpătu și lumea verii de la Budila. Victor încearcă să le suprapună pentru a afla misterul vieții sale, chinuite de coșmaruri și obsesii: o soră pe care o crede moartă, o păpușă mîzgălită pe față cu pixul, aceeași fetiță cu degetele prelungite ca niște gheare cu peli-cule de film alb-negru, păianjeni ucigași, uriași, closete, uși, holuri și scări nesfîrșite. Încet-încet, trecînd prin toate meandrele amintirii și ale halucinației, va descoperi misterul.

ESENȚIAL în descifrarea enigmelor vieții lui Victor este Lulu, un băiat cu gene lungi care se deghizează în fată: „buzele făcute în formă de inimioară, cu un deget de ruj unsuros, ochii cu gene artificiale, negre-catran, zbătîndu-se «dulce», cu codițe desenate-n dermatograf, obrajii năclăiți de fond-de-ten, peruca luxuriantă, roșie ca focul, și alunița lipită pe bărbie” (132). Acest sau această Lulu are o putere de atracție ciudată asupra lui Victor, o atracție combinată însă cu un imens dezgust. Într-unul din delirurile sale nocturne, Victor îl va vedea pe Lulu devorat de un păianjen, într-un cotlon sordid, dar această devorare pe care o urmărește paralizat de groază pare să-i producă victimei suferință și plăcere. Cîțiva ani mai tîrziu Victor află întîmplător că Lulu a murit într-un accident. Între timp însă trecutul s-a deschis pentru Victor, iar acest

Perioadă de tranziție

Ieri, într-o scurtă plimbare pe străzi periferice, vechi, am văzut din nou lumina. Era liniște. Bărbați în maieuri, cu batiste pe cap, majoritatea bătrîni, jucau table sau dame în curțile mici, prăfuite, lîngă cișmele vopsite verde-scorojit. Din loc în loc, indicatorul istet, în formă de săgeată medievală, arăta drumul lung al zilei către un *Birou de copiat acte*. Urmîndu-l docil, încîntat că mi s-a dăruit cu dezinvoltură un țel atît de romantic, uitasem de griji, de autori. Dulce clipă! Surpriza a fost enormă!! Ajuns în fața unei grădini largi, umbroase, cu o casă rotundă în fund, zării sub un copac, așezată pe-o bancă lungă, fără spătar, o silențioasă familie (cinci persoane) alături de-o scîndură solidă, țintuită-n stîlpi groși, scrisă cu litere uriașe: *Asociația nevăzătorilor*. Țesătura fină, exactă, lucrată artistic, a razelor orbitoarei dup-amiezi, mi s-a părut, deodată, ireală, iluzie optică pentru adulți singuratici și ușor deșuchiați. M-am întors brusc, refuzînd vrăjitoria, cu mințile nițel clătinate de presupuneri și îndoieli. Restul lumii părea, în continuare, o portocală logică printre feliiile căreia înotau, străine, frumoase, mișcîndu-și lent sîinii, femeile, veșnicile femei... Dar întîmplarea nu încetase. Tocmai intram în gangul ocrotitor al blocului de baștină cînd ceva, ceva... Doi eroi beți!! Bfiguiiau între dînsii foarte bine dispuși, rîdeau coțcărește, pe infundate, pipăind aiurea, ca chestie, cu bastoanele albe, de mîntuială, lovind șagălnic trecătorii peste fluierile picioarelor, nu provocator ci cu îngăduință. Mersul lor împleticit, pus pe șotii, euforic în întunericul deplin, m-a înspăimîntat. Ajută-mă, Montaigne, epistolează-mă, Seneca! O, nu mă mai chinui, Sábato!!

lucru a fost posibil, la 34 de ani, numai prin reînvierea imaginii în travesti a lui Lulu: fetița pe care o credea sora lui era, de fapt, el însuși, înaintea unei operații care va transforma micul hermafrodit în băiat. Psihic, Victor simte totuși că a păstrat atît atributele feminității cît și pe cele ale virilității: „plete de aur pînă la brîu, sîni rotunzi de femeie pe pieptul musculos, șolduri largi adăpostind între curbele lor sexul viril” (153).

DRAGĂ Mircea, ca întotdeauna în scrierile tale farmecul se află dincolo de secretul pe care-l ascund personajele, oricît de straniu ar fi acesta. În *Travesti* există un labirint atotcuprinzător (aș spune borgesian dacă n-ar fi cărtărescian) ale căruia căi îngelătoare duc de la Cumpătu la Budila, de la camerele din conacul taberei la cele din visele adolescentului, deci de la conștient la subconștientul în care se împotmolesc, de la o vîrstă la alta, de la o circumvoluțiune la alta (cum se întîmplă în uluitoarea călătorie prin creier). Mai mult, căile acestea fac legătura între creier și textul scris, între lumea reală și ficțiune, între elementul autobiografic și cel pur imaginar. Eroul, asemenea unora dintre personajele eliadești (și a lui Eliade din *Jurnal*) caută ieșirea din labirint. Adolescentul Victor este un izolat, un hipersensibil, un băiat timid cu capul plin de versuri pe care el știe să le trăiască literalmente. El are ceva în comun cu adolescenții din Hesse, Thomas Mann, Musil (*Törless*) dar și din Salinger. Lumea lui este însă specifică prozelor tale cu adolescenți, Mircea.

O lume cu mai multe straturi: la suprafață și, cumva, separat se află un cadru feeric, eminescian, un peisaj de *Floare albastră* în care privirile neliniștite ale adolescentului se odihnesc de cîte ori pot. Aici este liniște și lumină și toată frumusețea poveștilor. Lîngă acest strat, dar tot la suprafață este crusta adolescenței proștute și nepăsătoare. Aici se aud cîntece cu versuri tembele și

îndrăznețe sau muzică rock, aici se dansează și se înfiripă idile, se fac farse, se discută despre profi și despre nemurirea sufletului. Urmează, mai în adîncime, lumea trupului, atît de bulversată în adolescență și pe care tu ai descris-o de atîtea ori (încă din poeme) - o lume de sine stătătoare, cu întîmplările, tainele și surprizele ei. În fine, la mare adîncime, ca un miez apărut de multe cruste se află lumea psihică, topindu-le pe toate celelalte și vuind de neliniște, spaimă, scîrbă, voluptate. Aceste spații se află sub lacăt, sub lacăte de carne, ca să reiau una din metaforele care revin în prozele tale, și pe care naratorul le smulge cu milă și nerăbdare.

Dubla semnificație a numelui taberei, una sordidă și alta sacră, „budă împruțită și plină de viermi, dar și fantastic Buddha plutind pe un lotus de perlă” (102) se leagă, în cartea ta, de călătoria dinspre viscere spre creier pe care, sugerezi, o face orice scriitor prin intermediul textului său. Nu știu dacă te-ai gîndit și la legătura dintre numele *Budila* și *Cumpătu*, acesta din urmă sugerînd rațiunea, cumpătarea, păstrarea cumpătului și limpezirea înfîlătelor întîmplări de odinioară.

Ultimul cuvînt din carte, îndemnul pe care Victor și-l scrie lui pe oglindă este DISPARI! Fără a dori să interpretez neapărat simbolic acest cuvînt (în *Travesti* totul se poate citi la trei niveluri: *realist*, *psihanalitic*, prin simboluri freudiene și poetic, prin simboluri poetice) cred că acest ultim cuvînt-îndemn este cel al despărțirii de o lume familiară ție și cititorilor tăi. Într-adevăr, prin acest Lulu - adolescența feminină și masculină în același nume, în același timp, în același trup - cred că ai închis o temă din care ai luat „totul”. Altfel te amenință (și se simte puțin-puțin și de pe acum) riscul manierismului. Sînt, de aceea foarte curioasă ce scrii acum. Cu prietenie netrăvestită și critică necomplementară, Ioana.

Ceva nou despre Eminescu?

LA întrebarea „Mai poate fi spus ceva nou în legătură cu Eminescu”, Mihai Cimpoi răspunde într-un fel propriu și, bineînțeles, afirmativ. Rămâne de văzut însă dacă într-adevăr lucrurile stau așa, sau mai precis, dacă eseurile sale pot convinge.

Dată fiind motivația *Căderii în sus a Luceafărului*, să luăm spre analiză doar câteva aspecte care nu pot fi trecute sub tăcere la o lectură atentă. Structurat în patru capitole, toate sub semnul drumului (nu în tâmplător, numai că nu se ajunge acolo unde s-a scontat), volumul lui Mihai Cimpoi nu prezintă însă nici o urmă de aparat critic, care ar fi fost însă, indispensabil

Mihai Cimpoi, *Căderea în sus a Luceafărului*, Editura Porto-Franco, Galați, Colecția Studii eminesciene, 1993, 235 p., 750 lei.

într-o întreprindere atât de grea, cum este, de altfel, orice nouă perspectivă de abordare a subiectului – Eminescu. Toate trimiterile amintite mai sus nu se găsesc însă în textul cărții, introduse de propriile cuvinte ale lui Mihai Cimpoi în sprijinul (!) concluziilor pe care acesta le poate formula în text. Spuse pe un ton convingător, unele concluzii ale eseurilor au darul de a contraria, cum ar fi, de pildă: „Evident, Eminescu corectează avant la lettre existențialismul sau unele existențialisme, ca să zicem așa: la el, bunăoară spre

deosebire de Sartre, omul nu e al viitorului, ci al trecutului. Eminescu este, așadar, un existențialist naiv, nesofisticat”. Din câte se știe, retragerea în trecut sau idealizarea acestuia au definit romantismul, iar comparația cu Sartre este cel puțin nepotrivită, atâta timp cât nemind influențată de același curent datorită distanței temporale dintre ei, iar registrul în care s-au dezvoltat fiecare nu permite apropierea de genul celei mai sus-menționate. Existențialismul a opus lumii materiale, vieții fizice și sociale reale (!), existența lăuntrică individuală, înțeleasă în mod subiectivist și fiind cognoscibilă, inteligibilă numai în anumite „situații-limită”, cu ajutorul intuiției (cf. Dicționarului de neologisme, p. 292). Corectura avant la lettre a lui Eminescu rămâne una din principalele idei romantice. După *Căi (întrerupte) spre Luceafăr*, esul *Drumuri în Juminisul* lui are în vedere posibilele comparații între Eminescu și continuatorii registrului său: Blaga, Arghezi, Barbu, Bacovia, Nichita Stănescu. Argumentația cade deseori sub incidența banalității: „Eminescu face parte, bineînțeles, din categoria rară a poezilor-nepereche ce se identifică pe firma-mentul culturii universale cu strălucirea singulară ca intensitate și putere de vrajă a astrilor”, se contrazice - „strălucire singulară” - a astrilor, sau contrariază: „Restrângând aria observației la poezie, vedem cum Barbu și Bacovia îngustează universul lor la aceleași proporții mici”. Proporții mici în universul lui Ion Barbu?!?! *Drumurile în cruce ale eminescologiei* se raportează întâi la Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Mircea Eliade, Constantin Noica, Rosa del Conte ș.a., pentru ca punctele de vedere împărtășite de aceștia să fie „povestite” de Mihai Cimpoi, argumentate sau discutate.

Dacă aminteam înainte de absența unui aparat critic *Fragmentarium* ne mai temperează puțin: notele ar putea ține cât de cât loc de referințe critice. Abia la sfârșitul cărții, Mihai Cimpoi s-a eliberat de tot ce înseamnă complexul creat de cercetările eminescologice și și-a găsit tonul

Actualitatea editorială

firesc pe care ar fi trebuit să-l aibă volumul, începând chiar de la titlu. (Miruna Nicolae)

Simple constatări cu morala la urmă

E GREU de situat cartea lui Alexandru George *Capricii și treceri cu gândul prin spații* într-o ierarhie convențională a genurilor; autorul o numește, cu o modestie reală, care e reluată cu diverse prilejuri pe tot parcursul volumului, „capricii” sau, într-o notă pe ultima copertă „însemnări”. Dar oricât de frumos ar suna aceste discrete retrageri ale scriitorului, ceea ce conține cartea reprezintă mult mai mult. Tehnic vorbind, „însemnările” sînt de fapt diverse texte publicate în reviste, unele scrise cu mai mult de zece ani în urmă și apărute atunci cenzurate, altele mai recente, toate însă vădesc o remarcabilă continuitate stilistică, o unitate de ton, o coerență de raționament care ar putea rezolva definitiv cîteva din chestiunile mai delicate ale polemicilor care se leagă în ultima vreme de numele lui Alexandru George. Scriind despre inapetența sa pentru poezia plîngăcioasă a lui Goga sau despre problema disidenților din timpul comunismului (în de-acum celebrul său articol *Oponenți, rezistenți, disidenți*), autorul nu-și modifică identitatea: același stil calm dar insinuant de la început pînă la sfîrșit, aceleași demonstrații limpezi și convingătoare chiar cînd sînt inconvenabile, în fine, aceeași mîmare a detășării acolo unde implicarea e mai profundă și, dimpotrivă, iluzia calculată a participării unde obiectivitatea indiferenței e mai mare.

Unele dintre eseurile (să le numim astfel cu termenul cel mai vag dar pînă la urmă cel mai comod în cazurile dificile) cuprinse în această carte sînt adevărate comentarii critice la opera sau profilul literar al unor diverși scriitori, prilejuate de pretexte mai mult sau mai puțin concrete. Valoarea acestor comentarii stă în primul rînd în nonconformismul lui Alexandru George, unul dintre prea

puținii critici români capabili să mai vadă dincolo de clișee și de falsele mitizări în literatură. Același nonconformism apare și în textele care limpezesc anumite chestiuni de istorie a vieții scriitorilor, pe care Alexandru George îi observă „cu un ochi sever, fără să idealizeze existența de „atelier de creație” în care toți lucrau cu spor iubindu-se ca frații. Pentru tînăra generație de cititori, deja dezorientată de o serie de figuri literare fie adulate fără măsură, fie zdruncinate isteric, paginile acestea sînt extrem de importante, căci din ele se poate reconstitui un adevăr plauzibil, spre deosebire de majoritatea legendelor cu scriitori. E limpede însă că autorul *Capriciilor* este în primul rînd un prozator. Un prozator a cărui fantezie (aparent de bun-simț) întregește farmecul ideilor sale, care unora li se pot părea trăsnete, tocmai pentru că sînt vii într-o mare de banalități cu care se laudă literatura română. (Andreea Deciu)

Un alt fel de Trist

„DE FAPT, nu mai aveam loc de mult nicăieri. Nu prea mai era nimic de făcut cu mine, Radu Tristu” - ar putea fi cuvintele sub semnul cărora a decurs întreaga viață a personajului numit de soartă Radu Tristu, în spatele căruia se găsește, adeseori, Emil Mladin.

Cu *Haimanaua*, Emil Mladin, ajuns la cea de a treia carte, se situează la granița dintre ficțiune și realitate, pentru a putea imprumuta pe rînd, câte ceva din fiecare jumătate a cercului numit viață. Povestea este numai în aparență simplă: un copil orfan, ajuns într-o școală specială va fi înfiat (prea târziu, totuși) de o familie ce îi poate oferi afecțiune și un cămin, nu brutalitate și cruzime, pentru ca în final, deja adult, întors ca profesor în școala calvarului său, să conștientizeze că dreptul la un loc în viață îi este luat ca și pînă acum, de alții. Această înțelegere atrage după sine sinuciderea. Firul întâmplărilor scoate la iveală caractere foarte bine conturate ce au capacitatea de a ridica întrebări lectorului, mai ales după finalul cărții. Radu Tristu, Mihai Ciudoiu, Luiza, El (tatăl), mama, Mopsu sunt doar câteva personaje ce stau sub semnul dedublării. Dacă Radu Tristu încearcă să fie Radu Costea, adică alt om pentru care copilăria de coșmar trebuie să stea cât mai departe, disocierea celorlalte personaje apare între ce fac și ce spun de fapt. Limbajul este cheia ce duce la concluzia că fiecare este altceva decât rezultă din ceea ce spune, pentru a ajunge pe căi ocolite la înadaptarea lui Radu Tristu, stigmatizat de la început pînă la sfârșit (și chiar după actual sinucidere) să fie un Trist. Conflictul interior

între semnele bune și cele rele din el, continuă, nu îl poate înscrie pe linia celor împăcați cu soarta și, deci, cu ei înșiși. În sufletul său, Radu Tristu nu va putea înțelege pînă la sfârșitul celor 24 de ani de ce a răspuns cu ură la dragoste, de ce nu a putut să le arate iubire celor care l-au învățat să o primească. Unul din răspunsurile pe care l-ar putea primi tot de la el,

Emil Mladin, *Haimanaua*, Editura Nemira, București, 1994, 192 p., 1900 lei.

pentru că așa e în lumea Tristilor - se află într-o remarcabilă analiză, făcută înaintea unei discuții hotărâtoare pentru omul Radu Tristu cu cel care a văzut în ochii copilului de odinioară acel ceva ce i-a dat inițial numele de Tristu: „...am început să număr cărțile din bibliotecă, să văd câte erau cu coperti roșii, câte cu maro. Ce prost eram! Aveam în față tot ce și-ar fi dorit mulți, mulți ca mine, de vârsta mea sau mai mari, era o comoară în fața mea, iar eu număram volumele câte de o culoare, câte de altă culoare...” La sfârșitul discuției, „am început din nou să număr volumele îmbrăcate în piele roșie și pe cele în piele maro”. (Miruna Nicolae)

Constelația arhetipurilor

LUI Freud i s-au tradus și publicat în România comunistă mai multe lucrări. Lui Jung, nici una. Cum se explică asta? În primul rînd prin înrudirea schemei „filozofice” marxiste cu cea freudiană. Ambele sînt dualiste. Ele presupun existența unor mecanisme ascunse, care constituie, de fapt, adevărata realitate (socială sau psihică) - e vorba de *mijloacele de producție* și de *inconștient*, și care influențează, chiar determină așa-zisa „realitate”, adică *suprastructura* (în cazul lui Marx) și *conștientul* (în cazul lui Freud). Psihanaliza, prin caracterul ei reductionist (ne referim doar la cea freudiană) înfîlșește în anumite puncte marxismul. Jung însă, clasa ca dizident al lui Freud, acuzat de „misticism” (nu reabilitase el din perspec-

Alexandru George - *Capricii și treceri cu gândul prin spații*, Editura Albatros, București 1994, 232 p., 3200 lei

tiva *inconștientului colectiv*, religia, adică tocmai ceea ce Marx numise, după Feuerbach, opiul omeniilor?, prin urmare Jung nu avea nici un motiv să fie agreat într-un regim autoproclamat „marxist”. Iată că acum, din subconștientul nostru cultural au apărut patru (nu întimplător patru!) texte jungiene, la editura „Jurnalul Literar”, în exemplara tălmăcire a prof. Vasile Dem. Zamfirescu. Domnia sa, ca un veritabil psihopomp, își ghidează cititorul prin „subteranele” cărți cu o mulțime de comentarii competente. Cartea înmănunchiază eseuri-conferințe din epoci oarecum diferite (unele dintre ele suportând câteva „remanieri”), dar axate pe o singură problemă – aceea a arhetipurilor.

Deosebirea dintre psihanaliza lui Freud și psihanaliza lui Jung ține de nivelul la care operează fiecare. Jung sondează psihicul omenesc cu un nivel mai „jos” decât o face Freud. Neoprinde-se la *inconștientul personal* ca la ultima realitate psihică, așa cum fac Freud și Adler, Jung postulează (în urma practicii clinice) existența unui *inconștient colectiv* în care se concentrează „nu experiența individuală, ci experiența speciei”. Elementele constitutive ale inconștientului colectiv sînt arhetipurile definite ca *patterns of behaviour*. Cum se manifestă arhetipurile? Nemijlocit – prin vise și viziuni (de aici caracterul înspăi-

crează anumite „scheme de protecție”, numite în psihanaliza jungiană *simboluri arhetipale* (între care se numără miturile, riturile, dogmele ș.a.m.d.): „Toate eforturile umanității s-au îndreptat în direcția consolidării conștiinței. Acestui scop au fost subordonate riturile, reprezentările colective, dogmele; ele constituie zăgazuri ridicate în fața pericolelor inconștientului, ale așa-numitelor „perils of the soul.” De aici sensul și necesitatea religiei ca „sistem terapeutic”. Religia „face posibilă canalizarea energiei inconștientului colectiv spre conștiință”. Absența acestui „canal terapeutic” provoacă apariția nevrozelor și chiar a psihozelor. Nu întimplător, poate, psihanaliza s-a ivit tocmai în lumea protestantă, acolo unde sacramentele (în special spovedania) au fost abolite. Opera lui Jung are în centru următoarea afirmație: „Omul are nevoie de Dumnezeu chiar dacă Dumnezeu nu există”. (Cristian Bădiță)

Un moralist auster al capitalismului

CEEa CE pentru *groparii* capitalismului era deja un sistem defunct rămîne, pentru societatea contemporană, singura alternativă viabilă după dezintegrarea neprevăzută a comunismului; aceasta duce și la anularea tripartitiei clasice – țări capitaliste, comuniste și Lumea a Treia. Supremația sistemului unic perturbază însă jocul lui funcțional și capitalismul devine anormal. Atît de săracele haine sociale ale omului – *capitalism și democrație* – sînt de natură să genereze circumspecție, cînd monopolul acestor formule unilaterale tinde să se extindă planetar. Michel Albert face morfologia capitalismului, inspectat din interior. Fiindcă disputele nu s-au terminat odată cu sfîrșitul ideologiilor. Capitalismul este singura modalitate economică acceptabilă, prin jocul liber al pieței și descătușarea energiilor creatoare ale societății, dar el nu e uniform, ci complex, vital, dinamic, diferențiat, în varianta lui pragmatică, în modelele anglo-saxon și germano-nipon, cu tendințe concurențiale și preferențiale interne.

De la dualismul comunism/capitalism se ajunge, astfel, la tipologia structurii economice a capitalismului, ca efect al noii ideologii social-economice „care nu va mai opune capitalismul comunismului, ci capitalismul neoamerican, capitalismului renan”. Deși conservă structurile generale ale sistemului și, în primul rînd *liberalismul*, între cele două tipuri există „un război între frați inamici”. Michel Albert apreciază amestecul bine temperat între factorul uman și cel economic din modelul renan, armonizarea intereselor individului cu

cele ale capitalului, care conduce spre un fel de

Michel Albert, *Capitalism contra capitalism*, traducere de Bogdan Ghiu, Humanitas, București, 1994, 172 p., 1800 lei.

capitalism socializant, și deplînge *europesimismul* și importarea necondiționată a modelului neoamerican, lipsit de perspective. Comportamentul economic este impregnat de motivațiile subiective ale lui *homo economicus*, pentru care nu doar logica interesului dictează, ci intervin și alte elemente de psihologie economică, impurități de ordin subiectiv (*pașiuni, modele trecătoare, entuziasme mimetice* etc). Înfăptuirea unor State Unite ale Europei ar trebui să se facă după modelul renan, în prospeția căruia intră și viitorul. Trezirea Europei de Răsărit stă, însă, sub mitul Reaganismului, varianta neoamericană impunnd rapid în țările fost comuniste („Marele vid din Est”).

Michel Albert caută sursele spirituale și morale ale capitalismului renan, evidențind funcția socială a doctrinei Bisericii catolice și protestantă, în special rolul papalității. La baza curentului renan ar sta unele caracteristici psihologice și spirituale de esență creștină, deși s-ar putea repune în discuție calitatea creștinismului pur de a reflecta și dezlega (atîtea) probleme de etică socială... Autorul este un moralist auster al capitalismului; el evocă „legitimitatea banal-virtuoasă a Junonei”, metaforă pentru tipul echilibrat, organic, de capitalism „cu față umană”, caracterizat printr-o anumită solidaritate de interese și o evoluție lentă, reglementată, care nu convine individualismului frenetic de tip american, capitalismului rapace, dezumanizant, transformat aproape într-un comunism al individualismului... (Ramona Radu)

De-a grecii și troienii

DUPĂ subtilele și sofisticatele reinterpretări ale miturilor homerice aparținnd unui Joyce, Tennyson sau Ezra Pound, poate părea ciudat ca un scriitor să încerce același lucru, de astă dată dintr-o perspectivă cît se poate de plebee, fără semnificații prea serioase, fără scenarii subtextuale, fără speculații profunde, ci pur și simplu adaptînd *povestea* pentru un cititor modern (eventual și incult) care habar n-are cine a fost Ulise și căruia puțin îi pasă de lecțiile istoriei, dramele umanității etc. Ceea ce propune Luciano de Crescenzo în *Elena, Elena, dragostea mea* este un fel de înțelegere relaxată a mitului, o studiere a celebrelor personaje din punctul de vedere al individului „în papuci de casă”, care citește totul în cel mai simplu dar și mai omenesc mod cu putință. Pentru el Elena e categoric o curvă, ba încă una prefăcută și hoțoaică în același timp, pentru că înainte de a fugi cu Paris fură și toată argintăria lui bărbatu-său; Priam e un bătrînel cumsecade cu o droaie de copii, cam depășit de evenimente; Ulise e un pișicher care escrochează pe toți cetățenii cinstiți ai Greciei; Paris e un mototol căruia nu-i stă mîntea decât la femei și la tot felul de alte distracții; Ahile, un homosexual care face ravagii în tabăra troienilor din turbarea amantului refuzat, nu din vitejie ostășească; iar zeii, ca tabloul să fie complet, sînt, cum se știe „după chipul și asemănarea oamenilor”, deci corupți, neserioși, destrăbălați (mai ales Zeus, un fel de don Juan bătrînor dar irezistibil al Olimpului).

Dacă personajele sînt caricaturizate în felul acesta, tonul naratorului e încă mai ironic, cu aparenta gravitate homerică, în fraze voit elegante și elaborate ni se povestesc isprăvile „eroilor” de mai sus, cu o serie de comentarii care au scopul de a anula tocmai substanța așa-zis eroică a întimplărilor. Iată de pildă, cum e prezentat episodul iubirii dintre Thetis și Peleu, presupusă a se fi consumat sub forma unui viol: „Lupta n-a exclus loviturile de tot felul. Thetis, zbatîndu-se în ghearele brutei, se prefăcu pe rînd în foc, în apă, în leu, în șarpe și în sepie. Sub această ultimă întrupare, îl împoacă cu un jet de cerneală, însă el, sepie sau ne-

sepie, tot o silui (cum o fi reușit, tocmai cînd era preschimbată în sepie, nici nu îndrăznesc să-mi închipui). Fapt e că după cîteva ceasuri de zvîrcoliri, zgîrieri și mușcături, Thetis fu învinsă de dorință și i se abandonă în brațe, sărutîndu-l cu patimă. Trupul lui Peleu, giroind a apă de mare, a sudoare, a sînge, a pîrlit, împoșcat de cerneală de sepie și totuși dorit cu pasiune de Thetis este una dintre imaginile cele mai emoționante ale istoriei noastre”.

Combinăția de firesc și pompozitatea cronicărească, întrebările legitime din perspectiva omului care tratează istoria cu pretențiile verosimilității cotidiene laolaltă cu clișeele clasice sînt esența ironiei de cea mai bună calitate a lui Luciano de Crescenzo. Și, pentru ca jocul să meargă pînă la capăt, întreaga carte

Luciano de Crescenzo, *Elena, Elena, dragostea mea*, traducere și postfață de Oana Sălișteanu-Cristea, Editura Univers, București 1994, 288 p., 2000 lei.

e concepută într-o așa-zisă formă consacrat homerică, avînd structura de prolog, 16 capitole însoțite de un mic rezumat-preambul în titlu, epilog și chiar și un dicționar explicativ în final, ca să nu mai punem la socoteală notele de subsol din interiorul volumului, care dau tot felul de lămuriri filologice. Cum s-ar spune, o parodie foarte serioasă. Problema e că, deși cuceritor de inteligent alcătuit, ca toate parodiile, și cartea lui Luciano de Crescenzo e de cursă scurtă, pentru că la un moment dat, cînd formula devine cunoscută, umorul se subțiază, scenele nu mai au suculența de la început, pentru că, diferite fiind, ai impresia că le-ai citit deja. O carte bună, care dacă ar fi avut cam cu vreo sută de pagini mai puțin, ar fi fost perfectă. (Andreea Deciu)

C.G. JUNG

În lumea arhetipurilor

C.G. Jung, *În lumea arhetipurilor*, Editura „Jurnalul Literar”, traducere, prefață, comentarii și note de Vasile Dem. Zamfirescu, 1994, 168 p., 1900 lei.

mfntător și în același timp fascinant al „viselor mari”, „arhetipale”); mijlocit, în mituri, basme, inițieri ezoterice, sisteme religioase. Observăm, așadar, că există mai multe grade de „obscurizare”, de raționalizare a arhetipurilor. De unde această nevoie imperioasă de a conceptualiza inconștientul, de a-l antropomorfiza? Întîlnirea cu arhetipurile (dintre care cele mai importante sînt *umbra, anima și animus, persona, Sinele și arhetipul spiritului*) traumatizează, produce un șoc psihic. Pentru a suporta acest șoc teribil, inconștientul își

Cărți primite la redacție

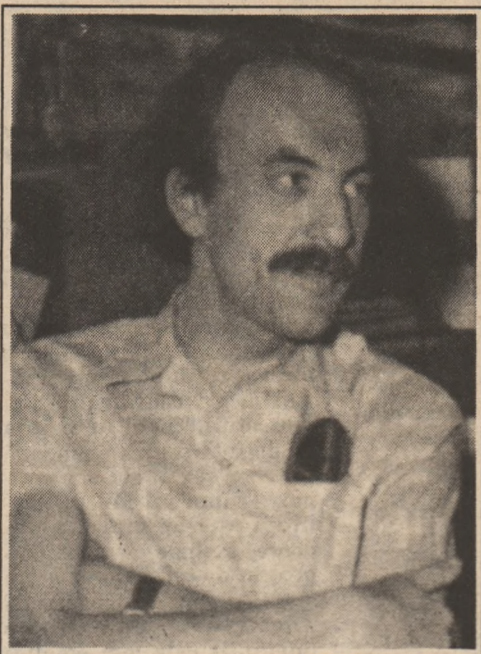
- Dan Laurențiu – *Mountolive*, Poezii, Editura Eminescu, Buc., 72 p., 1300 lei.
- Radu Aldulescu – *Îngerul încălecat* (Balada tatălui ucis de necuprinsele poftă ale fiilor și fiicelor sale), roman, Ed. Phoenix, Buc., 1994, 240 p., 2400 lei.
- Nicolae Bălășa – *Blesteme*, roman,

Ed. Spirit Românesc, Craiova, 1994.

- Ion Mărgineanu – *Ia-mă cu tine*, versuri, Ed. Imago, Sibiu, 1994, 84 p., 980 lei.

- Theodor Nicolae Poiană – *Semnele scorpionului*, Gerom-Design, Buc., 1994, 100 p., fără preț.

George ALMOSNINO

Romario și intrarea în paradis

orașul acesta nu îl cunoaște nimeni
are o biserică mică cu turn înalt
străzi subțiri ca niște sfori răsucite
are piețe și vespasieni unde cîinii
se joacă alături de autorii
unor cuplete decoltate
un spirit elaborează
spectacolul unui final deschis
cei mai antipatici sînt turiștii
cu aer de cercetători
chiar și cînd își beau cafeaua
privesc un coșar și îi spun poet
și imediat încep să se bilbue
dumneavoastră precis sînteți aaa artist
am vrea să ne faceți onoarea cu
șepcuța pe o sprinceană
cea mai tinăra dintre femei se ridică
și-i dă un pupic pe vârful nasului
dar coșarul
își citește ziarul absent
în barul plin de băleți și fetițe
pregătite pentru aranjarea vitrinei
în seara asta vom juca
un domino original
fiecare așază un picior descălțat
în cotinuarea altui picior descălțat
și privește în ochiul adversarului
„trebuie să reamintim aici și transpunerea
coregrafică

a irenei lewisohn
nu sînt omși nici numeroșii muzicieni
din lumea întregă care au asistat
și au profitat de neprețuitele îndrumări
ducîndu-și mîna la inimă“
dar sufletul colectiv generos
este ascuns după cortină
de unde se vede ce tupeu are hazardul
cineva strigă cu gura acoperită de pumni
cineva se tîrăște pe sub scaune
o femeie se dezbracă
și ajunge în patru labe pe scenă
începe să declame cu glasul ofeliei
te du la mînăstire
dar apare impresarul o apucă de păr
luminile se sting
barul se închide

singurătatea celui ce urcă noaptea
ascultînd ploii pe acoperișe de tablă
un pod al eternității
flori animale pietre colivă
colivii muzicale în care stau închise
străzi fără fețe
misiunea omului este
să își aducă aminte ușile și ferestrele
odată cu timpul

am venit și am plecat
mașinile trec și dispar ingerii
încep să plîngă îmbătați de obiecte
un sunet rămas fără roți
treci de la o femeie la alta visînd
jumătate de pat și jumătate de adevăr
mușchiulatura unei case strivite
cine ar crede
așezarea omenească măcelarului și camerista
trecînd cu un baston pe bulevardul
ce nu există

bere rece gulerul crescînd încă
ce amintiri a trezit această sticlă goală
fragmente de limbaj înțelese de animale
nu le apropie de om
tăcerea nu este imperiul lui barthes
este doar o cicatrice a făpturii umane
din marele somn al materiei
nerostitul gînd se strecoară în ochi
stă acolo așteaptă să iasă
nu vede drumul și vorbele
ce nu au sens doar umbrele
unei idei rîvnind să stăpînească
lumina așa cum zăpada acoperă pașii
celui ce a trecut mai-nainte

se tîra mișcînd un sentiment aproape uitat
pe hîrtia colorată arsă pe la colțuri
din cînd în cînd mușca un fir
de iarbă după ce-l ținuse mult timp
în colțul gurii și se lăsa privit
din recipientele pline de apă
o bucurie firească o tulpină vanilată
un muștar aburînd îi înconjura ochii
un ascensor trupul îl urca în uitare
cînd durerea ajungea preaputernică
deschidea servieta scotea olița
și absent se lăsa în abis
cu zgîrcenie privea cerul
era un berbecuș sculat dimineața
ce își făcea lecțiile de oratorie
mai întîi se auzea un murmur
apoi un foșnet apoi un claxon
își puneja jacheta de piele
își trăgea niște mănuși în mîini
și pornea desculț
în așteptarea autobuzului

noaptea cade încet un reproș
aruncat pe sub copacii piețelor
la stînga șerpuieste drumul găzarului
dughene case circumioare chelnărițe
înmaintam printre fețe adormite
în subsoluri te cercetau
animale nesătule
la lumina lămpilor
descopereai acolo jos un ciment crăpat
paturi de fier scaune șubreze

fete îmbrăcate în combinezoane negre
pîdeau pe trotuar trecerea unui bețiv
un copil întirziat sau un sadic poate
ivirea unui poet cu fața palidă
cît doliul cerului iarna
uneori am asemenea imagini
din cuvinte răzlete
întunericul nu se lasă
vrea să pătrundă în suflete
unde noaptea este atît de albă
nimeni nu știe ce se petrece
în ficatul celui ce stă la pîndă
ei pot să apară oricînd
barul ajunge o monedă de schimb
vin gunoierii cu părăluțe și nasturi
caută prin buzunare o foaie de hîrtie
caută și un creion
încep o lungă socoteală
stau și privesc tavanul
își mișcă ritmic buzele
picături mărunte le curg printre dinți
se încurcă în socoteli
cer un sirop de ananas
deodată se simt mai bine
o culoare albastră lăcuiește orizontul
un sentiment copilăros le limpezește limbajul
creierul dresat mereu și mereu
suie pe piscuri
ajunge un con de brad
ce se rostogolește printre mărunțișuri

fața e masca fragilă a stărilor
un gips alb și compact ca o iubire platonice
băiatul se joacă într-o sală de operație
plină de alibiuri suspecte
războiul împotriva inteligenței se poartă
în numele bunului-simț
trîndăvia e adusă la rang de rigoare
iluzia neantului sigilată în plicurile cu antet
rînjetul într-un moment de tranziție
farmecul și teroarea într-o simbioză perfectă
orașul este atît de departe și animalele
visează în cuști
un avion stinge lumînările
arzînd în pom

erasmus zace în grădina cu trandafiri
lîngă gura lui distinge un biberon visător
peste care mișună muștele
se aude un foșnet o găină face un ou
privește soarele ieșind din nor
soarele este atît de trist și oul
cald încă poartă în el un pui de animal
bate cu ciocul în coajă și nu se deschide
toți visătorii caută o ieșire
și mai departe și mai departe
în luna mai toate gîndurile sînt
femei cu obraji colorați de plăcere

Victor Bărsan, *Procesul Ilașcu*. Carte albă a Comitetului Helsinki român. Editura Fundației Culturale Române, 1994.

Procesul Ilașcu

ISTORIA dezrobirii naționale a cunoscut, mai ales în Transilvania subjugată de imperiul bicefal, procese politice intentate militanților români. A rămas vestit procesul memorandiștilor transilvăneni. După 1940 și, apoi, 1944, în Basarabia și Bucovina de nord, răpite de imperiul sovietic, nu atât procesele politice au fost practicate cât deportarea în masă a românilor (cca 600.000 de persoane) în Siberia și transmutarea forțată (cca 300.000 de persoane) în Rusia și Kazahstan. Alte vreo 300.000 de persoane au murit datorită foametei organizate. În locul deportaților, transmutaților și morților au fost aduși, în aceste ținuturi românești, ruși și ucraineni, modificând structura demografică a populației. Dar românii, cu deosebire în Basarabia botezată R.S.S.M., au rămas majoritari iar conștiința națională s-a păstrat trează, în ciuda tuturor aberațiilor vehiculate oficial, despre moldoveni, un popor distinct de cel român și limba moldovenească, alta decât cea română. Dar toate aceste aberații păreau a fi condamnate la dispariție după începutul procesului de democratizare, inițiat în URSS de Gorbaciov, care a determinat, în Basarabia, un fericit fenomen de luptă pentru redoptare națională. Ca urmare a acestui proces extraordinar, în august 1989 limba română a fost proclamată limbă de stat, în aprilie 1990 tricolorul (cu cap de zimbru), devine drapel de stat, în mai 1991 R.S.S. Moldovenească devine Republica Moldova, în iunie 1991 Parlamentul Republicii Moldova proclamă suveranitatea țării.

Rusofonii din Republica Moldova - dar, cu deosebire, din zona Transnistriei, cu centrul la Tiraspol - au fost foarte nemulțumiți de înfăptuirea acestor cuceriri politice. Încă în toamna anului 1989, la Tiraspol întreprinderi de subordonare unională organizează mitinguri de protest

împotriva limbii române, a alfabetului latin și a oricăror reforme democratice. În septembrie 1989 sovietele locale din Tiraspol, Tighina și Rîbnița resping legea limbii de stat, în aprilie 1990 sovietele locale din Tiraspol și Tighina refuză prezența tricolorului iar, la 2 septembrie 1990, la Tiraspol, e proclamată Republica Sovietică Socialistă Nistrenă și încep, curînd, acțiuni paramilitare separatiste. Măsurile adoptate de autoritățile din Chișinău sînt palide și ineficiente iar populația nistrenă fidelă Moldovei e agresată. Funcționau aici două filiale ale Frontului Popular Moldovenesc, cea de a doua, condusă de Ilie Ilașcu, fiind foarte activă și respingînd - în 17 septembrie 1990, printr-o hotărîre notată cu numărul 6 - proclamarea republicii nistrene. Această hotărîre, invocată, apoi, ca probă, în procesul Ilașcu, anunță că persoanele care intră în conducerea autoproclamatei republici nistrene vor suporta sancțiuni penale. Documentul, publicat în gazeta tiraspoleană și transmis la postul de radio local, a trezit nemulțumirea unor membri ai Frontului Popular Moldovenesc, Ilașcu revenind cu precizarea că hotărîrea în chestiune e o declarație personală. Degeaba a fost această revenire. Starea de beligeranță dintre oficialitatea nistrenă și frontişti e considerată, de cei interesați, o stare de fapt. Sigur că oficialitatea nistrenă a salutat puciu de la Moscova din august 1991, rămînînd nepedepsită pentru asta.

SEPARATIȘTII se organizează paramilitar, primesc ajutor generos din partea armatei a 14-a și, în creșterea, organizează, în decembrie 1991, alegeri prezidențiale, instalîndu-l pe Igor Smirnov pe fotoliul prezidențial. În martie 1992 începe războiul separatiștilor împotriva autorităților numite de la Chișinău. Situația cetățenilor - mai ales a moldovenilor fideli Chișinăului - se agravează, amenințați fiind cu alungarea sau cu uciderea. Tensiunea e în creștere și amenințătoare.

Cum Ilie Ilașcu devenise președintele unificatului (mai înainte funcționau - cum spuneam - două filiale) Front Popular Românesc din Tiraspol și era foarte activ și radical, sancțiunea trebuia să-i fie administrată. A fost, deci, arestat la 1 iunie 1992, împreună - dar nu în aceeași zi și în același loc - cu alți cinci români. Și, deși implicați în același proces și învinuiți de aceleași fapte criminale, nu s-au cunoscut înainte. Despre acest proces al „grupului” Ilașcu relatează,

într-o carte sobră dar emotionantă, dl. Victor Bărsan, apărută, relativ recent, la Editura Fundației Culturale Române. Iar comentariul meu e prilejuit de relatările din această carte. Învinuirea adusă arestaților era asasinarea, prin complot organizat, a două personaje fără importanță din orașelul Slobozia (Gusar și Savenko). Rechizitoriul a pretins că asasinatul a fost conceput în casa lui Ilașcu (unde era sediul Frontului Popular Moldovenesc) și urmarea lichidarea mai multor persoane. Neadevărul e evident. Casa lui Ilașcu era de multă vreme minuțios supravegheată și era imposibilă adunarea, aici, a mai multor militanți. Dar, de fapt, cum spuneam, cei din lotul Ilașcu nu se cunoșteau dinainte. Au fost arestați și autoritățile i-au alăturat în același grup învinuit de asasinat. De fapt, lasă a se înțelege dl. Victor Bărsan, victimele au fost asasinate chiar de către separatiști pentru a constitui mobilul planuitului proces. Prezumția de nevinovăție a fost încălcată din capul locului, presa și radioul vorbind de pedeapsa care trebuie aplicată „asasinilor”. Condițiile de detenție în stadiul prevenției au fost foarte dure, în primele două-trei luni ale acestui stadiu acuzații au fost lipsiți de avocați iar ancheta (interrogatoriile) erau de o sălbăticie extraordinară, bătaia și alte torturi fiind mijloace obișnuite. Unul dintre acuzați, de altfel, s-a îmbolnăvit grav de nervi, refuzîndu-i-se, în fapt, un tratament adecvat. Nevinovații fiind, acuzații, desigur, n-au recunoscut vina ce li se propunea. Un singur acuzat, Garbuz, informatorul autorităților separatiste în Frontul Popular din Tiraspol, a „colaborat” cu anchetatorii, îndeplinindu-și cu zel rolul repartizat în scenariul imaginat de anchetatori. Și culmea e că numai pe mărturisirile acestui poltron Garbuz s-a întemeiat întreg rechizitoriul procurorului. Ceilalți acuzați au respins nu numai învinuirile din acest scenariu pueril și abundînd în contradicții imposibil de conciliat, dar și, înainte de toate, legitimitatea autorităților nistrene. Degeaba a fost totul. Autoproclamatele autorități nistrene, imaginînd complotul (am uitat să spun că acuzații, împreună cu alții, în frunte cu Ilașcu, ar fi fost constituiți în grupul diversionist-terorist „Bușor”), s-au pornit pe treabă. Cu rechizitoriul încropit, procesul a început tocmai la 21 aprilie 1993, deci la zece luni după arestare. Atmosfera, în orașul Tiraspol și în sala de judecată (improvizată la clubul uzinei Kirov), era de o apăsătoare ostilitate, cele 500 de persoane care au

fost aduse să participe la prima ședință comportîndu-se efectiv agresiv, preferînd injurii la adresa arestaților și a românilor în genere. Completul de judecată, acuzații (instalați în cuști anume confecționate) și avocații se aflau pe scena de spectacole a acestei săli de club. Acuzații (cu excepția lui Garbuz), din capul locului, au declarat că nu recunosc autoritatea tribunalului (Ilașcu a precizat: „nu pot exista două curți supreme în același stat”), avocații solidarizîndu-se cu clienții lor. Cel mai competent și mai curajos, dintre avocați, s-a demonstrat a fi cel ce îl apăra pe Ilașcu. Din prima zi a procesului și pînă în final procedura a fost aceeași. Completul a respins, sistematic, toate obiecțiile și solicitările acuzaților sau ale avocaților, procedînd, fără menajamente, dictatorial. Și aceasta, deși atât acuzații cât și avocații au relevat grave vicii de procedură făptuite în timpul anchetei și, în consecință, anomaliile rechizitoriului, întocmit și cu un profesionalism mult suferînd. Procesul a durat mult, între timp subțîndu-se ridicol numărul participanților din sală, care se așteptaseră ca sentința, firește de condamnare exemplară, să fie pronunțată în chiar prima zi de ședință. În sentința din 11 octombrie, procurorul a cerut pedeapsa capitală pentru trei dintre inculpați. Aceeași opinie a fost formulată și de acuzatorul public al colectivelor de muncă din Slobozia. Ședința finală, cînd s-a pronunțat condamnarea inculpaților, a avut loc tocmai la 9 decembrie 1993 și, de astă dată, sala, la insistențele organizatorilor, era populată cu 400 de persoane. Ilașcu e condamnat la moarte iar ceilalți inculpați la detenție între 15 și 2 ani. Curajul demascatoare a fost declarația finală a lui Ilașcu, din care reproduc cîteva pasaje: „Acest spectacol la care asistați și care a început cu mai bine de jumătate de an în urmă a fost organizat, cum v-am mai spus, de către serviciile AMN și de către serviciile speciale ale Rusiei. Singurele scopuri ale acestui spectacol au fost demoralizarea populației românești autohtone din Transnistria și mușamalizarea propriilor crime pe care le-au săvîrșit aceste servicii și pe care continuă să le săvîrșesc și în prezent. Noi nu ne-am dat la acțiuni teroriste, ci ne-am limitat doar la activitatea politică și propagandistică... Am fost și rămîn membru al Frontului Popular, pentru că lupta noastră națională, ideea noastră de reînnoire a țării, de refacere a României Mari, pe care hoardele comuniste au distrus-o în 1940, rămîne la ordinea zilei. Lupta continuă”.

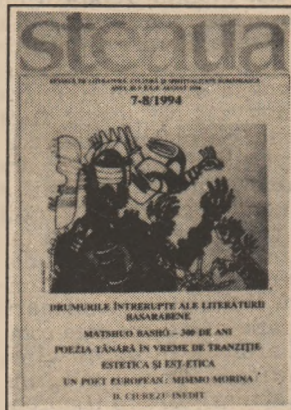
Acest proces-încenare a revoltat întreaga lume românească, fiind sesizate organismele internaționale. Autoritățile nistrene nu au îndrăznit, deocamdată, să-l execute pe bravul Ilie Ilașcu. Se cere, în continuare, anularea sentinței și mutarea procesului la Chișinău.

Cartea d-lui Victor Bărsan e, înainte de toate, un document de referință. Scris, cum spuneam, sobru și meticolos pînă la infinitul mic, urmărește etapele procesului de la fazele sale preludive pînă în final. Lucrarea e concepută, cum se precizează, ca o carte albă a Comitetului Helsinki român și reușește, cum și-a propus, să contribuie la cunoașterea și răspîndirea adevărului despre situația „grupului” Ilașcu. Ținînd seama de registrul în care și-a propus să o scrie, (o carte albă a grupului Helsinki român) sunt, poate, acceptabile uscăciunile... încă, modalitatea apr... pe de proces verbal și refuzul stării emoționale în relatare. Mi se pare însă excesivă cuantificarea paragrafelor și a capitolelor, numerotate ca, de exemplu: 4.6.6.4. sau 4.6.6.6. etc. etc., aceste numere fiind uneori loc de titluri. Spiritul ordonator devine aproape o manie putînd contraproduktivă. Cartea trebuie, numaidecît, citită. Pentru că dl. Victor Bărsan e un perfect cunoscător al contenciosului basarabean și, cu deosebire, nistren, revelat și în precedentă sa carte, *Masacrul inocenților*. E o carte care informează și acuză.

Steaua (nr.7-8/1994)

SI ÎN acest număr al *Steii* pot fi citite lucruri interesante în secțiunea dedicată contribuțiilor istorico-literare. Astfel sînt paginile inedite de amintiri ale poetului D. Ciurezu și scrisorile lui Al. O. Teodoreanu către Cezar Petrescu. Amintirile lui D. Ciurezu, poetul gîndirist, comunicate de Eugen Știrbețu, a căror publicare va continua și în numerele următoare, pornesc de la niște vechi fotografii, și ele reproduse, a căror comentare și prilejuiește autorului evocarea unor întîmplări și personaje de demult. Atmosfera Bucureștiului intelectual interbelic și, de asemenea, a vacanțelor estivale petrecute de poet, cu mari satisfacții, în aceeași epocă, pe litoralul constantănean, este reînviată cu har narativ și portretistic. Iată, schițată, o imagine a familiei Papadat Bengescu în ambianța marină: „O familie ce mi-a atras atenția a fost aceea a lui Papadat Bengescu, soțul scriitoarei. El avea o față emaciată, cu mustați subțiri, cănite și încliate cu cosmetic. Guler dublu, foarte înalt, cu o cravată gen șiret. Scriitoarea avea ceva din alura Luciei Sturdza-Bulandra. Nu făcea plajă. Stăteau la o masă pe veranda restaurantului și comentau. Cele două fice cu care veniseră, una era măritată cu un inginer, cealaltă, domnișoară, cu un corp foarte frumos”. Scrisorile lui Al. O. Teodoreanu (comunicate de Jordan Dacu) sînt spirituale iar în cele din anii '50, evocînd precaritatea stării materiale a scriitorului, umorul bonom al acestuia dobindește note amare. În alt compartiment al revistei, Florin Mihăilescu promite să discute despre *estetică și est-etică* dar în fapt articolul se rezumă la discutarea cărții lui Eugen Simion *Moartea lui Mercutio* și a „cazului” autorului ei. Articolul

este echilibrat ca ton, pînă la un punct, dar avansează pe firul unei teze fără suport în realitate și anume aceea că ar exista azi un conflict între susținătorii valabilității criteriului estetic (exponent de marcă: Eugen Simion) și alți critici care pretind că în împrejurările actuale esteticul ar trebui „suspendat” spre a se da întîietate eticului, politicului etc. Luînd drept bună teza existenței acestui conflict, Florin Mihăilescu lansează, în finalul articolului său, un apel aproape patetic în sprijinul lui Eugen Simion și al poziției ale favorabile esteticii și preocupării stricte de literatură: „Dar Eugen Simion vrea să se ocupe de literatură și să scrie critică literară. Și nu e singurul care aspiră spre o astfel de normalitate. Să-l lăsăm (și să-i lăsăm) să-și asculte chemarea și să-și respecte destinul...” Pentru a-și justifica patetismul, Florin Mihăilescu ar trebui să poată cita măcar un nume de critic - din cei a căror activitate contează - care să fi cerut, după 1989, „suspendarea” criteriului estetic în judecarea literaturii. Dar nu o poate face pentru că nimeni nu a cerut acest lucru și în discuție a fost altceva: dacă să se implice sau nu scriitorul în viața politică, și de care parte. Nu pe tema esteticii a intrat Eugen Simion în conflict, după 1989, cu aproape toți aliații săi naturali dinainte ci pe aceea a eticului și a opțiunii politice. (G.D.)

Petru Dumitriu și rescrierea istoriei

(Continuare din numărul trecut)

ATĂT în primul său roman din exil cât și în numeroasele interviuri pe care le publică în România după 1989, scriitorul explică de ce a ales Occidentul. Explicațiile nu sunt senine. La observația lui Eugen Simion - observație ce prefăcează *Convorbirile* - că „a fugit”, Petru Dumitriu notează pe marginea manuscrisului: „N-am fugit, am evadat: mi-am salvat sufletul și opera. Nu mă căiesc: nu mergea altfel. Am ispășit prin treizeci și trei de ani de exil. Acum sunt eu, sunt întreg, sunt curat.”

Negreșit, Petru Dumitriu a trăit din plin exilul. Fost om al nomenclaturii, nu s-a solidarizat cu ceilalți, cu exilații care pătimită sub regimul comunist. Aceia ale căror rude, cunoscuți trăiseră represiunea comunistă, n-aveau cum să-l accepte. El rămânea un personaj ciudat, un Rudolf Hess aterizat pe un teritoriu dușman, un posibil partener pentru negocieri. În 1960, când Petru Dumitriu cere azil politic în Vest, nimănui nu-i trece prin cap că autorul atât de în vogă în România ar fi fost acolo, acasă, în impas.

Ne întâlnim la Judecata de apoi e, întâi, istoria căderii nomenclaturistului Petru Dumitriu. Aflăm, prin urmare, cum a trăit, în ultimii săi ani, scriitorul. Cine au fost aliații și cine dușmanii săi. Care a fost procesul prin care „dușmanii” au reușit să-l doboare.

Biografiile contemporane includ această carte în proiectul lor. Istoria căderii unor șefi ai propagandei, istoria ascensiunii altora, descrierea relațiilor familiale, amoroase, intime din interiorul elitei comuniste - iată miza, iată noutatea pe care Petru Dumitriu o aducea în literatura europeană a anului 1960.

Primul roman din exil al lui Petru Dumitriu vine după *Doctor Jivago* și, plasat înainte de *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, reprezintă o breșă în interiorul marelui zid care măi înconjură - totuși - la începutul deceniului al șaptelea nomenclatura răsăriteană, ce nu beneficia de un regim de popularizare. Cartea lui Petru Dumitriu, confesiune și mărturie - e, în același timp, un documentar asupra birocrăției, a relațiilor, a mecanismelor ascensiunii și căderii vedetelor. Asupra limbajului de lemn.

Ne întâlnim la Judecata de apoi a fost considerat, pe bună dreptate, un roman cu cheie. Putem recunoaște, sub un nume sau altul, personaje ca Iosif Chișinevski (și, evident, Liuba: Petru Dumitriu pătrunde în intimitatea fiecărui cuplu în numele unei vointe pamphletare, satirice de excepție), Leonte Răutu, Paul Georgescu, Mihai Beniuc și Ema Beniuc ș.a.m.d. Fiecare cu șefii, cu subalternii, cu amantele, cu păcatele amoroase, cu tarele fiziologice. Nomenclatura comunistă este, în cărțile lui Petru Dumitriu, o lume de tarată sexual. O patologie a cuplului își desfășoară reflexele pe fiecare pagină. Între „târfele nomenclaturii” un loc aparte îl joacă Valentina Ionescu, personaj aparținând „celeilalte familii”: a lui Sebastian, Cristian, Erasmus Ionescu. Familia personajelor fictive.

Dar „fictivii” sunt puțini și aproape fără importanță. Cei „reali”, adică Leonte Malvolio, Herakles Nițeluș, Arthur Zodie, Alfred Anania, Leonas și Tereza Tănase, Ciorap, Tinel Zambilovici, alcătuiesc o galerie de portrete pe care politologii o pot studia cu toate mijloacele științei lor.

Ar mai merita transcrisă remarca marelui Leonte Malvolio asupra proiectului Naratorului de a scrie o carte de *Biografii contemporane*:

„- E un obicei înrudit cu indivi-

dualismul burghez, punându-se accentul pe persoană, pe individ. Există totuși istorici marxști în *minunata noastră patrie*, există, pentru întâia dată, o istoriografie științifică, pornind de la punctul de vedere și de pe poziția clasei muncitoare. Ideea dumitale, dragul meu, era o idee de diletant, impregnată de subiectivism burghez.”

O replică memorabilă, pe care, nu ne îndoim, scriitorul a transcris-o exact.

★

INCOGNITO reia totul - adică romanele familiei Ionescu, biografiile contemporane, temele din *Ne întâlnim la Judecata de apoi* - într-o carte relaxată, densă, reflexivă, care are menirea de a-l așeza pe romancier în noua lume. Ea trebuie să scrie *cealaltă istorie* a anilor petrecuți în înalta societate românească. *Incognito* trebuie să rostească adevărul despre războiul antisovietic, lagărele sovietice, întoarcerea armelor, reforma agrară, instaurarea puterii comuniste în România, Canalul Dunăre-Marea Neagră. Petru Dumitriu își propune să reia, din unghiul de vedere al personajului său Sebastian Ionescu, frate al politrucului Erasmus Ionescu, frate al Valentinei Ionescu, soție de înalt activist de partid, toate temele pe care le tratase la ordin și în pas alergător, în anii gloriei sale. Din nou (ca să folosim expresia lui Nicolae Manolescu) cartea e o *tablă de materii* a romanului românesc din deceniul al șaselea: dar o tablă de materii în care sunt tratate, pe rând, tabăurile; sunt iluminate zonele interzise ale temelor „la modă” în România deceniului al șaselea. Ca și *Cronică de familie*, *Incognito* este o mică enciclopedie, un inventar, o încercare de sistematizare a istoriilor pe care le traversează un om implicat în Istorie. Spre deosebire de eroii din *Cronică...*, ființe ale căderii, Sebastian Ionescu este... un pozitiv, un rezistent, un om care pune în valoare o vocație etică.

Așadar, Sebastian Ionescu este fratele lui Erasmus, Cristian, Filip (mort tânăr), al Valentinei, este fiul obscurului judecător și al acaparantei Mame. Unghiul relatării lui Sebastian e mai amănunțit, cu accente apăsate asupra relațiilor nefirești între personajele strălucitor-frumoase ale familiei. Insuficient motivată psihologic, fuga de acasă a lui Sebastian Ionescu și alegerea frontului (voluntar!) apare mai degrabă un artificiu menit a scrie „romanul războiului” (frontul sovietic), romanul lagărului (al prizonieratului), al Diviziei Tudor Vladimirescu. Mai mult decât altundeva, Petru Dumitriu polemizează aici cu literatura tinereții sale combatante. La modă în deceniul al șaselea, *Mitrea Cocor*, *Negura* (Eusebiu Camilar), *Eroica* (Laurențiu Fulga) fixaseră un soi de invariante ale temei. Glosaseră asupra soldatului român „în ofensivă”, asupra „reeducării” lui în lagăr, asupra re-formării lui pe frontul anti-german. Petru Dumitriu nu iese în afara stereotipurilor create de acest tip de literatură. Sebastian Ionescu e un tanchist de elită, e un trăgător de elită; asistă indignat (nu foarte) la violurile confrăților săi, deloc îngerași. Motivația psihologică îi lipsește: e, mai degrabă, un automat care îndeplinește un rol. În lagăr intră sub influența propagandistilor. Un portret de reținut e al Anei Pauker („La vremea aceea, începuse să încăruntăscă. Solidă, cu părul scurt, purta păslari, un veston de soldat și o fustă neagră. Cu nasul strivit și buze groase, cu

bărbia proeminentă, fălcile patrâte, era frumoasă și urâtă, ca o Furie, ca una din acele figuri ce orna în vechime prova corăbiilor, ca o Gorgonă bine dispusă: crudă și triumfătoare și de neînvinș.”). Pagini notabile scrie Petru Dumitriu despre dialogurile prizonierilor cu cei veniți cu munca de lămurire. Documentarul (uneori școlăresc) e realizat de un personaj cantonat, o perioadă, în tabăra comunistă. Instaurarea puterii e văzută, prin urmare, de un Sebastian Ionescu care luptă alături de vechii comunisti, de cei școlți la Moscova, de fanaticii cauzei. Rescriind cărțile-manuale ale anilor șaiszeci, rescriind propriile sale cărți, Petru Dumitriu nu privește lumea de pe cealaltă baricadă: o privește chiar de pe baricada pe care s-a aflat el. În anul 1994, romanul acesta - consacrat „rectificărilor” - pare un pic plicticos, după cum par și romanele anchetei, ale lagărului, ale torturii.

Sensul cărții este însă în altă parte: în închisoare, Sebastian Ionescu îl descoperă pe Dumnezeu. Omul ar propune o nouă religie, care e una a iubirii, o nouă înțelegere a rostului într-o lume în care Dumnezeu se află *incognito*.

„Dar până acum am trăit fericit, scrie Sebastian Ionescu în hărțile pe care i le încredințează Naratorului. Eram cufundat în gloata umilă și nesfârșită a suferințelor neprețuite. Nu fugeam de oameni, și nici de fiecare om luat în parte. Pluteam ca un înotător, sau mai curând ca o picătură de apă, pe oceanul ființelor vii și, peste mișcările materiei, mă învârteam pe curbele elipticilor; rîndul pe fundul unei galaxii, la rîndul ei pierdută în fundul spațiului, străpuns de radiații cunoscute și necunoscute; pierdut, ascuns, ignorat, scufundat; și totuși mereu în centrul a toate, căci centrul lumii este în inima tuturor celor care descoperă în ei inima lui Dumnezeu. Universul este dens, plin, iar eu sunt în centrul lui, în iubirea lui Dumnezeu. Pe scara iubirii lui Dumnezeu, care duce până dincolo de extaz.”

Prin *rădăcini adânci*, notează Sebastian în jurnalul său, noua descoperire se răspândește încet. Chiar Naratorul-anchetator, rămas în exil, devine unul dintre cei care vor răspândi ideile fostului ofițer de securitate, fostului pușcăriaș, fostului deținut politic: un fel de Petru Dumitriu mai... necruțător cu sine.

★

DESIGUR, la apariție - în 1962 - conținu mult documentar, traversarea mediilor, descrierea locurilor de tortură, portretele torționarilor. Erau foarte importante evocările unor momente asupra cărora puținii se opriseră, și foarte puțini se opriseră fără parti pris. Foarte spectaculoasă va fi fost pentru cititorul occidental - încă încrezător în mirajul roșu - descrierea sistemului politic din interior. În 1962 cartea numea un șir de priorități documentare. „*Incognito*, scria Pierre-Henri Simon, merită să fie așezat, nu departe de *Doctor Jivago*, pe raftul marilor romane inserate în actualitatea fundamentală a veacului nostru... Dl. Petru Dumitriu are geniu epic.”

Paralela cu *Doctor Jivago* este edificatoare în anul de grație 1962. Astăzi ne preocupă, deci, mai puțin lungile pagini documentare. Nu mai suntem interesați de jurnalele carcerale, fiindcă au apărut multe mai dense, mai vii, mai autentice. În 1994 ne interesează, în primul rând, romanul *convertirii* unui personaj al „noii societăți”.

★

DECENIUL al șaptelea este, în cultura răsăriteană, unul al „reîntoarcerilor către sacru”. Marile cărți se numesc - în Răsărit - *Anticristul* lui Stanev, *Dervișul și moartea* a lui Meša Selimović, marile filme - *Maica Ioana a îngerilor* și *Rubliov*. Lângă ele, zeci de romane, de poeme, de filme se regroupează lângă imaginile, lângă somațiile, lângă propunerile unei *noi religii*. Sau: ale unei Religii consacrate, care să poată răspunde la întrebările mari ale omului. Eșecul gândirii utopizante face necesară reflecția umilă, retragerea, pasul înapoi. *Incognito* al lui Petru Dumitriu se integrează cărților răsăritene care încearcă să răspundă aceluiași întrebări cărora încercaseră să le răspundă, cu două decenii în urmă, doctrinari comunisti.

Nici unul dintre autorii numiți de noi mai sus nu aveau o vocație mistică. Apariția *problemei credinței* era, poate, chiar pentru ei o surpriză. Nu aveau nici cultura, nici mijloacele pentru a investiga această zonă. Preocupările spirituale fuseseră nule pentru Petru Dumitriu. Ele devin acum centrale. Pentru a „trăi în preajma lui Dumnezeu” romancierul face o pauză de un deceniu. În 1979, după zece ani de tăcere, poetul revine (la *Seuil*) cu o culegere de 16 eseuri, intitulată *Au Dieu inconnu* și care reiau tema lansată în *Incognito*.

Scriitorul nu trăiește, în cei zece ani, „experiența mistică” fiindcă nu are vocația ei. El însă trăiește din plin amintirea anilor de succes, de glorie, de participare la edificarea socialismului. Cu argumente privind diabolicul îl servesc și realitățile apusene. Scriitorul realizează, printre altele, „un rezumat al diabolicului” pe baza experienței sale personale. Prima axiomă a Diabolicului, zice Petru Dumitriu în secțiunea a patra a cărții sale (*Răul: cunoașterea a Diavolului*), este că diavolul nu există. Replică autorul: „Aș vrea să îndrept răul pe care l-am comis; este reparabil; dar măcar să-mi ușurez povara acestui rău...”

A doua axiomă a Diabolicului este că *Diavolul sunt ceilalți*. *Trebuie să înveți*, spune convertitul, *adevărată umilință*. Să fii demn chiar atunci când ești sărac sau firav sau urât sau prost, „numai fiindcă ești copilul lui Dumnezeu”. A treia axiomă a Diabolicului: „*numai ceilalți sunt vinovați, iar vinovatul e identic cu păcatul lui*.” Mi-au trebuit primii douăzeci și cinci de ani de viață ca să descopăr forța teribilă a pornirilor egoiste, și că Răul înseamnă supremația mea asupra ta.” Și, precizează eseistul: „Cunosc cu precizie comportamentul diabolic de care m-am făcut vinovat până aici: diabolic, adică crud, sadic, dezonorant, abject, asocial, imoral, nedrept, insensibil, inuman, nelegiuit. Unica scuză, foarte slabă și neînsemnată, pe care am avut-o, este că nu am acționat aproape niciodată în mod spontan, ci la provocări grave și violente, sau sub presiuni care i-ar fi strivit pe alții. Nu înseamnă că sunt mai puțin vinovat...” A patra axiomă a Diabolicului spune că Răul, fiind în oameni, este imposibil să nu-l iubești. Infernul, scrie romancierul, este Răul acceptat.”

Multe dintre cărțile anilor optzeci ale lui Petru Dumitriu se înscriu în sfera largă a comentariilor teologice; romancierul trăiește intens noua credință, noua descoperire. O ciudată umilință înlocuiește trufia de odinioară. Dar, în ceea ce-l privește, orice surpriză rămâne posibilă: orice rescriere a Istoriei, sociale sau personale.

Cornel Ungureanu

Noua filosofie a tranziției

VOLUMUL d-lui Andrei Marga, *Explorări în actualitate*, apărut recent la Cluj, în „Biblioteca” revistei *Apostrof*, marchează, fără discuție, un reviriment cu nebănuite consecințe benefice pentru filosofia românească. Este cea dintâi carte de filosofie autohtonă în care, după revoluția din decembrie, un filosof profesionist meditează la realitatea politică a tranziției, reușind să fundamenteze o reflecție coerentă asupra noii organizări politice a României și a Europei răsăritene bizuită pe recunoașterea drepturilor și libertăților esențiale ale ființei și pe revenirea societății la valorile general umane ale civilizației occidentale.

Nu este cu puțință scoaterea țării din înapoierea economică, morală și spirituală în care a adus-o comunismul „fără modernizarea instituțiilor și, cu aceasta, a vieții politice”. Mai mult chiar, adaugă filosoful, „modernizarea politică a devenit nucleul oricărei organizări”. Și aceasta din cauză „că în lumea modernă socializarea necesară a oamenilor trece prin personalizarea lor accentuată, care împiedică reducerea la simple instrumente programate”.

Precedat de un „cuvînt înainte” al autorului și încheiat cu un interviu luat de d-na Marta Petreu, publicat anul trecut chiar în *România literară*, volumul este construit pe trei segmente armonios corelate, ce dezvoltă implicarea filosofului în noua organizare social-politică a României.

În cel dintâi, intitulat *Philosophia*, definește „cadru filosofic” ce permite mai adecvat tranziția de la totalitarismul comunist la societatea fundamentată pe drepturi și libertăți individuale. Tranziția nu are nevoie numai de resurse financiare și tehnologice, dar și de o amplă schimbare instituțională, de o reorganizare în profunzime a vieții sociale și politice, dar în cinci ani de zile, puterea, în România, nu a făcut, în ciuda declarațiilor programatice, decât să mențină vechile structuri sub denumiri noi, într-o stagnare generală. Nu există, pentru România, subliniază dl. Marga, alternativă la europeanizare. Nu este de ajuns să afirmăm, adaugă el, cum au declarat diverși parlamentari, că suntem de mult în Europa, prin situate în geografia și istoria europeană. Revenirea în Europa înseamnă, înainte de toate, o modificare de mentalitate și un proces constant de occidentalizare a instituțiilor. Or, gândirea puterii politice este preponderent asiatică, vizînd menținerea unui colectivism gregar, iar instituțiile, cu minime excepții, se caracterizează printr-o rar înțelinită, în țările civilizate, indiferență și dispreț față de individ și drepturile lui

esențiale.

Pentru a fixa caracteristicile contextului în care au loc prefacerile contemporane, dl. Andrei Marga propune meditații această succintă caracterizare a ideologiei comuniste ce a marcat în profunzime convingeri, comportamente și a intrat în reflexele multor generații: „... din asumțiile ontologice - materia ca realitate obiectivă, sediu al emergenței tuturor performanțelor umane; din asumțiile gnoseologice - interpretarea cunoașterii ca reflecție a realității obiective; din asumțiile sociologice - reducerea societății la dialectica relațiilor și forțelor de producție; din asumțiile antropologice - conceperea limitativă a specificului uman drept muncă; din asumțiile etico-politice - considerarea relațiilor etice și politice ca simple instrumente ale dominației” - rezultă o depreciere generală, „deci neaccidentală a întregii lumi a vieții spirituale, implicit a inițiativei individului și criticii, care favorizează un regim dictatorial”. În ciuda promisiunilor emancipatoare periodice, un asemenea regim nu poate atinge „performanța social-etică a emancipării popoarelor, dar nici măcar pe cea minimală a asigurării mijloacelor de supraviețuire biologică”.

I EȘIREA ființei și a societății de sub tutela filosofică a comunismului întâmpină, „ca alternativă dintre cele mai organizate”, naționalismul; el aspiră să se instaleze ca succes al marxismului răsăritean prin perpetuarea regimului de dictatură. Acești cinci ani de tranziție au reliefat convingător opacitatea naționalismului românesc la ideea de democrație. El substituie reala problemă a democratizării cu invocarea de „pericole” imaginare și angajează forțe considerabile pentru dezinformarea și deformarea realității, urmărind formarea unui nou comportament uman, pe care dl. Marga îl numește „etnocentrist”. Cît este de adevărată această constatare o dovedește faptul că în toate momentele politice de seamă, naționalismul românesc a evocat mereu pretinsul „pericol” maghiar, mergînd pînă acolo încît a anunțat un complot ce urmărea asasinarea președintelui.

În acest climat, observă dl. Andrei Marga, este necesară revenirea la izvoarele filosofiei autentice. Filosofia ca disciplină „nu este de ajuns pentru a schimba istoria, dar tot atît de adevărat este că fără ea nu se poate ajunge la o schimbare rațională”. Filosofia mediază reușitele umane tocmai în perioade de reorganizări în adîncime a vieții; ea este o parte a vieții umane și o condiționează.

Dl. Andrei Marga pornește de la

premisele că, în locul ideologiei marxiste și al naționalismului șovin, aspirația spre o nouă dimensiune existențială a Răsăritului european poate fi satisfăcută de principiile perene ale pragmatismului. Pragmatismul „nu este o filosofie printre altele, ci o ramificație a filosofiei europene și, mai ales, o expresie a civilizației americane ca întreg”. Dacă pragmatismul a propulsat SUA pe primul loc al civilizației mondiale, înseamnă că această filosofie are caracteristici fundamentale majore: „Opinia mea - precizează gînditorul - este că filosofia pragmatică are nevoie de o acțiune recuperativă; analizele mele încearcă să o asume, căpătînd o dimensiune istorico-filosofică. Ele se concentrează asupra a patru întrebări: care este poziția pragmatismului în filosofia contemporană?, în ce constă pragmatismul în filosofie?, care sunt strategiile pragmatismului? și cum se poate articula un pragmatism critic?”. În studiile grupate în prima parte a volumului: *Receptarea europeană a Americii, Cazul Heidegger, Receptarea pragmatismului în cultura română, Spiritul american* și, adiacent, în celelalte, dl. Marga argumentează convingător că pragmatismul rămîne alternativă viabilă a unei filosofii cu semnificație universală, ce așază în centrul ei ființa umană ca valoare supremă.

A doua parte a cărții dezvoltă, în termeni teoretici, rolul Universității în România; instituțiile de învățămînt superior, autonome, ar trebui să-și ia ca repere „Adevărul, Libertatea, Justiția în accepțiunea lor împărțită universal”, „să-și compatibilizeze structura și activitatea cu repere internaționale și să se alinieze la repere general recunoscute ale vieții academice”.

Ultima secțiune, *Res Publica*, readece gînditorul în cetate, meditănd la cauzele imaginii defavorabile a României în lume, la modul în care Academia Română de azi „a divorțat de sensul ei original” și mai cu seamă la meandrele „democrației” autohtone. Textele demonstrează că se poate filozofa, așa cum făcea Mircea Eliade în eseistica sa, pornind de la reflecții cotidiene, aparent anodine.

Dl. Andrei Marga se întreabă, de pildă, în ce măsură țara noastră se află pe drumul libertății și democrației? Avem libertatea cuvîntului, libertatea inițiativei de asociere, putem călători în străinătate, dar ceva nu este în regulă. Iată o constatare banală: „În condiții normale, economia unei societăți produce

Andrei Marga EXPLORĂRI ÎN ACTUALITATE

bunuri îndestulătoare pentru a acoperi nevoi de bază; administrația dă soluții și organizări eficiente; politica asigură legitimarea opțiunilor de fond; cultura asigură motivațiile necesare pentru funcționarea unei democrații”. Dacă luăm ca reper normalitatea, nici unul din imperatiile acestora nu funcționează firesc în România: economia stagnează, administrația „nu izbutește să se elibereze de incompetență și corupție”, politica „nu produce o legitimare indiscutabilă cît timp dezbaterile politice e înlocuite cu diversiuni și rămînem singura țară din Europa cu un singur canal de televiziune”, cultura nu produce „motivațiile indispensabile funcționării democrației cît timp mulți intelectuali stau în retragere, iar alții caută febril noi stăpîni”. Filosoful propune, competent, măsurile adecvate, demonstrația, riguroasă și expresivă, relevînd un foarte cultivat analist axat pe obiective concrete.

Sfîrșești lectura cărții d-lui Andrei Marga cu dorința de a o relua de la capăt, atras de elevata expresie a argumentării, de limpiditatea demonstrației, cu dorința de a reciti paginile despre civilizația americană, despre naționalismul balcanic, despre implicarea intelectualului în viața politică, despre dinamica dialogului sau despre organizarea liberală a societății.

Insemnările noastre au doar rolul de a atrage atenția asupra problematiceii acestei cărți excepționale, în care un gînditor filosofează pe marginea problemelor lumii trăite și gîndește filosofia ca o tentativă de a oferi soluțiile adecvate problemelor existențiale cotidiene.

Ion Bălu

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

EXCESELE obsesiei lingvistice a „corectitudinii politice” americane ne amuză, desigur, - mai ales cînd încercarea de a elimina din limbaj orice atitudine de discriminare a unei minorități - nu numai pe cele clar ofensatoare - creează un jargon artificial, constrîngător și imprecis. În fond, nu e sigur că odată cu cuvintele sînt alungate și prejudecățile - sau că nu se nasc, prin exagerare, prejudecăți noi. Orîcît de naivă și/sau încrîncenată ni s-ar părea respectiva direcție de purificare a limbajului, bunele ei intenții inițiale ne pot atrage atenția asupra excesului contrar - de pildă, asupra totalei lipse de griji pentru limbajul ofensator pe care o manifestă discursul public de la noi - cel puțin în unele domenii. Nu e vorba doar de segmentul, totuși destul de redus, al presei specializate în limbaj injurios, de tipul *România mare*; mai îngrijorător e firescul cu care un discurs discriminatoriu, ofensator, sau cel puțin nepăsător față de sensibilitățile etnice e vehiculat, aproape fără a provoca reacții, în presa care reprezintă buna „normalitate”. Nu cred că răul cel mai profund stă în cuvinte (de altfel, se pot spune lucruri foarte grave folosind un lexic absolut neutru); modul curent de desemnare a membrilor unui grup etnic e totuși un simptom al atitudinii față de aceștia. Cazul cel mai actual mi se pare a fi cel al țiganilor.

Termenul curent de desemnare are într-adevăr conotații negative (DEX: „epitet dat unei persoane cu apucături rele”), întărite mai ales de evoluția semantică a unor cuvinte din familia sa lexicală (*țigănie*, a se țigăni); ele nu împiedică totuși folosirea sa cu sens neutru, ca pură desemnare obiectivă - așa cum nici conotațiile negative ale lui *turc*, de exemplu, nu intervin în uzul obișnuit al cuvîntului (DEX: „a fi turc” = „a fi foarte încapătînat, a nu vrea să înțeleagă, a nu ține seama de nimic”). În cazul etnonimelor, de altfel, se face adesea confuzie între ceea ce e asociat cuvîntului - deci poate fi îndepărtat odată cu acesta - și ceea ce e asociat conceptului - și nu dispăre prin substituție. Oricum, alături de *țigan* există termenul pe care chiar membrii etniei în cauză îl preferă - *rom*: încă artificial, asociat mai curînd discursului oficial, ironizat uneori din această cauză, dar în curs de extindere în limbajul presei. Dincolo de aceste două cuvinte, între care jocul e posibil în limite normale, există o zonă a sinonimelor depreciative, injurioase, din limbajul popular - *baragladină*, *balaoucheș*, *faraon*, *cioară* etc. - evitate în general - și una pe care am numit-o cu altă ocazie a „eufemismelor ironice”. Limbajul multor ziare, altfel serioase și preocupate de chestiuni etice, uzează surprinzător de frecvent și fără rezerve de substituiri

ale etnonimului bazate pe o trăsătură fizică (respectiv culoarea pielii): *tuciuriu*, *brunet*, *brunețu*, *ciocolatiu*, *bronzat* etc.; unele dintre acestea implică și o aluzie la discursul rasial din alte spații culturale: *colorat*, *de culoare*, *metis*, *creol*: „puzderia de tuciurii” (*România liberă* - RL, 1238, 1994, 5), „negustorii tuciurii” (id., 1237, 1994, 5), „intermediarii brunet” (id., 968, 1993, 12), „bruneț autohtoni” (*Adevărul* - A, 183, 1990, 1), „un tînăr brunet” (*Tinerama*, 47, 1991, 10), „vînzător ciocolatiu” (*Expres magazin*, 32, 1992, 19), „211 de culoare”, „248 creoli” (A, 334, 1991, 3), „românii «mai colorați»” (RL, 1100, 1993, 9), „au năvălit zece colorați” (*Evenimentul zilei*, e.p., 500, 1994, 2) etc. Cuvintele de mai sus substituie nu un veritabil depreciativ - față de care ar fi putut apărea ca eufemisme propriu-zise - ci termenii neutri existențiali; tocmai prin ele se manifestă o atitudine subiectivă - global ironică, depreciativă, mizînd pe complicitatea cititorului și vizînd chiar o subliniere a referirii la identitatea etnică. Scrupulele etice - față de manifestarea unei atitudini jignitoare, de apreciere globală și prin criterii strict anatomice - nu își fac simțită prezența, deocamdată.

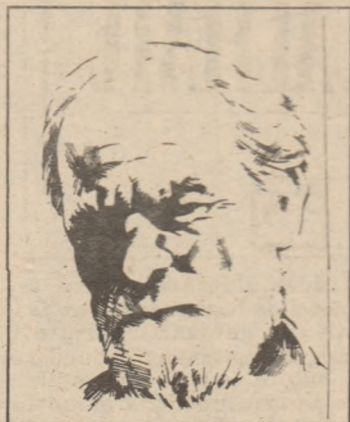

V. Voiculescu

Repere biografice

În 1945, V. Voiculescu este un om trecut de șazeci de ani, un pensionar, cărula nu i-a rămas decât să trăiască din amintiri. A lucrat o viață întreagă ca medic, mutat dintr-o parte în alta a țării, și a alcătuit, îndeosebi spre sfârșitul

Portret de Adrian Socaciu

carierii, după stabilirea sa la București, diverse broșuri de educație sanitară destinată țăranilor. A tipărit mai multe volume de versuri – dintre care *Poeme cu Ingeri*, 1927, a obținut Premiul Societății Scriitorilor Români –, iar în 1944 a publicat la prestigioasa Editură a Fundațiilor Regale o *edifiie definitivă de Poezii* (sapt echivalent cu o consacrare). A făcut, între 1933 și 1945, la Radio, muncă de pionierat, folosind sistematic acest nou mijloc de comunicare în masă pentru promovarea literaturii, române și străine. A adus pe lume, împreună cu soția lui, Maria, cu care s-a căsătorit dintr-o mare dragoste, cinci copii (trei fete și doi băieți) și le-a dat o educație frumoasă.

Aparent, acestui om aflat la sfârșitul vieții active nu i se mai poate întâmpla nimic spectaculos. El este resemnat să-și trăiască bătrânețea liniștit, alături de femeia pe care și-a ales-o cu treizeci și cinci de ani în urmă. Și totuși, adevărata lui viață, intensă și tragică, abia urmează să înceapă. În 1946 lui V. Voiculescu îi moare pe neașteptate soția – ceea ce îi provoacă o gravă criză de conștiință. Scriitorul devine solitar și taciturn și capătă treptat o înfățișare de călugăr hirsut. Închis în casă, neștiut de nimeni, scrie de la șazeci și doi la șaptezeci de ani sute de pagini de proză fantastică, de o valoare extraordinară, deși știe sigur că, în plin regim stalinist, nu are nici o șansă să le publice. Apoi, între șaptezeci și șaptezeci și patru de ani se lansează într-o altă aventură spirituală temerară – își imaginează, printr-un fel de transfer de personalitate, sonetele pe care le-ar fi scris Shakespeare dacă ar fi scris și altele în afară de cele cunoscute. La șaptezeci și patru de ani, V. Voiculescu este arestat, din motive politice și ținut în închisoare – întâi la Jilava, timp de câteva luni, cât durează cercetările și apoi la Aiud – până la șaptezeci și opt de ani. La această vârstă părăsește penitenciarul, bolnav de tuberculoză la coloana vertebrală, și moare în chinuri groaznice, la șaptezeci și nouă de ani.

Despre perioada de detenție nu s-a scris nimic până după evenimentele din decembrie 1989. În tabelul cronologic inclus în ediția de nuvele din PPT se face următoarea mențiune, de un cinism involuntar, în legătură cu ultima parte a vieții lui V. Voiculescu: „1947-1963. În acești ani se consacră cu toate forțele scrisului. Este, fără discuție, perioada cea mai fecundă din viața scriitorului.”

Cele mai semnificative dezvăluiri apar abia în 1992 și se datorează lui Alex. Oproescu, directorul Bibliotecii județene „V. Voiculescu” Buzău, care, în volumul III al unei serii de *Articole, comunicări, documente V. Voiculescu*, consemnează declarații ale unor descendenți și cunoscuți ai scriitorului. Faptele sunt zguduitoare. Când află de iminenta sa arestare (de la o „responsabilă a străzii”, impresionată de soarta bătrânului medic, cunoscut pentru generozitatea cu care îi tratează pe bolnavi, fără să le pretindă bani), V. Voiculescu se grăbește să scrie ultimele sonete, din cele nouăzeci atribuite lui Shakespeare, și să încredințeze copii ale lucrărilor sale inedite unor prieteni, pentru a nu fi confiscate de Securitate. În noaptea de 3 spre 4 august 1958, bărbați înarmați descind în locuința sa din Cotroceni și, după percheziționarea brutală a fiecărei încăperi în parte, îi confiscă manuscrisele și îl arestează. „Arestarea sa – explica unul dintre fiii scriitorului, Radu Voiculescu – s-a produs în momentul începerii campaniei regimului împotriva oamenilor de cultură, după «contextul 1956». Trebuiau «decapitați» intelectualii – un Anania, Voiculescu, Sandu Tudor, Slătineanu, care a și murit la scurt timp, Mironescu și Stăniloae; în fine, Noica și mai tinerii Dinu Pillat, Al. Paleologu, Vladimir Streinu, spre a aminti doar câteva nume.” Principala acuzație o constituie... misticismul, asimilat în mod abuziv de autorități cu legionarismul. Fiii lui V. Voiculescu, Ion și Radu, se duc disperați să ceară ajutor unor scriitori, despre care știu fie că îl prețuiesc pe tatăl lor, fie că sunt influenți și ar putea să-l salveze dintr-o solidaritate profesională. Dar n-au nici un succes. Rând pe rând, Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, Alfred Margul Sperber, Oscar Walter Cisek, Geo Bogza, Mihai Beniuc, Ion Marin Sadoveanu îi refuză cu o ridicare din umeri sau se declară... bolnavi, în imposibilitate de a acționa. Unii dintre ei nu pot uita, probabil, că înainte de arestare îl îndrumaseră în repetate rânduri pe „mistic”: „Scrie, măi, Vasile, și tu ceva în genul ăsta!” (așa cum cerea PCR) și că el le răspundea invariabil: „Lasă, că scrieți voi, ce să mai scriu și eu!” Alții sunt, pur și simplu, copleșiți de frică.

În închisoare, bătrânul cu părul și barba albe este tratat cu dispreț și cruzime de gardieni. Ori de câte ori cade bolnav și cere asistență medicală, i se spune în bataie de joc (cu referire la religiozitatea sa): „Să te vindece Dumnezeu!” În schimb, tovarășii de celulă, unii dintre ei deținuți de drept comun, îl respectă și îl iubesc. Ei îi dau din mâncarea lor și îi lucrează, cu andrele făcute din sârmă smulsă de la paturi, ciorapi călduroși, din resturi de lână și zdrențe.

Deținutul V. Voiculescu (născut la 13 octombrie 1884, la Pârscov, în județul Buzău) este eliberat la 30 aprilie 1962. Moare peste mai puțin de un an, în noaptea de 26 spre 27 aprilie 1963, iar ultima lui dorință este să fie înmormântat în haiele cu care a ieșit din pușcărie. Familia, depășită de subtilitatea acestui ultim mesaj și dornică să respecte convenția socială, nu-i îndeplinește rugămintea.

La Cimitirul Bellu, unde are loc înhumarea, nu vine nimeni din partea Uniunii Scriitorilor. Vorbește doar Adrian Maniu, ca persoană particulară.

Un scriitor
Intangibil

Opera lui V. Voiculescu de după război a rămas complet neatinsă de ideologia epocii. Scriitorul nu a făcut nici o concesie esteticii oficiale. Și nici nu și-a transformat scrisul într-o polemică obsesivă și chinuitoare cu această estetică – ceea ce ar fi însemnat tot un mod de-a o lua în considerare. Deși a fost permanent persecutat de autorități, ajungând în cele din urmă și la închisoare, a ignorat pur și simplu, ori de câte ori s-a așezat la masa de scris, existența regimului comunist. Ca să evite starea conflictuală cu acest regim, s-a situat, ca scriitor, la o maximă altitudine spirituală, acolo unde nu se mai puteau auzi nici luările de cuvânt din ședințele de la Uniunea Scriitorilor, nici discursurile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, nici poemele grandilocvente recitate la 23 August.

Poate că singura formă de sfidare practică de V. Voiculescu a fost tocmai transformarea sa surprinzătoare, la bătrânețe, dintr-un autor modest într-un mare scriitor. Prin această schimbare de statut (este adevărat, necomunicată autorităților, dar reală și având forța unei arme secrete), el și-a asigurat imunitatea față de orice imixtiune în creația sa. Un autor modest poate fi „prelucrat” la o lecție de învățământ politic. Dar un mare scriitor rămâne intangibil chiar și în temniță.

Mai multe
feluri de
povestiri

Scrise între 1946 și 1954 și publicate abia în 1966, la trei ani după moartea autorului, povestirile lui V. Voiculescu au tulburat apele literaturii române, transmițând un fior de neliniște scriitorilor siguri până atunci de locul lor în ierarhia literară și entuziasmându-i pe iubitorii de literatură, care redescoperiseră de curând gustul pentru proza fantastică. Cu numai un an în urmă apăruse volumul de debut al lui Ștefan Bănuțescu, *Iarna bărbaților*, și comentariile pe marginea lui încă nu se stinseseră. Un gen practic interzis timp de două decenii era din nou adus în centrul atenției de un autor aproape necunoscut, dar foarte talentat. Și iată că acum proza fantastică primea o

nouă susținere, testamentară, partea unui scriitor afirmat în perioada interbelică și construită în tăcere în anii de după război.

În entuziasmul general sacrat ideea că povestirile voiculesciene sunt exclusiv „proză fantastică” astfel încât mai târziu, când s-a deschis dosarul lor, unii critici literari (Al. George, de exemplu) au constatat dezamăgiți, că ele au de fapt caracter eterogen. Într-adevăr, este să le judecăm după „subiect” trebuie să recunoaștem că textele cauză aparțin celor mai diferite categorii de proză. Unele sunt preluate dintr-o informație apărută inițial, ziare la „faptul divers” și intrate în folclorul citadin (*Capul de zimbru*, *Limanul*, *Proba*, *Vaca blestemată*, *Taina gorunului*). Altele sunt anecdote sau snoave (*Fata din Java*, *Moara amănată*, *Chef la mănăstire*, *Ciorbă bolovan*). Altele au substanța unor poeme în proză (*Căprioara din vânt*, *Pescarul Amin*). Altele intră în seria consacrată în literatura balcanică – istorisirilor cu tâlhari de drumul mare și hoți de cai (*Behaviorism*, *Ispitele părintelui Evtichie*, *Alcyon și Diavolul alb*). Altele au factura unor „povestiri cu animale”, amintind de Jack London sau de Cezar Petrescu cel din *Fram*, ursul polar (*Ciobani*, *Revolta dobitoacelor*). Fără nici o discriminare, V. Voiculescu mai cultivă senzaționalul psihologic, à la G. Mihăescu (*Farsa*), amintirile (*Amintiri despre pescuitor*), povestea vânătoarească (*Misiune de încredere*), povestea pescărească (*Loștrița*), relatarea de cazuri întâlnite în practica medicală (*Șarpele Aliodor*) ș.a.m.d. Există, totuși, și un lot masiv de povestiri fantastice – inspirate din credințele populare românești, ca și cele ale lui Mircea Eliade – și ele dau tonul (*Viscolul*, *Iubire magică*, *Sezon moartea*, *Lacul rău*, *În mijlocul lupilor*, *Lipitoarea*, *Sakuntala*, *Schimnicul*).

Proza scurtă a lui V. Voiculescu este nici pe departe expresia voinței sale de a scrie „proză fantastică”. Autorul se comportă mai curând ca un colecționar de întâmplări neobișnuite (reale și imaginare) pe care le prelucra în artă, având un singur scop: să captiveze pe cititor. Pentru a-și atinge acest scop, folosește tot ce a aflat interesant, bizar, pitoresc, înfrigorant, hazliu – de-a lungul vieții sale de medic itinerant, de la pescari și vânători proști și călugări, avocați și judecători ciobani și pădurari. Din atmosfera povestirilor reiese că adunarea ma-

Cu nepoata sa, Daniela Defour, cu puțină vreme înainte de arestare

Voiculescu

talului documentar s-a desfășurat sistematic, în plăcute partide de fas, specifice vieții de provincie, dar autorul și-a păstrat totuși mereu în mintă veleitate științifică, în sens de altfel cu unii dintre interlocutorii săi. Este vorba despre interlocoții cu profesii intelectuale care trăiau cu iluzia că nu și-au pierdut timpul în zadar prin sate și sate urate de lume, ci fac investigații etnografice și antropologice. Ei, scriitorul se mai folosește de informații din ziare și reviste, din broșuri de popularizare a științei, din almanahuri. Iar la nevoie inventează el însuși tot felul de întâmplări nemaiauzite.

Principalul personaj: povestitorul

Ceea ce poate fi considerat, la V. Voiculescu, amatorism din punct de vedere științific este plin de farmec din punct de vedere literar. Scriitorul doar schițează o aplicație științifică a întâmplărilor date din comun pe care le povestește o face fără convingere, mai mult pr-un reflex de educator al țărăniilor preferând să admită și ipoteza intervenției unor forțe supranaturale în aceste momente de indecizie aparente, altfel, ca o irizație, sentimentul fantasticului, în conformitate cu binecunoscuta teorie a lui Tzvetan Todorov. Dar nu este vorba doar de concurența dintre rațional și fabulos, care nu se produce în toate povestirile, ci și de bogăția dezordonată, impresionabilă a colecției de subiecte. Dacă ar fi vorba de adevărat interesat, ca un etnograf, de „studierea” unor vechi obiceiuri și a unor practici magice, scriitorul ar fi devenit sistematic și metodic. Așa, însă, ca diletant, el acționează și informații doar pitorești, ne semnificative, amestecă epocă, confundă cultura scrisă cu cea orală. Atenția cititorului este atacată mereu alt unghi, iar el se supune plăcere acestui răsfaț literar. Povestirile ies parcă dintr-un corn al undenite epice, ca poveștile de dinainte.

Criticul literar face o greșeală dacă începe din acest bric-à-brac o singură povestire și dovedește că ea nu se ridică la nivelul a ceea ce este incongruent raportată la ansamblu sau că se bazează pe o idee uzată. În mod ideal, povestirile trebuie citite una după alta, ca și cum am privi într-un caleidoscop pe care l-am rotit încet, fără să oprim pentru a studia unul dintre elemente. Printre povestiri există epodope, care merită analizate separat, dar și ele au de câștigat ca elemente componente ale unei opere.

De altfel, impresia de eterogenitate apare imediat dacă, în loc să tot în considerare cu o conștiință acută „subiectele” povestirilor, să absorbim de arta narativă asigurată de scriitor. Vom descoperi, în acest prilej, o admirabilă unitate stilistică. Ca și Mihail Sadoveanu, V. Voiculescu dă o mare importanță literară povestirii. Nicolae Manolescu a fost primul care a observat acest înalt nivel de artistizare al povestirilor moderne și a propus, implicit, un mod de lectură a lor. Ne putem imagina urmând nu numai peripețiile triu-zise istorisite de autor, ci și un captivant în care el istorisește. Este un scamator care recurge la trucuri de trucuri pentru a crea iluzia autenticității.

De multe ori își pune o mască – de

avocat, de inginer, de medic – ca să mărească impresia de autenticitate. El, scriitorul, face doar introducerea „oficială”, apoi se deghizează repede într-un nescriitor care povestește ce i s-a întâmplat. Iar perversiunea merge atât de departe încât scriitorul il... contrazice pe narator, când are impresia că acesta exagerează.

Punerea în scenă a momentului narativ este ea însăși un spectacol demn de urmărit. În *Capul de zimbbru*, întâmplarea cu ofițerul care dă foc unui prețios timbru „cap de zimbbru”, primit în dar de la mama sa, pentru a reduce numărul timbrurilor de acest fel existente în lume, este povestită naratorului în titlu de un prieten, inginerul G., cunoscut filatelist, într-o zi cu atmosfera încărcată de electricitate, când cel dintâi zace în casă copleșit de dureri reumatice. În *Behaviorism*, modul ingenios în care călugărițele dintr-o mănăstire izolată scapă de o ceată de tâlhari este descris de „nenea Tase”, primarul unei mici localități, în fața unei asistente condamnate la reclusiune: „Ne găseam blocați de o viforniță înspăimântătoare, cinci orășeni, în satul P..., unde picaserăm într-o dimineață de Bobotează, chemați urgent de judecătorul local. Se iviseră acolo niște rațe sălbatice într-un cot al Buzăului.”

Naratorul, înclinat spre exagerări, are mereu de înfruntat remarcile malițioase ale ascultătorilor (ceea ce ne face pe noi, cititorii, să ne pierdem spiritul critic și să ne solidarizăm cu el). În *Căprioara din vis*, cel care povestește retrăirea unor scene din trecutul arhaic și revelația unei corespondențe între vânătoare și artă (ca vânătoare de imagini) este un bătrân sculptor. În *Farsa*, responsabilitatea istorisirii la persoana întâi a unei farse cu urmări tragice (moartea în urma unui atac de inimă a femeii căreia i s-au făcut declarații de dragoste în bătaie de joc) revine unui „bun amic” al scriitorului, avocatul Alecu Ionescu de la Severin, venit cu treburi la București. În *Fata din Java*, întâmplarea hazlie (dar și semnificativă din punct de vedere pedagogic) cu bogătașul care află tardiv că „fata din Java” pusă la dispoziția lui în așternut este de fapt o mică saltea în formă de sul, element indispensabil al confortului din țările tropicale, este povestită chiar de bogătașul în cauză, „unchiul Miti”, personaj antipatizat la scenă deschisă de naratorul „oficial” (și simpatizat de cititor). În *Chef la*

mănăstire, fastuoasă anecdotă despre preoții și călugării care fac un chef pantagruelic și uită o iapă în clopotniță este spusă de nimeni altcineva decât de George Lesnea, la un fel de serată literară: „Ne strânsesem într-o seară la Ionel Teodoreanu.” Judecând după stil, textul aparține în mod evident lui V. Voiculescu. El își îngăduie acest capriciu, să-l atribuie unui scriitor cu identitate reală, ceea ce înseamnă că își asumă riscul de a fi... crezut.

În alte povestiri, autorul este el însuși narator, dar aceasta nu-l împiedică să se dedeă unor jocuri narative. În *Ciorbă de bolovan*, de exemplu, el propune cititorului mai multe finaluri ale narațiunii, enumerând inconvenientele fiecăruia dintre ele, ca un textualist din vremea noastră.

V. Voiculescu și Mihail Sadoveanu

V. Voiculescu nu are talentul lui Mihail Sadoveanu. Dar are o conștiință artistică datorită căreia îl egalează de multe ori pe marele său contemporan. (Iar dacă am compara numai scrierile postbelice ale celor doi, am constata că V. Voiculescu îi este în mod evident superior lui Mihail Sadoveanu, care în această perioadă și-a pus talentul la dispoziția analfabeților aflați la putere.)

Oricum, pot fi identificate preocupări comune, în primul rând preocuparea (semănătoristă) pentru salvarea de la uitare a unor mituri și erezuri, a unor tehnici populare și practici vrăjitoare considerate mai potrivite cu sufletul omenească decât civilizația modernă. De aici, un *enciclopedism* al ambilor scriitori, care se simt datori să consemneze ceea ce mai știu despre străvechea civilizație țărănească sau ceea ce reușesc să afle de la alții. Ei depășesc, bineînțeles, nostalgia naivă

Casa din strada Dr. Staicovici (cartierul Cotroceni, București), unde a fost arestat în noaptea de 3 spre 4 august 1958

a tradiționaliștilor minori și valorifică artistic, într-un mod rafinat, cu o indefinibilă tentă de umor, inventarul de cuvinte nemaifolosite de multă vreme de orășeni. Iată un citat din *Sezon mort*, referitor la o crescătorie de fazani ascunsă într-o pădure: „Charles umbla prin curte, luat cu asalt de o oaste întregă de pușori, pui, puiendri, găini, cloști, cocoșei și cocoși, care se țineau după el cu tot soiul de piueli, chirăituri, cloncnituri, cotcodăceli și cucuriguri”.

Proza sadoveniană are o consistență de acuarelă, în timp ce povestirile lui V. Voiculescu sunt tablouri în ulei, păstrând urmele numeroaselor și trudnicelor răzuiri operate de pictor. Un prinț al povestirii față în față cu un fanatic slujitor al ei – așa ar putea fi rezumată comparația.

În mod curios, V. Voiculescu a refuzat termenul de „povestiri” pentru textele sale, preferându-l pe acela de „nuvele”. A fost o simplă eroare de apreciere sau o supunere față de prejudecata că povestirea reprezintă o rudă săracă a nuvelei, o formă de proză naivă și demodată? N-avem cum să știm. Cert este, în orice caz, că V. Voiculescu a scris povestiri, nu nuvele – făcând chiar un spectacol din actul povestirii – și că a dovedit el însuși, ca și Mihail Sadoveanu, că acest gen rămâne întotdeauna la modă.

(Continuare într-un număr viitor)

Reper bibliografice

PROZĂ • *Povestiri*, vol. I – *Capul de zimbbru*, vol. II – *Ultimul Berevol*, ed. îngrijită de Victor Iova, pref. de Vladimir Streinu, Buc., EPL, 1966 (Ion Voiculescu: „o ediție deficitară sub raportul transcrierii și colajonării directe a manuscriselor. Mai mult, structurarea materialelor în volume nu ține seama nici măcar de criteriul cronologic.”) • *Zabel orbul*, roman, pref. de Mircea Tomuș, Cluj, Ed. Dacia, 1970 • *Nuvele*, vol. I – *Capul de zimbbru*, vol. II – *Iubire magică*, pref. de Mircea Tomuș, ed. îngrijită și tabel cronologic de Ion Voiculescu, Buc., Ed. Minerva, col. BPT, 1972. (Este respectată voința autorului, care proiectase publicarea navelisticii sale în trei cicluri. Astfel, vol. I cuprinde ciclul *Capul de zimbbru*, iar vol. II – ciclurile *Iubire magică* și *Sakuntala*. Ion Voiculescu: „Întrucât în momentul elaborării proiectului autorul nu scrisese nuvelele *Proba*, *Clobănilă*, *Ispitele părintelui Evtichie* și *Pescarul Amin*, ele au fost plasate la sfârșitul volumului I. Am inclus în această ediție (în vol. II) și nuvela *Vaca blestemată*, apărută mai întâi în revista *Lucașarul* din 14 decembrie 1968.”)

POEZIE • *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată de V. Voiculescu*, pref. de acad. Perpessicius, Buc., EPL, 1964. • *Poezii*, vol. I, II, antologie și pref. de Aurel Rău, text stabilit de I. Voiculescu și V. Iova, Buc., EPL, 1968 (cuprinde poeme din vol. publicate înainte de război, ca și din cele

două scrise în perioada postbelică și rămase inedite: *Veghe și Clepsidră*). • *Poezii*, ed. de Liviu Grăsoli, Buc., Ed. Minerva, col. EPT, 1982 (selecție din vol. anterioare plus inedite). • *Gânduri albe*, ed. de Victor Crăciun și Radu Voiculescu, Buc., CR, 1986 (selecție din vol. anterioare plus inedite). • *Călătorie spre locul inimii*, poeme religioase, ed. de Radu Voiculescu, pref. de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Buc., Ed. FCR, 1994 (selecție din vol. anterioare plus inedite).

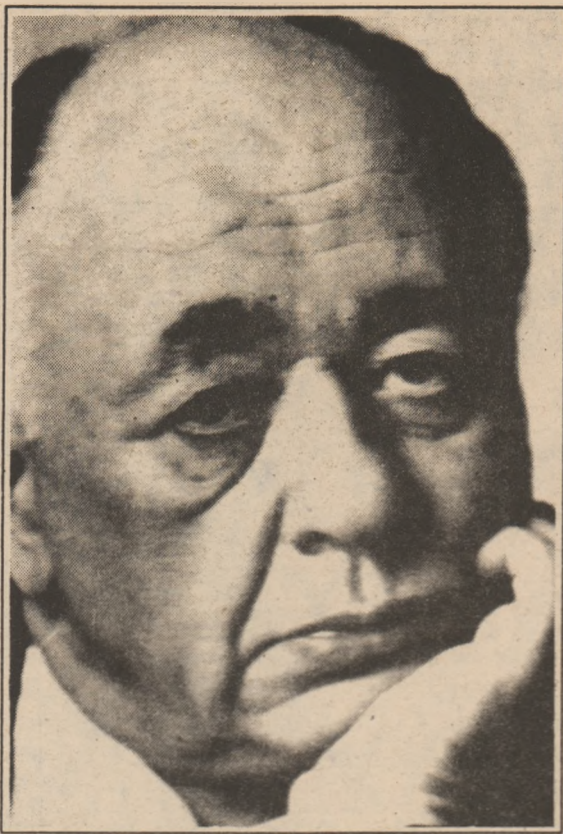
★

Ediția de *Povestiri* publicată în 1966 la EPL nu merită consultată, fiind incompletă și neglijentă; am menționat-o numai pentru valoarea ei „istorică” (a dezvăluit un nou Voiculescu, nebănuț, și a contribuit la lansarea unei mode a prozei fantastice). Până în momentul de față, cea mai bogată și sigură ediție a navelisticii rămâne aceea din BPT, din 1972.

Situația bibliografică a sonetelor este clară încă de la prima lor apariție (probabil și datorită împrejurării că textele sunt numerotate, de la 1 la 90). În schimb, cine vrea să-și facă o imagine cuprinzătoare asupra celorlalte poeme scrise de V. Voiculescu după 1945, trebuie să consulte mai multe ediții (și anume cele menționate), întrucât în fiecare există câte o nouă serie de inedite.

EUGEN IONESCU sau marea

DESPRE Eugen Ionescu aş avea destul de multe lucruri de relatat. L-am cunoscut îndeaproape în anii tinereţii şi am avut frecvente legături cu el înainte de plecarea sa definitivă din ţară. Şi tocmai despre acea perioadă a relaţiilor noastre, dintre anii 1930-1940, aş vrea să spun câte ceva. Dar înainte de a intra în „subiect” se impune să precizez un amănunt. S-ar putea crede sau presupune - de către cei ce cunosc faptele - că eu n-aş avea căderea să vorbesc sau să scriu despre Eugen Ionescu decât în stil polemic. Nimic mai străin de realitate! E adevărat că la un moment dat, în 1936, am avut o mică (ba chiar mare) dispută cu el, prilejuită de o cronică foarte aspră a lui despre un roman al meu apărut atunci. (E vorba de romanul *Adolescenţii de la Braşov*).

Găzduit şi incitat de unii redactori de la ziarul *Facla* - unde lucra cîteva aşa-zisi „prieteni” care îmi purtau pică fiindcă nu mă înclonam pe poziţia lor ideologică, socotindu-mă „troţkist”, în timp ce ei se situau pe linia oficială a propagandei sovietice din acea vreme, adică erau de partea stalinismului¹⁾ - Eugen Ionescu bucurându-se de ospitalitatea ce i se oferea (după ce alte publicaţii se fereau să-şi mai asume riscul năbădăioaselor lui demolări de idoli şi temple literare), şi-a inaugurat pagina de „Cronică literară” din *Facla*, susţinută cu regularitate, săptămîna de săptămîna, timp de un an de zile, cu un lung articol extrem de vehement la adresa mea, făcînd aluzii şi la alţi scriitori ce intrau în colimatorul său critic (Mircea Eliade, Camil Petrescu etc.). Bineînţeles, eu i-am răspuns în acelaşi ziar, invocînd dreptul la replică, astfel că „scandalul” a ocupat cîteva numere de gazetă. (Am povestit despre aceste întâmplări, mai pe larg, în volumul de amintiri *Umbră pe pînza vremii*, Cartea Românească, 1985). Mult mai tîrziu, cînd am fost la Paris, în 1973, şi i-am făcut o vizită acasă, în Bulevardul Montparnasse, evocînd, printre altele, şi acel episod din tinereţea noastră, Eugen Ionescu îl considera „une drôle de guerre” (un război hazliu).

Din acest „război” nu ne-am ales însă cu rivalităţi, nici cu ranchiuni, nici cu evitări personale menite să dureze. Eugen Ionescu nu era omul cu care să se poată certa cineva, deoarece el, deşi „purta război cu toată lumea”, nu avea

¹⁾ Eram cu prea multă uşurinţă taxat de „troţkist” după ce scrisesem un articol de pură pătimire pentru soarta unui om (Leon Troţki) „expulzat din umanitate”, deoarece, izgonit din URSS, nici o altă ţară din lume nu voia să-i acorde azil politic. (A fost în cele din urmă primit în Mexic, dar numai pentru a fi acolo „lichidat” de oamenii Moscovei.)

duşmani şi mai ales nu duşmănea pe nimeni. El, corifeul negativismului distrugător ce făcuse şcoală în epocă, era, în fond, un temperament blînd, un om sociabil, chiar popular, căci putea fi înţilnit cu regularitate prin redacţie sau prin grupurile de „scriitori tineri” ce-şi făceau veacul prin diverse colţuri din inima Bucureştiului. De cele mai multe ori pretextul înţirzierilor cu confrăţii literari în oraş

era „un pahar de vin”, dar nu mai mult, decât ca să creeze o stare de ebrietate spirituală şi să antreneze verva convivilor. Şi atunci Eugen Ionescu producea originale jocuri de umor, în care, cu o mină de om serios, chiar tragic în aparenţă, realiza scene de bufonerii amuzante, excelfînd în pantomime ştrengăreşti, prin imitaţii verbale sau prin gesticulaţii adecvate la adresa unor figuri celebre (Iorga, mai ales). În felul acesta el se dovedea totdeauna generos şi agreabil în relaţiile interumane. Iar în cronicile sau articolele lui, violent negative, nu făcea altceva decât - sub pretextul unor teme exterioare - să se războiască în permanenţă cu el însuşi, cu demonul din văzduhul său interior, să acuze condiţia umană, să ia în răspăr fenomenul existenţial, în numele unei lucidităţi dizolvante şi al unei sincerităţi duse pînă la ultima consecinţă. Şi nu recurgea la toate acestea decât pentru a-şi preciza şi păstra libertatea de spirit, independenţa de scriitor, cum avea să declare mereu în decursul vieţii.

În acest sens, Eugen Ionescu a fost, după impresia mea, un exemplu strălucit al celei mai desăvîrşite Inocenţe. Opera lui critică se caracterizează printr-o mare candoare, căci, deşi nega totul, n-o făcea cu răutate sau cu aversiune, nu folosea invective în diatribele lui, nu recurgea la stilul injurios, ce se practica şi se practică de cînd lumea în mediile literare, ci grija lui principală, fericirea lui intimă, cum mărturisea adesea, era să rămîna totdeauna sincer şi să nu trişeze cumva fără voia sa. O solitudine agresivă era poziţia lui funciară, iar pentru asta nu-l condamna nimeni, dimpotrivă toată lumea îl privea ca pe un „copil teribil” şi-l simpatiza, chiar dacă nu era de acord cu opiniile lui. O Inocenţă ce mergea pînă la neglijarea intereselor proprii, rămînd fidel scrisului, şi numai scrisului, pe care-l cultiva zi de zi, dacă nu pentru activităţi pragmatice, măcar pentru *Jurnalul* său intim care-i ţinea loc de suport existenţial. Nu urmărea scopuri lucrative - să fie cooptat în vreo redacţie, să adere la un partid politic, să cîştige bani, să cucerească o situaţie socială de invidiat, cum făceau mulţi alţii. N-avea ambiţii exagerate, nu ţinea la demnităţi sau titluri răsunătoare. În această privinţă era de o modestie rară şi se mulţumea cu puţinul ce-i aducea calitatea de profesor secundar, de care nu se prevala niciodată şi o îndeplinea cu dese hiatusuri în program. Căci nu avea vocaţie de pedagog. Iar dacă s-a bucurat mai tîrziu de mari succese şi onoruri, acestea erau efectul creaţiilor sale literare şi nicidecum al vreunor speculaţii de ordin conjunctural.

L-am văzut pentru prima dată

la şedinţele Institutului de literatură, înfiinţat şi condus de Mihail Dragomirescu pe lîngă catedra de Literatură a Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Eugen Ionescu, deşi avea ca specialitate franceza, frecventa şi cursurile lui Mihail Dragomirescu, unde, laolaltă cu alţi studenţi ai profesorului, se angaja în zgomotoase discuţii pe diverse subiecte, creînd un adevărat vacarm în amfiteatrul universitar. Am păstrat de atunci unele contacte pe plan literar, destul de sporadice, fără să ne descoperim vreo afinitate în materie de opţiuni artistice. Pînă cînd a intervenit „conflictul” din 1936. O bucată de vreme, vreun an şi ceva, l-am evitat, se înţelege, aşa cum era şi firesc.

DAR în 1937, prin intermediul lui Edgar Papu, ne-am înţilnit chiar în camera de lucru a acestuia. Papu consacrase obiceiul ca în fiecare sîmbătă seara să primească acasă la el, într-o cămăruţă din fundul unei locuinţe din strada Polonă, pe unii dintre prietenii lui literari, tineri intelectuali plini de avînt şi promisiuni, ce se lansau în aprige şi febrile convorbiri ce se prelungeau pînă noaptea tîrziu. Era un fel de cenaclu, unde nu se citea literatură, dar se discuta cu apîndere despre literatură şi problemele de cultură, despre destinul culturii în general şi al celei româneşti în special. La un moment dat m-am pomenit şi eu - însoţit de prietenul meu Ştefan Todiraşcu, asistent la Facultatea de Drept şi mare *debater* în reuniunile de intelectuali (el se cunoştea mai dinainte cu Papu) - apucînd drumul, sîmbătă seara, spre casa cu aspect patriarhal din strada Polonă. Edgar Papu patrona acele reuniuni săptămînale iar Eugen Ionescu era nelipsit, poate cel mai apropiat partener al gazdei. Dar cînd se înţilneau ei trei, Papu, Eugen şi Todiraşcu, se producea o explozie de elocinţă şi idei ce putea să ţină toată noaptea. Şi tocmai fiindcă Eugen era cel mai constant participant, între el şi Papu se născuse un fel de emulaţie spirituală sinceră şi cordială. Mi-amintesc că într-o seară, pe la miezul nopţii, cineva - erau prezente vreo 5-6 persoane - emisese ideea să declarăm care dintre cei doi e mai *deştept*. Şi pentru că alegerea prin viu grai era cam jenantă, iar pe deasupra trebuia să fie şi absolut cinstită, s-a trecut la vot secret. S-au scris nişte bileţele - „Edi” şi „Eugen” - s-a dat tuturor cîte două bileţele, am ieşit în curte şi am depus fiecare, într-o pălărie, bileţelul cu numele ales. Rezultatul a fost în favoarea lui Papu. Eugen s-a înroşit puţin, dar a acceptat camaradereste testul acesta de simplă amuzare.

O altă împrejurare în care el avea să joace rolul de candidat la un titlu de „şefie” a fost în 1938. Lucrurile se petreceau la Institutul francez din Bucureşti, unde erau unele frămîntări în legătură cu unificarea diferitelor grupuri şi asociaţii „franco-române” şi constituirea unui singur organism. În competiţie se aflau trei tabere: Asociaţia „Amicii Franţei”, patronată de Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu şi Mihail Sebastian; Asociaţia „Tinerimea amică româno-franceză”, reprezentată de un veleitar, George Bălănescu (avocat) ce se bucura de agrementul ministrului Franţei la Bucureşti, Jean-Paul Boncour, şi care urmărea scopuri şi avantaje

politice; şi un grup de tineri intelectuali înjghebat sub auspiciile Institutului francez, cu sprijinul personal al lui Alphonse Dupront, directorul Institutului. Din acest grup făceam parte mai multe persoane, studenţi şi publicişti care formasem un comitet de iniţiativă compus din treisprezece nume, iar ca reprezentant al nostru îl propusesem pe Eugen Ionescu. Acţiunea nu s-a finalizat însă, din cauza sforilor ce se trăgeau în culise, în special la Legaţia Franţei, astfel că prietenul nostru a ratat încă o dată şansa de a fi „cel dintîi” cum fusese propus de prietenii lui. N-a făcut nici din asta o criză, mai ales că eşecul acţiunii s-a dovedit un succes pentru cei treisprezece, în sensul că nici ceilalţi nu şi-au atins scopul. S-a renunţat la ideea unificării diferitelor asociaţii româno-franceze şi chiar s-a ajuns la dizolvarea lor.

EUGEN IONESCU n-a făcut o criză din această „înfrîngere”, în schimb întreaga lui viaţă se desfăşura sub semnul unei acute crize sufleteşti şi spirituale. De cîteva ori am fost acasă la el, în strada Progresului, lîngă Cişmigiu, împreună cu Ştefan Todiraşcu, şi Eugen se complăcea să ne citească fragmente dintr-un „roman” scris sub formă de *Jurnal* - un jurnal „şarjat”, cum spunea el - în care îşi propunea să prezinte un erou înzestrat cu toate defectele fizice şi sufleteşti din lume. Uneori era repugnant eroul său, alte ori monstruos, însă mai totdeauna verosimil. Autorul se arăta de o sinceritate crudă cu el însuşi, ce mergea pînă la autoflagelare. Ceea ce mi se părea mie neverosimil era faptul că prietenul nostru era, totuşi, de curînd, însurat. Mai mult chiar, a fost un soţ foarte conciliant, iar Rodica, soţia lui, o fiinţă admirabilă, cultă, inteligentă (se cunoşteau din Facultate), se înţelegea foarte bine cu el. Puţinică la fapstură, dar de o mare înzestrare psihică şi intelectuală, ea l-a însoţit cu docilitate şi l-a ajutat în existenţa practică pe tovarăşul de viaţă, ducîndu-l pînă la vîrsta venerabilă de 85 de ani. Erau nedespărţiţi, acasă, cu prietenii, în vizite, la plimbare. O căsnicie trainică şi armonioasă, aşa cum nu se prea înţilneşte în alte cazuri similare din lumea artistică şi literară.

În anul 1939, Eugen Ionescu, împreună cu soţia, a petrecut cîteva luni la Paris, intrerupîndu-şi colaborările la revistele literare din Bucureşti, pe care de altfel nu le-a mai reluat niciodată (cu excepţia a trei sau patru „Scrisori din Paris” de prin 1945-1946). Absenţa lui din presă l-a intrigat şi pe G. Călinescu, determinîndu-l să încheie paragraful despre Eugen Ionescu din *istoria literaturii române* (1941) cu următoarea frază: „E de mirare că acest tînar a dispărut din publicistică”. Dispăruse din publicistica românească, dar, după cum avea să se vadă, îşi făcea intrarea în literatura mondială.

O întâmplare extraordinară, uluitoare aş putea să spun, s-a petrecut în vara lui 1939, la Paris. Mă aflam acolo într-un grup de vreo cinsprezece tineri intelectuali invitaţi de Institutul francez din Bucureşti să participe la marile festivităţi de 14 iulie din acel an, cînd se sărbătoreau 150 de ani de la Revoluţia franceză. Dar la Paris eu mă desprindeam adesea de grup, renunţînd la programul ofi-

Inocență

cial, fiindcă întâlnisem acolo doi foarte buni prieteni, foști colegi de facultate, esteticianul Ion Ureche și poetul Ștefan Dima, amândoi înscriși la Sorbona pentru doctorat (la îndrumarea lui Tudor Vianu), și cu aceștia colindam orașul, ziua și noaptea, condus de ei ca să-mi arate cele mai interesante lucruri demne de văzut. Mă despărteam de amicii mei tîrziu de tot, cînd mă duceam la *Cité Universitaire*, unde era cazat grupul nostru, al românilor. Și astfel, chiar în noaptea de 14 iulie, cînd Parisul cînta și dansa pe toate străzile și în toate piețele, în drumul meu, de unul singur, spre Cetatea Universitară, trecînd prin Place de l'Italie, arhiplină de lume care cînta și dansa, mă pomenesc deodată alături de trei bucureșteni: Eugen Ionescu, Rodica, soția lui și Letiția Papu, oprîți acolo să admire și ei spectacolul. N-a fost o surpriză, a fost ceva uluitor: să ne întâlnim pe neașteptate, la miezul nopții, într-o piață din marele Paris! Uimirea a fost a tuturor, mai ales că nu știam a ne fi aflat atunci cu toții la Paris. (Ei aveau un sejur ca bursieri ai Institutului francez din București). Am prelungit bucuria întâlnirii minute în șir, iar eu am ajuns la locul de odihnă abia dinspre ziuă.

In septembrie 1939, după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, Eugen Ionescu se găsea din nou la București, unde am reluat colocviile noastre animate din camera lui Edgar Papu. Pentru ca, în 1941, după un „anonimat” (în presă) de vreo doi ani, el să fie numit de Ministerul Propagandei atașat cultural pe lângă Legația României din Franța liberă (la Vichy), de unde nu s-a mai întors în țară.

În subsidiar, merită să fie cunoscută o scrisoare a lui din acele perioade, ilustrativă pentru substanța și viziunea dilematică a dramaturgului de mai tîrziu:

26.I.1939 (Paris)

Dragă Pericle,

Fiindcă nu știu unde stai, îți scriu la prietenul Todirașcu. Aș vrea să-ți spun multe lucruri, dar ce să spun altceva decît că e dezolare, agonie în lume, că stăm pe marginea prăpastiei. Ce putem face?

Războiul vine mîine, cu el sfîrșitul unui fel de a înțelege lumea și a unei lumi înseși. Pictura și teatrul aici (s-a terminat legenda teatrului minor francez) sunt de-o acuitate, de-o noblețe, de-un gust, de-o durere, de un simț al durerii și al umanului neîntrecute. În același timp, din diferite părți, brațe se întind, o renaștere spirituală și creștină franceză extrem de autentică, adîncă, plurală.

Ce va ieși de aici? Va rezista? Va fi cu adevărat o renaștere? Sau e sfîrșitul creștinismului (une fin chrétienne) al Franței?

Nu mai știu. Sunt disperat, întristat, căci văd că se termină lucrurile, viețile. Toate lucrurile la care țin pe pămînt. Trebuia să știu asta mai demult. Dar - aparența vieții, lipsa de fervoare, lenea spirituală m-au împiedicat să văd ce nu mai pot astăzi să împiedic să văd: moartea, neeternitatea.

Scrie-mi,

Eugen Ionescu

Restul - se cunoaște de către toată lumea...

Pericle Martinescu

Debut

Ela Ghiteanu

DE VREO doi sau trei ani citesc cu o oarecare regularitate prozele pe care le scrie Ela Ghiteanu. E ea însăși un „personaj”: o fată slăbuță, cu ochelari, mai degrabă timidă, pe care din cînd în cînd, la mari intervale, o văd desprinzîndu-se din întunericul culoarelor Universității bucureștene (e studentă la franceză - va absolvi în curînd) și întinzîndu-mi cîteva pagini despre care mă rogă încurcată să-i spun cum mi se par; dispare apoi pentru multe luni de zile și, cînd revine, e din nou timidă, ezitantă, încurcată. Schițele ei mi se par „promițătoare”, cum se spune cînd e vorba despre autori foarte tîneri: cursive, plăcu-

te la lectură, compuse cu o siguranță surprinzătoare la un astfel de „personaj”, dovedind o bună capacitate de notație realistă (chiar și acolo unde se insinuează simboluri obscure sau note halucinante, fantastice) și mai ales simțul replicii scurte, economice, al dialogului lute, firesc. I-am spus că s-ar putea să albe vocație pentru teatru și mi-a răspuns, tot timidă, tot încurcată, că s-a gîndit și la asta. Deocamdată - însă - scrie proză... (Ion Bogdan Lefter)

Întîlniri false

L-am găsit în bucătărie. Căuta în cutia cu medicamente și n-a părut deloc tulburat la vederea mea.

- Cine sînteți? Și cum ați intrat în apartamentul meu?

- Așază-te
E scund, figură comună, voce bine timbrată.

- Cum?!...

- Așază-te.

- Același ton.

- Prostule - îmi spun - e clar că nu e hoț...

- Suspînă adînc.

- Nu ai și laxative?

Închide puțin ochii, cască, are aerul că n-a prea dormit noaptea asta.

- Nu auzi? Unde sînt laxativele?

Nu ai?

-... Nu...

- La dracu... Chiar n-ai nevoie niciodată?

-... Nu... În sfîrșit...

- Nu ești normal?

- Domnule!...

- A, da, ești vegetarian...

Privire lungă, evaluativă, dacă aș fi un biftek sau o prostituată, m-ar privi la fel.

- Se vede, ești slab... De-asta porți și ochelari?... să nu mă iei drept timpit, glumeam... Voi, profesorii, n-aveți simțul umorului... Tatăl meu a fost profesor... Vă știu eu bine...

- Eu nu vă cunosc deloc.

E ciudat, dar am vocea fermă. El pare că nu mă aude.

- Uite ce e: pentru teza de doctorat, pe ce lucrezi?

Imaginați-vă cum rămîn.

- Teza mea...?

- Haide, ești isteț, pricepi repede, nu mă face să-mi pierd timpul.

Care-i titlul?

-... Glumiți...

Dintr-o dată, aer serios.

- De data asta nu.

- Dar...

- Nici un dar - titlul

-... Nu l-am fixat!

- Atunci pe ce lucrezi?

-... Nu știți?

- Uite ce e: fără ironii, mai ales fără ironii, bine?

La urma urmei...

- Molière.

- O.K.... Acum trebuie să plec...

Scrie ceva într-un carnet, se ridică și-și pune pardesiul.

-... A, nu, n-o să plecați! O să-mi arătați imediat actele dvs.! Sînteți în casa mea!

Cine o vorbi așa?, e ciudat, dar sînt chiar eu. Simt pentru o clipă c-aș putea chiar să-l pocnesc... avînd impresia că o face altcineva...

- Bineînțeles că sîntem în casa ta; ce, am susținut eu contrariul?... Și-mi întinde actele.

- Poftim, o să reclami, nu-i așa? E dreptul tău...

- Ce înseamnă asta: B.P.I.?

- Biroul Particular de Informații.

Autorizație, statut juridic, tot marafetul.

Rămîn cîteva clipe ca fulgerat.

El tace. Așteaptă.

În sfîrșit, parcă-mi vine să rîd...

- Nu, asta... asta-i ca-n Kafka!
- Deloc. Și ți-aș putea aduce și dovezi... Dar n-am timp...

-...Îi cunoașteți bine pe Kafka?

Nu-mi dau seama dacă sînt ironic.

- Probabil că nu, sau nu prea mult.

- Uite ce e: nu mă bate la cap cu treburi de-astea, bine?... De altfel, trebuie să plec, și-așa sînt în întîrziere... Salut... Pe curînd.

Nu, nu e posibil... mi-a spus: salut... A plecat...

Mă uit la cumpărăturile pe care le-am făcut acum nici o oră. Brînză, cartofi, morcovi, varză și pîine. Eu le-am cumpărat. Acum nici o oră...

Și dintr-o dată simt clar, aproape fizic, ca gustul de arsenic de la dentist, că nu vreau să mă gîndesc la asta. Nu.

Voiam... Ce voiam? Voiam să-i dau telefon Lizei, s-o chem astă-seară.

Nu pot să mă duc eu la ea. Stă împreună cu maică-sa și cu fratele ei mai mic. E bolnav, săracul, are un handicap psihic, și nu poate să se lipsească de Liza. De-asta Liza amîna întruna data căsătoriei noastre. E stupid... E anormal... Nu, e omenesc... Vorbesc de unul singur, îmi face foarte bine, și cînd stai de unul singur, oricum, nu poți să te abții, vorbesc aiurea, spun prostii...

Am visat urît azi-noapte... Nu mai știu exact ce... Cu atît mai bine. Ce ziceam?... Ziceam că spun prostii. Bine-nțeles. Toți spunem prostii din cînd în cînd. Sau mai degrabă sîntem inteligenți din cînd în cînd... Am încercat să-i explic Lizei că nu face decît să-i dăuneze fratelui ei, nedespărțindu-se de el. Am făcut apel la psihanaliză, dar nu cred că m-a înțeles. Mai bine. Așa cum o știu, ar fi fost indignată... Nu pot să vă spun ce suflet are... Este... Nu, nu pot să vă vorbesc despre ea...

Zilele trec... Adevărul e că m-am obișnuit... Sigur. Ceea ce e cel mai rău. Se zice că din momentul în care ești conștient ai și făcut deja un pas - sau chiar mai mulți - către vindecare... Chiar așa o fi?

El vine cînd vrea, pleacă la fel... sau cînd vreau eu. Uneori pare conciliant. Mă roagă să-i fac o cafea, îmi dă o țigară bună... Îmi pune întrebări ciudate, adică mă întrebă despre toate nimiciurile posibile... și uneori despre lucruri intime... Asta e foarte dezagreabil. Nu suport să povestesc lucruri intime. Mai ales necunoscuților... Deși cineva zicea că ei sînt cei mai indicați.

În sfîrșit, m-am obișnuit - asta e.

Ziceam că e ciudat ceea ce mă întrebă. Nu. Dacă te gîndești puțin... începe să pară chiar logic... Uite, sînt conștient. Dar la ce-mi folosește, în ultimă instanță?...

La un moment dat, m-am trezit că mi-e milă de el. Nu-și mai iubește soția și are trei copii cu ea. Și nici ea nu-l mai iubește pe el. Totuși, deși lasă impresia că spune multe despre el, asta foarte rar, bine-nțeles, în realitate n-o face.

Într-o zi, mi s-a făcut frică

gîndindu-mă c-o să ajungă la Liza. Cu o zi înainte, îmi pusese întrebări amănunțite despre relația noastră, iar eu trebuia s-o protejez. Cînd mi-a devenit absolut insuportabil gîndul ăsta, l-am întreat:

- Trebuie s-o cunoști?

- Nu, nu e nevoie. Nici nu se pune problema.

Și m-am mai liniștit...

De fapt, știu ce înseamnă toate astea... Nu, nu știu ce înseamnă, dar îmi dau seama cît e de anormal. La ce bun? Nu folosește la nimic. Asta e.

Nu-mi rămîne decît să mă întorc la orele mele de franceză și la fișele pentru teza de doctorat (un fel de-a spune, probabil că n-am să fac niciodată teza asta). Și mă întorc mai ales la Liza... Nu se poate hotărî să ne căsătorim. Fratele ei mai mic nu poate trăi fără ea. Cînd el va fi mare, noi nu vom mai fi tineri...

„Vom fi bătrîni, Liza... Iubito, mă auzi?” - „Nu, nu-i adevărat, nu-i adevărat!”, spune ea. Și scutură din cap, ca un copil care nu vrea să audă ceva ce nu-i convine. Asta e Liza. Nici eu nu mă pot lipsi de ea, nu cred că m-aș putea lipsi vreodată... Și zilele trec.

Am încercat să-i pun și eu cîteva întrebări intime. Mi-a spus:

- Uite ce e: nu-mi plac întrebările. De altfel, eu trebuie să le pun, știu... Nici asta nu-mi place... dar e foarte bine plătit... Foarte bine... Am copii... E greu, trebuie să cîștigi bani... Tu nu înțelegi asta... Și poate nu pentru că încă n-ai copii... Știi, uneori te invidiez... Tu... cu cărțile tale, cu Molière... Asta-i din clasicism, nu?... Mai știu și eu cîte ceva, tata era profesor... A murit...

Aducea mereu vorba despre taică-său. Era profesor și-a murit. Atît îmi spunea. După care tăcea. Am bănuț niște remușcări, da, mai mult ca sigur se ascundea ceva aici. Asta l-a făcut, în ochii mei, puțin mai... Nu, nu trebuia.

Zicea mereu că n-are timp, o zicea mecanic, ca și cum n-ar fi fost adevărat. Totuși, cred că era adevărat; în orice caz, arăta mai mereu obosit. Asta era sigur - se vedea foarte clar.

Ei bine, într-o zi, mi-a spus că nu se mai ocupă de mine. Nu se mai ocupa, de fapt, de nimic: fusese concediat. M-a mirat, pentru că-mi făcuse impresia că face foarte bine ceea ce face. Dar ce știam eu?

„Nu te îngrijora - i-am spus - o să găsești ceva...”

Nici eu nu știu dacă am fost cinic. În situația mea...

A făcut o grimasă și s-a îndepărtat încet. Pardesiul părea atîrnat pe el și avea aerul că e beat. Așa l-am văzut ultima dată.

Cu cîte știe despre mine, ar putea să scrie o carte, mi-am zis chiar, știe atîtea... Bineînțeles, mult mai multe decît i-am spus eu.

Iar acum, ce face cu toate astea? Nu-i folosesc la nimic.

Sau mă înșel?

ANTRACT (4)

PERIODA de vară, de vacanță, poate fi considerată, folosind un termen teatral, un antract, o pauză așadar între două stagii. Acest moment oarecum de respiro oferă posibilitatea cronicarului dramatic să privească „sintetic” în urmă, trăgând linie și adunând. Este ceea ce vă propun să urmăriți și în acest episod al unui serial întins în revista noastră de-a lungul a citorva numere și a cărui protagonistă este stagiunea teatrală 1993-1994, cu tot ceea ce înseamnă ea. Am apelat la importante voci ale criticii teatrale pentru a putea valorifica puncte de vedere pertinente, asta pe de o parte, și pentru a avea o imagine complexă, complementară a stagiunii, pe de altă parte.

O stagiune a adevărului

DUPĂ patru ani de „marșuri triumfale” și „sărbătoare” neîntreruptă, teatrul românesc își arată adevărata sa față. Fardul festivă s-a cam șters iar trăsăturile lui - ne lipsite de noblețe - ne apar tot mai umbrite de riduri, pete și alte „accidente de peisaj”. Crizele și contradicțiile unei tranziții originale și-au pus amprenta și asupra teatrului, chiar dacă acesta a reușit să le disimuleze - mizând, desigur, și pe complicitatea unei critici călite la focul luptei de clasă. Obșnuite să cânte succesele, trecând cu vederea mai micile sau mai marile nerealizări și ferindu-se, dintr-un îndelung exersat instinct, de noțiuni precum „criză” și „contradicție”.

E drept că prima stagiune de după căderea cenzurii a produs motive reale de satisfacție. Resursele externe de talent teatral românesc s-au conjugat cu cele interne, părând chiar a se stimula reciproc și acreditând ideea unui teatru extrem de viguros, făcut să reziste tuturor vicisitudinilor economice și politice. Capodoperelor create de Andrei Șerban sau Liviu Ciulei le-au răspuns spectacole de valoare egală, produse de regizori precum Purcărete, Măniuțiu, Frunză, Tompa ori Alexandru Darie. Succesul unor spectacole la mari festivaluri internaționale ori în lungi turnee în afara granițelor ne-a făcut să trecem destul de repede peste unele reacții rudimentare la *Trilogia antică* a lui Andrei Șerban sau peste acele voci care-i reproșau lui Purcărete tocmai autoritatea viziunii regizorale, care ar înăbuși talentul de excepție al actorilor români. S-a crezut, atunci, că aceste voci nu reprezentau decât o minoritate dezamăgită de pierderea privilegiilor de odinioară, guralivă dar incapabilă de acțiuni coerente, în măsură să influențeze mersul teatrului nostru.

Pe de altă parte, euforia mării explozii teatrale românești din 1990-1991 ne-a făcut să ignorăm și schisma din ce în ce mai amplă și mai profundă dintre cele câteva teatre performante și restul scenelor noastre. Triumful internațional și marele impact intern al teatrului românesc se datora, în fond, unui număr nu foarte mare de regizori și altuia și mai mic de *manageri* teatrali. În vremea aceasta, majoritatea teatrelor românești se complăceau în mediocritate, multe producții situându-se chiar la limita amatorismului.

Un alt element care a ocultat percepția în această perioadă a fost și veritabila febră festivalieră care a cuprins, în scurt timp, întregul nostru peisaj teatral. Împreună cu beția produsă de succesul internațional al unor spectacole românești, organizarea a numeroase festivaluri teatrale (aproape de fiecare dată „internaționale”) ne-a întărit în convingerea că teatrul nostru, ca fenomen global, s-ar afla pe un drum constant și irezistibil ascendent.

Iată, însă, că cea de-a patra stagiune liberă se distinge prin numărul extrem de redus al spectacolelor de valoare și printr-o masă imensă de producții (sub)mediocre. Nu încapă nici o îndoială, organizatorii paradei teatrale naționale vor avea probleme de selecție... Există, e drept, două spectacole ce scot stagiunea din anonimat: *Poveste de iarnă* în regia lui Alexandru Darie la Bulandra și *Satyricon-ul* pus de Frunză la Naționalul din Târgu Mureș. Dar asta e tot. În această stagiune, Silviu Purcărete nu a montat nimic, Măniuțiu a făcut un studiu extrem de incitant, nu însă un spectacol de anvergura celor care l-au consacrat, Tompa a lucrat numai cu studenții. Cât despre Andrei Șerban, Liviu Ciulei, Niki Wolz - teatrul românesc pare a se fi dispensat de serviciile lor. A revenit, în stagiunea aceasta, Vlad Mugur, dar montarea realizată de el la Mic nu are nici o șansă să fie inclusă la capitolul „evenimente”. Să fie vorba de o stagiune întâmplător mai slabă? Nicidecum.

Satyricon

Este, în sfârșit, o stagiune a adevărului. O stagiune în care se face simțit efectul acelor contradicții de fond și anomalii administrative ce s-au manifestat încă din vara anului 1990 și care și-au continuat cu maximă eficiență acțiunea lor corozivă asupra teatrului nostru. Ceea ce a putut trece acum trei-patru ani drept indecizie legislativă aproape firească în condiții de tranziție, a evoluat, devenind strategie politică coerent articulată, cu un scop din ce în ce mai transparent: recentralizarea culturii și reinstaurarea cenzurii. La început doar gălăgioasă, mediocritatea și impostura au devenit, între timp, eficiente. Văzute din perspectiva momentului actual, „accidentele” presărate pe parcursul ultimilor ani în teatrul nostru se dovedesc a fi etapele unei acțiuni concertate. Marii noștri regizori din exil au fost puși pe fugă. Directorii teatrelor care au avut cea mai spectaculoasă ascensiune în această perioadă au fost înlocuiți cu inși a căror obediență față de Putere e principalul lor atu. Motivele invocate pentru înlocuirea lor? Incapacitate managerială (cu o variantă extremă: absența de la „locul de muncă”, în cazul lui Andrei Șerban!) și conflictele din teatre. Motive pe care le-am putea considera ridicole, dacă nu ar fi de-a dreptul sfidătoare, căci directorii înlocuiți se numesc Andrei Șerban, Silviu Purcărete,

Alexandru Dabija, iar la data apariției prezentului articol e foarte posibil ca acest trio de elită să se fi transformat într-un... careu, în cazul în care Vlad Rădescu cedează presiunilor la care este supus.

Ceea ce sare în ochi în toate cazurile e faptul că fiecare dintre cei patru directori demisi sau obligați să demisioneze a avut un rol esențial în ascensiunea pe care a cunoscut-o teatrul respectiv în perioada post-revoluționară. Prin urmare, incapacitatea managerială e exclusă din start. Cat despre conflictele din teatre, ele sunt vechi de când lumea. Nou e doar modul în care acestea au fost rezolvate: înlocuirea directorilor reprezintă o soluție ce a dat câștig de cauză acelei „tabere” ce reprezintă mediocritatea. În toate cazurile s-a procedat la înlocuirea unor buni manageri culturali, care susțineau necesitatea unor reforme de fond în administrația noastră, în legislația culturală, în mentalitate. Înlocuitorii lor vor fi, cu siguranță, cuminiți, dând satisfacție tocmai acelei majorități refractare la ideea de competiție și de reformă.

În acest context, apariția unei hotărâri guvernamentale care legitimează un centralism mai drastic chiar decât cel de dinainte de 1989 nici măcar nu mai e de natură să surprindă. Faptul că ministerul care încearcă să ia în stăpânire instituțiile culturale locale - teatre, muzee, filarmone etc. - este falit nu reprezintă decât un detaliu picant: chiar dacă nu are nici măcar puterea financiară de a-și administra instituțiile pe care le are deja în subordine, Ministerul Culturii își întinde mâna și asupra celor pe care nu le controlează încă. Le va administra cu banii contribuabilului din teritoriu, care nu mai are, în felul acesta, puterea de decizie asupra destinației banilor săi, de vreme ce nu cei aleși de el sunt chemați să-i administreze, ci un organism central, supus jocurilor politice ale momentului. Iată că s-a găsit, deci, și un mod cât se poate de eficient de a se anula rezultatele nu foarte convenabile ale alegerilor locale.

Ce efecte pot avea toate acestea în teatru? Stagiunea 1993-1994 a arătat-o. Mediocritatea și impostura au prins curaj, au devenit tot mai agresive. Susținute de Putere datorită obedienței lor și răsplătite cu legi și hotărâri guvernamentale liniștitoare, ele vor schimba, în curând, cursul până nu de mult ascendent al teatrului românesc. Era și timpul, de vreme ce teatrul era singurul lucru care funcționa în țara asta. În curând, însă, lucrurile vor reintra în „normal”. Un prim pas l-a constituit stagiunea 1993-1994.

Victor Scoradeț

Teatrul românesc în prim-plan

● E un semn încurajator faptul că cineva apreciază efortul depus de Primăria Capitalei pentru exprimarea valorii teatrale. Avem nevoie de străzi fără gropi și gunoaie, dar avem nevoie

Teatrul român-american: Cartea lui Prospero (foto: Sorin Lupșa)

și de hrana spirituală care să ne umanizeze. Primăria orașului Bonn a organizat, în colaborare cu primăria orașului București, o săptămână culturală românească, încheiată pe 12 septembrie. A participat la Bonn, la manifestarea intitulată *Orășe culturale europene - București*, Teatrul român-american Eugen O'Neill (teatru ce ține de

Primăria Capitalei) cu spectacolul *Cartea lui Prospero*, pus în scenă de Gelu Colceag și Ion Cojar.

● La ediția din acest an a Festivalului internațional de teatru experimental de la Cairo, Egipt, (la care anul trecut a fost invitat spectacolul lui Dragoș Golgoțiu de la Teatrul Odeon - Petre Țuța - Teatru seminar) au plecat spre Sfinx și piramide două montări românești: *Poveste de iarnă* de Shakespeare, spectacol realizat de Alexandru Darie la Teatrul Municipal Bulandra și *Săptămâna luminată* de Mihail Săulescu, în regia lui Mihail Măniuțiu la Teatrul Național din Cluj. În câteva zile luminate, teatrul românesc a pus la picioarele Sfinxului două dintre poveștile sale.

● BITF - Belgrad '94 înseamnă, în traducere din engleză, Festivalul internațional de teatru organizat în fosta Capitală a Iugoslaviei, Belgrad. Nu e lipsită de relevanță spirituală funcționarea acestui festival atîta vreme cît Serbia a fost și este zdruncinată moral de distrugătorul și aberantul război din zonă; oamenii au nevoie peste tot de teatru și în speranța că nobilul său mesaj poate schimba în

bine tragicul destin al acestei țări. A fost invitat anul acesta la BITF teatrul Anton Pann din Rimnicu-Vilcea cu remarcabilul spectacol al lui Silviu Purcărete *Decameron 645* după Boccaccio. Protagonist, Ilie Gheorghe (de la Teatrul Național din Craiova).

● Din cîte am fost informați, primul teatru care deschide stagiunea 1994-1995 este Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. Așadar, sîmbătă, 24 septembrie, în premieră absolută, *Buzunarul cu pîine* de Matei Vișniec, spectacol în regia lui Nicolae Scarlat. Toți iubitorii de teatru sînt așteptați la acest eveniment. Un „amănunt” tentant: dramaturgul cu cele mai jucate piese în România, autorul Matei Vișniec va fi prezent la premieră. Piesa s-a jucat în franceză, în anul 1993, la Paris, la Teatrul Guiche Montparnasse. De asemenea, tînăra regizoare Nona Ciobanu repetă cu 12 dintre absolvenții din acest an ai secției actorie ATF București, actualmente angajați ai teatrului, *Năzdrăvanul occidentalului* de John Millington Synge. Le dorim să pășească cu dreptul și cu credință în profesie, iar teatrului, o stagiune bună! (M.C.)

Instantanee „postmoderne“

ÎN vremurile noastre fiind – potrivit unui diagnostic datorat lui Gilles Lipovetsky – asistăm la «crepusculul datoriei» ca axă a dimensiunii etice a omului și la nașterea unei noi morale «indolore», ideea binefacerii face casă tot bună cu aceea a spectacolului.

Din ce în ce mai des, pe diverse meridiane ale globului, se organizează recitale, concerte, *show-uri* și alte manifestări publice care ne oferă tuturor, protagoniști și spectatori, prilejul de a ne simți buni cu intermitențe, de a ne da obolul pentru tot soiul de cauze nobile (filantropice, culturale sau de oricare altă natură) de care nicicând nu vom duce lipsă, evitându-ne totodată inconfortul și uneori ipocrizia angajării.

Și dacă un zombi transsexual și prezumtiv pedofil ca Michael Jackson, concertând – zice-se – pentru UNICEF, sau trei tenori de vârstă mijlocie și mai degrabă rubiconzi – Luciano Pavarotti, Plácido Domingo și José Carreras –, mirolând cântonete italiene în chip de apendice cultural la «El Mundial» (ca și cum fotbalul, acest autentic «opiu pentru popor», ar avea nevoie de vreun alt „ambalaj” spre a fi plasat maselor largi) – dacă deci asemenea cazuri de o evidentă și deplasată superfluitate nu fac decât să compromită «beneficiența spectaculară», nu înseamnă că ideea respectivă nu admite și transpuneri în practică serioase și de reală utilitate.

În sensul acesta aș menționa, bunăoară, concertul oferit la Atena de soprana catalană Montserrat Caballé, în chip de omagiu postum Melinei Merkouri, populara actriță și militantă socialistă, ministru al Culturii în cabinetele lui Andreas Papandreou.

În calitatea ei oficială, Melina a pus mult suflet în campania de o utilitate îndoielnică și cu iz populist, pe de altă parte, pentru restituiră către Grecia a metopelor Parthenonului, demontate la începutul veacului trecut de către lordul Elgin, și care astăzi sunt expuse la *British Museum*. În acest scop, a preconizat și amorsat un concurs internațional și alte acțiuni vizând construirea unui nou Muzeu al Acropolei, la cele mai înalte standarde europene, unde să-și afle locul atât – eventual – piesele recuperate cât și – mai sigur – exponatele din actualul Muzeu, devenit de multă vreme neîncăpător. Schimbarea de guvern din 1989 a lăsat totul în stare de proiect, iar în 1993, la revenirea socialistilor la putere, Melina Merkouri nu a mai avut timpul să-l reia. Poate că, dacă ar mai fi trăit, cu energia debordantă ce o caracteriza, ea ar fi reușit să-și lege numele măcar de „ctitoria” respectivă. Așa proiectul a devenit obiectivul prioritar al instituției omonime, în fruntea căreia se află actualmente soțul defunctei, regizorul Jules Dassin.

La invitația, deci, a Fundației «Melina Merkouri», Montserrat Caballé a fost prezentă la Odeonul lui Herodes Atticus, unde sute de persoane i-au urmărit programul cuprinzând arii din *Guglielmo Tell* de Rossini, piese de Massenet și Gounod, scena finală din *Salomea* lui Richard Strauss, precum și *Suitele* numărul 1 și 2 din *El sombrero de tres picos* de Manuel de Falla.

Încasările acestui concert vor fi deci destinate, în parte, construirii Muzeului Acropolei, în Capitala Greciei. O altă parte din ele va fi alocată pentru refacerea faimosului teatru „Liceu” (adică Opera) din Barcelona, distrus anul trecut de un incendiu.

Căci, vorba francezului *Charité bien rangée commence par soi même*.

VARA festivalurilor și a proiectelor de festivaluri este propice unor asemenea revalorizări postmoderne.

Stingiști „de anțărt”, convertiți cam de multșor la respectabilitatea burgheză, și cuprinși astăzi de nostalgie (nu tocmai dezinteresată) își recuperează tineretea turbulentă pe un plan estetic-cultural (cu un real câștig pentru toată lumea; în primul rând pentru ei înșiși).

Este cazul lui José Alvarez Areces, primarul socialist al orașului Gijón, capitala provinciei spaniole a Asturiilor, care ar dori să reinstituească începând de anul viitor „Ziua Culturii”, o „fiestă” politică datînd din 1972 care, pe durata tranziției Spaniei către democrație, reunea în localitatea asturiană Carbayera de los Maizales militanți și simpatizanți ai stîngii și opozanți ai franchismului, convocați de vocea unor «cantautori» de talent din epocă.

Mandatarul de Gijón, cîndva membru al Partidului Comunist Asturian, rememorează prezența portughezului José Afonso, autor al faimosului cîntec, *Grândola, vila morena*, care a răsunat la Carbayera în august 1973, cu numai opt luni înainte să devină „imnul” Revoluției Garoafelor din Portugalia, la 25 aprilie 1974.

De aceea, José Alvarez Areces își propune ca, dacă proiectul va prospera, ediția 1995 a «Zilei Culturii-*rediviva*» să fie un omagiu dispărutului (între timp) José Afonso.

Cei care cunosc obiectul cultului său nu pot decît să-i ureze succes. Posesor al unei voci deloc sofisticate, acompaniate sobru de gitară, trubadurul portughez este cunoscut în primul rând ca un cantautor politic, reușind să ne dea adevărate opere de artă ce se ascultă și astăzi cu plăcere și chiar cu emoție, precum mai sus citata *Grândola...* sau cîntece pacifiste inspirate de tragedia războiului colonial din Africa.

Dar partea cea mai rezistentă a operei lui «Zeca» Afonso (cum îl alintau fanii din epocă) nu se rezumă la acest gen ingrat. Cu muzica sa de o simplitate rafinată, el a insuflat o nouă viață și o nesperată popularitate marii poezii a Portugaliei, de la Luis de Camões la Fernando Pessoa. E de așteptat – și de dorit – ca la *remake-ul* Festivalului de la Carbayera de los Maizales cîntecul politic să lase loc unor piese tocmai de un asemenea ordin, mult mai peren.

Cum am anticipat, inițiativa primarului socialist, ca de altfel orice gest etic postmodern, conține o oarecare doză de interes personal și/sau de „sectă”. Dincolo de justificarea de ordin general: «Cred», afirmă Vicente Alvarez, «că există în epoca respectivă valori care ar trebui recuperate», în continuare se străvăd și oportunitățile conjuncturale: „... cu atât mai mult cu cât ceea ce se apropie nu este, politicește vorbind, deloc încurajator”. Iată o transparentă aluzie la inevitabilul triumf al opoziției (Partidul Popular, de centru-dreapta) asupra socialistilor lui Felipe González, cărora spaniolii le-au trimis un mesaj clar în sensul respectiv, la recente alegeri europene.

După 12 ani de gestiune pragmatică, de semn mai degrabă neoliberal (gestiune destul de reușită, obiectiv vorbind, dar avîndu-și, incontestabil, un greu cost social), după ce au oferit găzduire „trans-

Yabba-Dabba-Doo!

CINE nu și-a dorit ca moderna familie Flintstone din desenele animate să fie punctul de atracție al unui film de lung-metraj? Și dacă 300 de milioane de oameni din peste 80 de țări au visat începând cu 1960 (când a fost difuzat pentru prima oară serialul animat) la această transpunere „în carne și oase”, este un lucru cert că producătorii și realizatorii peliculei *The Flintstones* s-au numărat printre ei.

Rezultatul? O comedie bufă ce mizează pe satira cu aluzii la viața contemporană a unor oameni obișnuiți. Dacă spectatorul mînat de un gând ascuns își închipuie înainte de începerea derulării celebrului Yabba-Dabba-

Doo, că scenariul se conduce după cel al desenelor animate realizat cu 34 de ani în urmă de celebrii Bill Hanna și Joseph Barbera, pentru a fi de fapt o readaptare a acestora, se înșală. Pentru că dincolo de chipul dat familiilor Flintstone și Rubble, acțiunea se va desfășura cu totul altfel decât în vreun episod din cele 166 ale primei comedii de desene animate cu personaje umane. Intenția realizatorilor a fost clară: o copie fidelă a chipurilor flintstoniene pe o partitură nouă, ce nu are nevoie de complicații, tocmai pentru a servi scopului propus de a atinge succesul. Nu oricum, însă: lângă modelele transformate, Aventura Epocii de Piatră trebuie să fie definite prin proiecția întâmplărilor văzute cu ochiul anului 1994, ele pretrecându-se de fapt cu 2.000.000 de ani înaintea erei noastre. Lumea lipsită de griji a orașului Bedrock putea fi tulburată (dar nu prea tare) de ceva trăit întîi la scară individuală și apoi la nivelul întregii comunități. În urma unui test, Fred, în care se găsește deja implantată sămînta grandomaniei și a dorinței de parvenire, va ocupa postul de vicepreședinte la Slate & Co. (unde o va avea ca secretară pe Sharon Stone), fără să știe că datorează acest fapt tocmai prietenului său, Barney. Pentru că orice faptă bună se plătește cu nerecunoștință, Fred ar fi gata să renunțe și la prietenie dacă ar putea. Complicațiile ce se ivesc pe

Noi aventuri în epoca de piatră - prod. americană; regia: Brian Levant; scenariul: Tom S. Parker & Jim Jennewein și Steven E. De Souza; muzica: David Newman; cu: John Goodman, Rick Moranis, Elizabeth Perkins, Rosie O'Donnell, Kyle MacLachlan, Elizabeth Taylor ș.a.

parcurs vor fi rezolvate în maniera cunoscută a desenelor animate: o idee scripitoare a docilei Wilma și un martor într-adevăr inedit - Dictabird-ul. O pasăre semănând cu un papagal și care nu este decât o mașină automată de dictat, cu siguranță preistorică. Pentru a da viață acestui personaj central al intrigii filmului, a fost nevoie de șase „păpușari” care să se sincronizeze perfect pe durata filmărilor. Nu doar aici s-a dovedit ingeniozitatea specialiștilor de la Jim Henson's Creature Shop, aleși de regizorul Brian Levant și de producătorul Bruce Cohen pentru transformarea în lumea tridimensională a realității a unui film din domeniul animației. Fără îndo-

ială, *The Flintstones* a presupus o uriașă muncă de design, iar cel care a creat două lumi diferite în *Total Recall* și *Robocop* (Bill Sandell) a pornit acum de la zero. Nu mai putea fi vorba de confecționarea recuzitei din materiale maleabile, ci din piatră, os sau piele. Învățând de la Bill Clinton, care în timpul campaniei electorale din 1992 și-a agățat pe

perete înscrisul „Nu uita, numai economia, prostule!”, Sandell și-a creat propria sa emblemă: „Nu uita, numai piatră, prostule!” Atmosfera generală a desenului animat a fost recreată cu ajutorul mobilierului clasic al anilor '50 - '60 transpus apoi în anii '70 (când are loc acțiunea filmului care îi propulsează pe Fred și Wilma la un alt nivel de viață). Dar toată șansa succesului pe care se miza, se datorează macaralei-brontozaur (manipulată de 11 specialiști din Henson pe durata filmărilor), automobilelor acționate pe picioarele pasagerilor, porcozaurilor ce înlocuiesc coșurile de gunoi, lui Dino, aparatului de ras preistoric și multor altora. Dacă atmosfera a fost recreată aproape identic, singura posibilitate ca pelicula să nu fie în impas era găsirea actorilor potriviți. Dar, au fost descoperiți oameni care se născuseră, pur și simplu, pentru a interpreta aceste roluri, oameni care se confundau cu personajele lor.

Seria nesfârșită de calambururi originale bazate pe cuvântul „rock”, răsul lui Betty, modul de a alerga al lui Fred și celebrul Yabba-Dabba-Doo nu puteau să se numească decât *Noi aventuri în epoca de piatră*.

Miruna Nicolae

fugilor” de la extrema spectrului politic dornici de a-și compune o imagine decent democratică, după ce unii dintre ei s-au înfruptat din „deliciile” puterii de o manieră nu mai puțin arogantă, nici măcar sensibil: mai sobră decât politicienii burghezi, socialiștii își amintesc astăzi de valorile stîngii în speranța dacă nu de a-și salva puterea, cel puțin de a se consola cu ele în opoziție. Fie și cînd – ironie a istoriei – aceste valori

și-au pierdut orice putere de convocare politică, păstrîndu-și doar un oarecare farmec retro în plan cultural.

Cum bietul «Zeca» Afonso nu mai poate protesta, e musai deci ca, *post mortem*, el să vină din nou într-un sătuc din Asturiile spaniole, și cu aceeași *Grândola, vila morena...*

Căci în rest, despre morți numai bine.

Victor Ivanovici

TELEVIZIUNE

de Cristian
Teodorescu

Privirea omului de pe stradă

UN buticar de la care îmi cumpăr țigări mi-a zis că el spune de cel puțin zece ori pe zi, de față cu martori, că Puterea e cumsecade. Același buticar îmi declară de câte ori mă vede singur că Puterea nu-l sprijină. Nenorocirea e că omul e sincer și când laudă Puterea și când o critică. El și-a băgat banii luați cu împrumut de la bancă în mica lui afacere. Așa că dacă înjură Puterea se poate aștepta la șicane mici, dar eficiente, care să-l aducă în sapă de lemn. I-am cerut o declarație. Mi-a rîs în nas. El e comerciant - nu se bagă. Persoana cu pricina a ajuns comerciant după ce a fost zece de ani șofer de taximetru. N-are opinii. El constată. Și o face absolut mioritic. În raport cu concurența el are temeri profunde care-l fac să afirme că dacă rămîne fără prăvălie el se consideră mort. Adică mort ca investitor. Am cunoscut un negustor din perioada anilor '40. A supraviețuit, credea el, din pricină că nu s-a pus rău cu puterea de atunci. Mai târziu omul a devenit un soi de mandatar al propriei sale afaceri. După care a ajuns falit fiindcă nu mai avea de unde să-și plătească impozitele.

Buticarul de azi a adulmecat corect lucrurile. El nu vrea să supere Puterea, dar are o poftă uriașă s-o înjure. Starea asta de spirit tinde să devină o adevărată boală națională. Omul de pe stradă lovit din toate părțile, de șefi, de prețuri, de lipsuri și de propria sa dezorientare se răcorește caragialian înjurînd Puterea. Și asta se vede și la televizor, indiferent de postul care difuzează anchetele realizate pe stradă.

Din nenorocire, se simte în aceste înjurături o resemnare de rău augur. Mitică al lui Caragiale, când se pronunța, la o bere, că nu se mai poate, avea totuși o serioasă provizie de optimism. Și nu-i lipsea acea conștiință că e băgat în seamă, care-l face pe omul de pe stradă să aibă un ce al său. Or persoanele anchetate azi, pe

stradă, n-au cîtuși de puțin aerul că s-ar simți băgate în seamă. Dimpotrivă.

În viața oricui, faptul că ar putea apărea la televizor, fie și pentru câteva clipe, e un eveniment. Omul cu pricina iese din anonim pentru câteva secunde. Așa că măcar pentru asta, faptul că un reporter t.v. însoțit de un operator te oprește pe stradă ar trebui să te facă să te scuturi puțin de praful preocupărilor obișnuite. Or cetățeanul care se știe filmat pentru televiziune nici măcar de asta nu mai are chef. Nimic nu mi se pare mai deprimant decît o privire obosită sau indiferentă atunci când te știi văzut de semenii tăi. Acum vreo câteva zile ministrul Mircea Coșea a făcut pledoaria înflăcărate la Tele 7 ABC și pe Antena 1, pe tema privatizării. O mai fi făcut și în presă asemenea pledoarii. Nu le-am urmărit. Înflăcărarea sa ar fi trebuit, în mod normal, să reprezinte rezultatul unei stări de spirit a populației în slujba căreia se află ministrul cu pricina. Populația însă n-are chef să se înflăcăreze la ideea că bogăția o așteaptă după colț. Populația dezleagă integrale și când aude că e pe punctul să se îmbogățească, ridică din umeri. Atitudinea asta contrastează teribil cu aplombul guvernanților care, ori de câte ori au prilejul, vor să ne convingă că o ducem bine, că o s-o ducem și mai bine și că, da, există puțină criză în România, dar ea e incomparabil mai mică decît cea de dinainte.

Aerul triumfător și de o siguranță de sine de nezdruncinat pe care-l afișează și premierul Văcăroiu când apare pe micul ecran, s-ar justifica dacă în privirea omului de pe stradă s-ar putea citi și altceva decît dezamăgire sau, mai rău, indiferență. Scăpat de grija mișcărilor de stradă, premierul nu observă că în România e în plină desfășurare o grevă de zel de proporții naționale.

RADIO

de Antoaneta
Tănăsescu

ZIUA bună se cunoaște de dimineață, dar dacă această „bunătațe” se verifică și la vreme de seară, impresia capătă un oarecare gir de certitudine. Așa mi s-a înfățișat ziua radiofonică din 6 septembrie care, în cuprinsul canalului *România-cultural* a prezentat, la 8,45, în ciclul *Poezie românească*, versuri de Tristan Tzara iar la 23,50, în ciclul *Poezie universală*, poeme de Boris Vian. Nu știu dacă cei doi redactori, Claudia Tița și Dan Verona, au premeditat natura, pînă la un punct rezonanță a acestor „cortine” lirice, oricum, efectul a fost impresionant. Cine ar fi bănuț acum 2-3 decenii că fonoteca radiofonică va avea disponibilitatea (în primul rînd intelectu-

ală) de a accepta selecțiuni din creația lui Tzara și Vian, acești „copii teribili” ai spiritului modern? Iată, că în septembrie 1994, acest lucru a fost posibil, cea ce dovedește că atît redactorii cît și ascultătorii (despre cenzură nu se mai suflă nici un cuvînt) sînt pregătiți a întîmpina cu interes segmente literare pînă nu demult învăluite în tăcere sau doar indiferență. Mă gîndesc, însă, că, dată fiind noutatea propunerii radiofonice, *Poezie românească*, de pildă, ar fi putut introduce în emisiune un scurt comentariu, fie și de felul celui publicat în paginile *Panoramului* pentru ca circumstanțele pre-dadaiste ale destinului lui Tzara să fie cit de cit explicite. Ziua care a început cu Tzara și s-a terminat cu Vian a

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen
Negrici

Care revizuire ?

DE LA revoluție încoace, lumea, imputinată, a celor încă interesați de fenomenul artistic românesc contemporan așteaptă uraganul, de câteva ori anunțat, al revizuirilor.

Oferind, mai generoasă ca oricînd, spațiu dezbaterilor pe această temă, *România literară* se vede constrînsă să constate, încă o dată, apatia quasi-generală a celor ce ar fi trebuit să se simtă incitați de un asemenea subiect care deschide perspectiva minunată a demolării, totdeauna excitante a idolilor. Peste cîmpul în ruină al criticii românești, atît de bine cultivat odinioară, atît de prosper, nu trec uragane înnoitoare, răcoritoare, ci adierile unor simple intenții.

După cît se observă, cînd nu e percepută ca prilej al unor șicane tardive, al unor plătiri de polițe și al unor decorări postmortem, „revizuirea”, înțeleasă restrictiv și marginal, nu e mai mult decît o ajustare previzibilă: inversări de locuri în ierarhie prin coborîrea celor supralicitați și urcarea, creștină, a ignoranților, a provincialilor, a celor naivi, rămași în afara familiușelor criticii. Ea seamănă, rușinos, cu ceea ce s-a întîmplat în planul politicii post-decembriste, tot o revizuire.

Am susținut și altădată că nu de paliative avem nevoie, ci de o schimbare de viziune, că însuși conceptul tradițional de istorie literară nu ne mai e de folos, oricît de inventivă ar fi dorința noastră de firesc. Trebuie modificate canoane, principii, corpusuri de texte. Conceptele critice valabile în vremuri normale - dacă de așa ceva am avut vreodată parte - nu ne mai ajută. Iată, pînă și noțiunea lovinesciană de revizuire ni se pare inadecvată. Care revizuire, revizuirea a ce, a unor diagnosticări viciate chiar de la început, a unor verdictes date sub presiunea politicului sau ca o consecință indirectă a lui?

Revizuirii am fi obligați, chiar obligați, să operăm doar în

condițiile unei evoluții organice a literaturii și a unei reorientări firești a orizontului de așteptări care solicită, într-adevăr, „sincronizarea manifestărilor noastre sufletești” și „actualizarea conștiinței critice”, ca să formulăm în termenii, surprinzător de moderni, ai lui Lovinescu. Or, dacă i-ar caracteriza onestitatea, criticii ar reacționa astăzi exact ca în cazul descoperirii, întîmplătoare, a unui depozit de tăblițe de lut, adică descifrînd și citind totul, cu atenție, de la capăt, pentru a putea situa, măcar acum, operele în scara noastră de valori - subiectivă și ea, e adevărat, dar exprimînd subiectivitatea noastră, nu a unei grupări politice opresive.

Nu cred, nu mai cred că această dificilă faptă ar putea fi îndeplinită de către supra-viețuitori, de către noi, autorii de cronici, formați în regimul trecut, pervertiți de el, incapabili să acționăm, prinși cum sîntem, în plasa de prejudecăți estetice, de prietenii și dușmanii politico-literare persistente.

Îmi îngădui un pronostic. Cu critica se va întîmpla ce s-a întîmplat cu poezia și proza post-belică: o generație va duce la capăt aspirațiile - imposibil de împlinit din rațiuni extraliterare ale celei dinainte.

Nobila noastră năzuință spre europeism ar vrea, probabil, să urzească o istorie a literaturii de după război, eventual, din sforile nefolosite ale celei de dinainte, conținînd pe presupusa istoricitate a fenomenului literar românesc, pe procesualitatea și caracterul lui organic. Convingerea mea este că încercăm zadarnic să închiriem profilul literaturilor de mare tradiție unei literaturi caracterizate prin defazări, rupturi, false mișcări evolutive, tragice scope, salturi recuperative miraculoase.

Ne trebuie un alt instrument, unul adecvat tangajului nostru istoric.

Ziua bună

fost marcată, la vremea după-amiezii, de Baltasar Gracian, personalitate proeminentă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, scriitor, profesor și teolog, autor al unor cărți care au cunoscut încă de atunci o rapidă circulație europeană. *Mediateca* (redactor Constantin Aslam) a difuzat, în ciclul *Mari sinteze de filosofie morală*, o convorbire cu Sorin Mărculescu, traducătorul și comentatorul unei versiuni românești din opera lui Gracian, *Cărțile omului desăvîrșit*, în curs de apariție la Editura Humanitas. Oracolul manual se deschide, parcă de la sine, la maxima nr.251, cea care era, pentru Schopenhauer, pivotul programului de înțelepciune propus de Gracian. Dar

Gracian nu face aici decît să-l urmeze pe Ignatiu de Loyola: „Folosește mijloacele omenesști ca și cum n-ar exista cele divine iar pe cele divine ca și cum n-ar exista cele omenesști”. Precept al unui mare maestru, nu e nevoie de alt comentariu. Fondatorul Societății lui Isus este doar unul dintre reperele *Oracolului*. Bacon, Castiglione, Machiavelli sînt alți înaintași recunoscuți. Cu amintirea capitolului 15 din *Principele*, Gracian scrie: „Cine nu poate îmbrăca pielea de leu, îmbrăce una de vulpe. A ști să fii supus vremii înseamnă a fi suspus. Cine-și urmărește scopul nu-și pierde niciodată reputația. În lipsa puterii, dibăcie”. Palpitantă zi, nu-i așa?

Un poet pierdut: Radu Poenaru

ASOSIT, de bună seamă, vremea - și România literară este locul cel mai potrivit - de a vorbi, deschis, cu adevărat - despre un poet, despre destinul său tragic, sub apăsarea dictaturii comuniste.

Este vorba de Radu POENARU (mai 1928-august 1960), al cărui unic volum, *Hrisoave*, a apărut, după nu puține tergiversări, în Editura Scrisul Românesc din Craiova (1984) sub îngrijirea d-lui Valentin Constantinescu, cu un cuvânt înainte - și cu „protecția” complice a regretatului Liviu Călin. Acesta a fost, în fapt, cel care i-a susținut și facilitat apariția.

1. Radu Poenaru, descendent dintr-o însemnată familie de boieri olteni, avusese a suferi tocmai din această cauză. După timide încercări literare, în Craiova, în anii 1946-1947, tinărului absolvent al Colegiului Național Carol I i se închid toate porțile studiului. Este practic împiedicat să urmeze cursurile universitare (taxele de înscriere pentru „moșieri” erau abnorme, destinate a-i elimina din Universități), este constrins să-și facă serviciul militar (nu în „armata poporului”, ci în batalioanele de muncă, în uniforme cenușii!) în condiții istovitoare (muncă în mine!), iar, la sfârșitul corvezilor militare, obligat să lucreze în mărunte meserii marginalizante. Radu Poenaru era - se pare - prin anii 1958-1960, „microscopist”, într-un centru medical antimalarie, la Băneasa. Începe, pe atunci, să studieze istoria artei, înscris la cursuri „fără frecvență”: și de aici a fost exmatriculat!

În aceste condiții încep crizele neoro-psihoice. În ultimii săi ani de viață, este internat la Spitalul nr. 9... La capătul răbdării, sensibilitatea sa de poet bicuit de suferințe morale și materiale a cedat. Poetul Radu Poenaru și-a pus capăt zilelor într-o noapte de sfârșit de august: a intrat intenționat, după somațiile de rigoare, în zona de foc a unei arme militare, a unei santinelle de la unitatea militară (de Securitate?) care se învecina cu spitalul psihiatric. Un soldat oarecare ucidea, atunci, un poet: o fantomă în cămașă albă de spital, care, îndreptându-se către el, îl făcuse a se crede în fața unui „dușman al poporului”!

2. Despre poezia lui Radu Poenaru au scris cei doi promotori ai volumului. Pentru un poet, precum era Liviu Călin, era vorba de „confesiuni” („Radu Poenaru s-a confesat umbrei sale cu o spaimă angelică” p. 3) și de o „reconstituire a atmosferei epocilor îndepărtate” într-o „succesiune de capricii goyești” (p. 4), cu vocația unui „baladist” modern. Pentru dl. Valentin Constantinescu, jurist, un prieten apropiat al poetului craiovean, Radu Poenaru este „poetul sensibil la epocile de măreție națională” inspirat „din parfumul tare al fililor de cronică”. Și adaugă „un optimist, căruia existența i-a rănit grav optimismul” (p. 14), „un talent de excepție, un om de o frumusețe sufletească impresionantă și de o perfectă integritate de caracter” (p. 15).

3. Se scria, atunci, în anii '80 ai dictaturii comuniste, atîta cît se putea scrie.

Lectura atentă, astăzi, a volumului *Hrisoave* poate însă da în vileag și alte aspecte - cele subiacente - ale poeziilor lui Radu Poenaru. Ele nu-s numai conștiința tristă a descendenței sale boierești persecutate - de unde apelul la *Hrisoave!* - dar și denunțul clar al mizeriei morale contemporane, al ocupației sovietice. Fost-au, oare, în plină vreme de opresiune comunistă, sovietică, - prin acei ani '50, versuri mai explicite decît acestea: „Stolul de corbi rogu cer străbate / Înaltă apusul umbra furcilor / Grele de leșuri peste cetate: / Boierii haini, slugile turcilor. // Ling cîni nemernici singe încheat / Care cursese cald în lungi șiroaie / Ca din urciori, pînă s-au deșertat. / Vîntul flutură, ziua se-nnoaie. // Groaznic se strîmbă înțepații, goi. / Bat clopotele. Străji se-nchină. / Spre scaunul

Judecării de Apoi / Trece iute Dracul. Fă lumină!” (p. 23)?

Bineînțeles, așa cum scria Liviu Călin, un tabloul de Goya: dar... Cine nu va putea descifra - cunoscînd detaliile - mesajul adevărat, documentar, al poemului?

4. Poezia lui Radu Poenaru devine astfel o (secretă)severă oglindă a unor vremuri grele și a propriilor sale înfrîncate suferințe. El era un exclus care, din afară, resimțea în profunzime - tînrăr fiind - injustiția, corupția, „nemernicia” unora din lumea în care trebuia să trăiască: „Ușor petrec în lume nemernicii puținii... / Pe ei nu-i sperie vremea, nici îndoiiala-i roade. / Păstrînd amărăciunea în tainițele minții / Cu chipul vieții noastre am iscusit izvoade” (p. 20). Conștiința ascendentă sale de entuziaști patrioți îi aduce sub condei versuri teribile precum: „Cînd se trage birul, țara se usucă / Cine-și scapă pielea fuge unde-apucă / Rămîn case goale și bordeie sparte / Tipă cucuvaia a pustiu și moarte” (p. 31). Putea el să nu vadă cum nevinovați oameni - de înalte condiții sociale - erau „judecați” de „potă” („pe cel ce legiuise altădată / la meterez îl judeca potaia”, (p. 32) și ucigși? Iată un exemplu: „Vodă Matei plătit-a morții vamă / Stingînd a Basarabilor stîlpare / Cine-i stăpîn pe veac și întîmplare / Ca frîiele domniei să-și ia-n seamă?” (p. 32). Tot astfel, mai aproape de propria-i biografie (soldat în „brigăzile de muncă”) - scria versurile: „Din huetul vagoanelor de vite / Scăpat-am încă om, pe jumătate. / Simțeam în palmă mugurind copite / Și în gîtlej cum mugetul străbate” (p. 69).

5. Bineînțeles, *Hrisoave*-le lui Radu Poenaru nu-s constituite numai din astfel de poeme-document. Și Liviu Călin, și dl. Valentin Constantinescu au remarcat gingășii de versuri de iubire („Către jupînița noastră / În oraș, la București / Sărutîndu-i mîna dreaptă / Vrem să știm de dînsa vești. // Că, de cînd, în noi, în luncă / Albăstriră florile / Ne cuprinde dor de dînsa / Odată cu zorile” (p. 26). *Ron-delurile*, în manieră post-macedonskiană, sînt încă o dovadă, fie ea și de poezie „fanată”, tradițională.

Cu toate acestea, Radu Poenaru, prin puținele sale versuri adunate post-mortem („aceste-s ale mele toate / Tristețe grea din ele se revarsă / Fiindc-am vibrat cum coardele de arcuri / Făcînd din vise lege și dreptate / Să pier ca frunza moartă-n parcuri / Cum se destramă-n zori, visele toate” (p. 92), într-un singur volum, se dovedește un poet care ar fi putut dăinui în literatura noastră.

Un zbor poetic, frînt.

6. Liviu Călin a cunoscut și a înțeles această dramă. Cel ce scrie aceste rînduri i-a încredințat manuscrisul *Hrisoavelor* prin anii 1978-1979, și i-a făcut lectura și interpretările pe care, acum, iată - le pot dezvălui. Liviu Călin a acceptat să-și ia riscul recomandării volumului. Dl. Valentin Constantinescu a fost legatarul operei lui Radu Poenaru și a urmărit avaturile (refuzurile, reprogramările editoriale) apariției volumului.

Care, publicat, în 1984, nu s-a bucurat de nici o semnalară literară!...

Nu ne-am mirat, atunci: o editură de provincie publică, în orașul său natal, un autor dispărut! Mai mult chiar: o poezie care apărea prea tîrziu, într-un limbaj poetic ce putea părea, uneori, desuet.

Astăzi, literatura noastră trebuie să ia act că, odată, cu ani în urmă, pierduse încă un adevărat poet. În plină putere de a crea și de a se dezvolta, dar conștient că, în viața lui și odată cu el, „s-a năruit o lume”, Radu Poenaru a preferat să dispară: „Tălăsuind spre veșnicie / Se-nalță răzvrătite spume / De apă neagră și sălcie: / În toți s-a năruit o lume”.

Alexandru Niculescu

Hantî-Mansiisk (6)

INCIDENTUL avusese loc astfel... Mă iau, relatez strict, după înregistrarea lui Omicron. Aproape că uitasem... Atîtea și atîtea evenimente se petrecuseră între timp... PAX CELESTA, însă agenția mesagerului, nu uită nimic. Teribila ei birocrație mă înfiorase. Trebuie să fii mereu atent ce spui și ce gîndești, cît trăiești. Scena reînvie deodată în mintea mea, cu o vioiciune de necrezut. Parcă ar fi fost întîmplarea, senzațională, publicată de un ziar de mare tiraj, despre care citisem abia cu o zi în urmă... Unul din ofițerii fercheși ce ne însoțiseră în elicopterul care ne dusese către sălașul izolat al acelei infime populații ugro-finice, declarase, în discursul său ocazional ținut în baraca oficială, că „puterea sovietică” fi civilizase pe sârmanii vînători și pescari - strămoșii lui Ghiuri! - că îi eliberase, că îi învățase carte și altele, făcîndu-i să devină niște vrednici cetățeni ai măreței Uniunii Sovietice... Așa spusese ofițerul. Și, pînă la un punct, avea oarecare dreptate...

Ghiuri sărise ca ars. El o rupea pe rusește și interveni cu o violență care îi surprinse pe toți... Că vorbitorul se exprima ca un colonizator... ca francezii, englezii în coloniile, fostele lor colonii și chiar și americanii cu pieile lor roșii... și că ce diferență mai era între capitaliști și necapitaliști, dacă și aceștia din urmă colonizează! - țipase Ghiuri cu un rînjit al lui - și... (de aici înainte reproduc cuvînt cu cuvînt): „și mai terminați odată cu eliberarea asta... cu eliberatul... că m-am săturat (1956 nu era prea departe n.n); voi aveți așa, un nărav, să eliberați, să eliberați pe toată lumea și între timp, atît de ocupați cum sînteți cu eliberarea asta, uitați să vă eliberați în primul rînd pe voi înșivă!... De ce i-ați eliberat?... striga el arătînd spre neamul său care asculta smerit, fără să priceapă nimic; i-ați întrebat dacă vor să fie eliberați?... s-a pus la vot?... să-i fi lăsat, naibii, cu zeii lor, cu așa zisa lor barbarie, fiindcă una-i barbaria care... și alta...” aici, se înecase, de furie, sau de frica lui din oase, care îi tăie glasul.

Așa vorbise Ghiuri. Așa scria și în „cartea” nemiloasă a lui Omicron. Toți cei de față înlemniseră. Noroc cu Aligud. Diplomat, el aplană cu mult tact incidentul. Ofițerul, disciplinat, (deși uluit) spusese că fusese o neînțelegeră și că el nu voise să jignească pe nimeni. Se destupară alte sticle de șampanie ZAREA, - comerțul absurd comite asemenea minuni. Ghiuri ședea retras, încă supărat. Cu Dimi împreună, ne duserăm la el, ciocnîrăm, felițîndu-l, pe șest. Ca românul. De atunci prinsesem mult drag de acest „bozgor”. Estimp, Aligudin discuta cu Omicron... Am tras cu urchea: „Așa sunt ungunii, - explica șeful expediției - drama lor e că totdeauna dau cu bîta în baltă, și, cînd dai cu bîta în baltă, ies la vedere, ies afară, ies la suprafață toți dracii, speriați, așa că măcar îi vezi, întrucît, de obicei, ei stau la fund, pitiți, știu ce spun, cunosc, adăugă. Aligudin uitîndu-se complice la Omicron. „Și mai e o chestie: ei spun deseori exact ce gîndesc, tocmai cînd trebuie să-și ascundă gîndul; și fac ceea ce, exact în momentul acela, n-ar trebui să facă. Deși... cum să zic... fără asta nu s-ar mai scrie nici

marea literatură, nici marea istorie”.

Așa vorbise Aligudin. Omicron ascultase distrat...

Parahodul, vasul fluvial, plutea în amonte, îndărăt, spre locul de unde porniserăm. Un chef strașnic se încinsese și-o sete nebună de împerechere. Eram *Le bateau ivre*, corabia beată criță. „Care cum se nimerea” ai fi putut zice. O fată grăsuță, cu picioare solide, tîlmace, îmi făcu semn spre cabina ei. Am ridicat un deget, clătîndu-l în semn de negație, dar amabil, cu un suris. Nu mai era vremea plăcerilor; era vremea meditației. Cu Omicron împreună, ne îndreptarăm spre pupa vasului. Era trei dimineața. Noaptea albă ostensivă. Părea așa, pe inserat; dar se vedea încă bine. Ședeam lungiți pe puntea lucioasă, strașnic frecată. Miresmele taigalei înobilau clipa... Au de toate, am zis, ca un fel de încheiere. Energie, să încălzească secole la rînd planeta. Metale prețioase, pietre scumpe, blănuri, blănuri, să învelească-n ele toate curvele prezente și viitoare ale Europei, dragă Omicron, scuze... Și suferință. Multă suferință. Tocmai ce trebuie pentru o adîncă și preacurată izbăvire. - Ah, - făcu grav Omicron stînd pe o parîmă făcută colac, - ce v-aș mai trimite eu pe voi toți un sezon la Vorkuta! Ai văzut *Steaua fericirii captive?*... filmul?... Nu, nu-l văzusem. (Nici nu fusese făcut, dar mesagerul era la curent...) Ca și cu epopeea cealaltă, - și roști din gît un nume aspru, parcă nici n-ar fi avut în el pic de aer: GULAG... Și mai era vreo șansă?... Sigur, răspunse Omicron, fiindcă totul, dar absolut totul în viață se răstoarnă. Aici s-ar putea să ia ființă, cîndva... paradisul, în cunoștință totală de cauză. E viitorul planetei... Va fi o...

În momentul acela, o umbră se ivi înaintea noastră. Umbra ne salută ceremonios. Era comandantul vasului. Un bărbat falnic, înalt, uscățiv. Pe Omicron nu avea cum să-l vadă; așa că mi se adresă doar mie, într-o englezească marinărească: „Singer? Sir, cînd toată lumea de pe bord petrece?! Atît de singer, Sir? De ce?... Mă privea lung, intrigat. M-am simțit deodată suspect, și mă ridicai. Cei mai suspicioși oameni din lume sînt rușii, turții sub teascul stalinist, ei peste tot văd, vedeau numai spioni. La început crezui că era o altă scamatorie a lui Omicron și că mi-l pusese în față pe însuși *Comandorul de piatră*, ficțiunea care bîntuie cugetele păcătoșilor. Dar nu, era un simplu căpitan de vas. Un șef ursuz iubind și el singurătatea; și care, văzînd pasagerul treaz, solitar, se înviorase oarecum, cuprins de un soi de simpatie morocănoasă: „Poiet?... Pușkin?... Întrebă el în glumă cu o aluzie evidentă la starea romantică, în general... „Pușkin?” am bliguit, surprins de adresare... Pe urmă pricepusem. Era, așa, ca o nobilă parolă; un nume hărăzit vizitorilor și bîntuitorilor lumii. Comandantul salută și plecă solemn. Și iar mă gîndii la pianul prințesei Trubetkoi, mîncat de vreme, căruia trecerea anilor îi dăduse aspectul unei fosile imemorabile sugerînd doar Ideea, Esența, Forma posibilă; la pianul subțire, plîpînd, cărat prin nămeții Siberiei tocmai pînă la Tobolsk...

Excluderea lui Alexandr din Uniunea Scriitorilor

L. S. Sobolev: Ieri a avut loc ședința organizației scriitorilor din Riazan, la care a luat parte și secretarul conducerii noastre, F. N. Taurin. Ședința a fost dedicată dezbaterii directivelor primite din partea secretariatului US/URSS, în legătură cu întărirea muncii ideologice în rândul scriitorilor, precum și creșterea vigilenței față de cei

care călătoresc peste graniță. La această ședință s-au discutat și niște probleme care în final s-au concretizat în hotărârea celor din Riazan de a-l exclude pe A. I. Soljenișin din rândurile membrilor Uniunii Scriitorilor.

Acum, secretariatul nostru, al US/RSFSR, conform statutului, trebuie să valideze această hotărâre. Înainte de a da cuvântul celor care doresc, vreau să vă atrag atenția asupra unei situații. Cred că este vremea să nu mai auzim explicații de genul: „Nu pot să-mi exprim o părere în legătură cu soarta scriitorului, fiindcă nu i-am citit lucrările, iar din cele publicate nu rezultă nimic antisovietic și anticomunist. De asta nu pot avea o părere”. Dar așa vrea să vă pun întrebarea într-un alt plan. Eu mă întreb: dacă adversarul nostru dușmănos dar, totodată, puternic și inteligent, lagărul celălalt, se folosește de creația cine știe cărui scriitor, găsind în literatura acestuia ceva foarte prețios pentru el, ceva ce-i poate sluji drept armă de luptă în propaganda anticomunistă? Dacă într-adevăr nu există acele „stafide”, e puțin probabil că sunt temeiuri ca străinii să-l ridice în slăvi pe scriitorul respectiv, să-l editeze în tiraje interminabile și să se folosească astfel de cărțile lui.

Dacă e să ne referim la statut, haideți să citim acel punct în care se vorbește despre drepturile și obligațiile membrilor Uniunii. Acolo se spune limpede că lucrul cel mai important este puritatea ideologică. Iată, despre asta ar trebui să discutăm.

V. V. Șkaev: Pentru că a venit vorba despre statutul US, dați-mi voie să citesc un punct din acest document. (Citește).

În legătură cu aceasta, la Riazan s-a trimis o telegramă prin care Soljenișin era solicitat să participe la ședința de astăzi a secretariatului. Azi dimineață locuitorul secretariatului de partid al Organizației Scriitorilor din Riazan, tov. Levcenko, ne-a anunțat că Soljenișin nu poate lua parte la ședință. Cică le-ar fi spus: „Azi ninge prea tare, trenurile sunt supraaglomerate și mai devreme de douăzeci și patru de ore nu pot face nimic. După sărbători sunt gata să particip la ședința secretariatului. Dar azi nu pot lua parte cu nici un chip”.

L. S. Sobolev: Se naște întrebarea în ceea ce privește justetea hotărârii noastre.

F. N. Taurin: Poate că ar trebui să relatez cum a decurs toată treaba ieri? Ei bine, eu sunt de părere că ieri totul s-a desfășurat foarte corect, legal, poziția noastră a fost principial justă. Totul s-a discutat pe față. A fost o discuție sinceră. Toți și-au exprimat punctul de vedere. Și însuși Soljenișin a făcut observația că adunarea s-a desfășurat strict statutar și că el n-are nici o pretenție față de adunare. Când însă, după aceea, i-a fost anunțată ședința de astăzi a secretariatului, (în cercul intim al lui Soljenișin se știa limpede că hotărârea de la Riazan fusese

deja, de fapt luată la Moscova, n. n. A. G.), el a răspuns că atât de repede e puțin probabil că va reuși să se deplaseze și a cerut să i se acorde măcar câteva zile. În ce măsură motivele lui erau întemeiate, nu pot să mă pronunț. El spusese, că are pe cineva grav bolnav în familie. Nu mi-am propus să verific afirmațiile sale. Mi se pare că ar fi fost mult mai bine în toate privințele dacă toate acestea le-am fi discutat în prezența lui, întrucât altminteri îi lăsăm imensa posibilitate de a contesta hotărârea noastră. E destul de greu să demonstrezi iminența unei măsuri atât de rapide și extreme.

Ședința s-a terminat la șase seara. A trecut o zi de la ședința din Riazan. Eu nu pot decide în locul secretariatului, dar vă informez că personal l-am rugat să vină la ședință, aici. El a spus că nu refuză, dar atât de repede și pe neașteptate nu o poate face nicicum, că nu-i permite sănătatea și altele încă. De asta socotesc că trebuie să judecăm totul cumpătat, statutar, pentru că, discutând în absența lui Soljenișin, nu trebuie să-i lăsăm nici o portiță pentru contestație.

V. D. Fedorov: Dar cum scrie în statut? Că asta se poate rezolva la toate nivelurile? În absența celui în cauză?

K. V. Voronkov: În statut se spune limpede că membrul Uniunii are dreptul să ia parte când se discută problemele lui.

L. K. Tatianiceva: Lui i-a fost prezentat acest drept și n-a vrut să se folosească de el.

G. M. Markov: El a fost avertizat, i s-a adus la cunoștință, așa încât a tăgădănat judecarea cazului în fața secretariatului US/RSFSR este nepotrivit. Nu trebuie să uităm că Soljenișin e o figură odioasă, în jurul lui încep să se rotească multe și este foarte important ca secretariatul să-și exprime punctul de vedere cât timp urmele sunt încă proaspete.

L. K. Tatianiceva: Îi susțin pe G. M. Markov. Suntem în plină pregătire pentru congres, avem în față o muncă uriașă, au venit tovarăși din toată Rusia pentru a participa la ședința aceasta a secretariatului și s-i pune pe drumuri încă o dată mi se pare cu totul nepotrivit.

L. S. Sobolev: Dacă vom amîna ședința de secretariat, o să fie greu să hotărâm în atât de numeroase probleme.

F. N. Taurin: Dacă într-o oarecare măsură hotărârea noastră ar fi formal nefundată, întrucât el ne-a rugat să fie luată în prezența lui, atunci Soljenișin va va scrie o plângere vouă, la US/URSS; ce s-ar putea întâmpla: ne veți obliga să reanalizăm hotărârea. Nu ne vom afla într-o situație neplăcută?

G. M. Markov: Problema trebuie rezolvată cu seriozitate. Problema lui Soljenișin e fierbinte. În afară de asta, știți foarte bine cu toții că organizația de partid, cititorii, societatea sovietică de mult își pun întrebări în ceea ce-l privește. Hotărârea organizației din Riazan răspunde situației generale din țară, din literatură și la acestea trebuie să ne raportăm. Și acum vor trece zile peste zile iar poziția US/RSFSR nu va fi clarificată. Din punctul de vedere al legalității noi am făcut totul. În privința viitorului nu pot hotărî eu. Consider că a amâna această problemă este imposibil.

V. K. Pankov: În privința procedurii. Toate măsurile au fost luate. S-a avut în vedere și faptul că ședința de la Riazan s-a desfășurat absolut statutar. Să-i convocăm pe secretarii US/RSFSR, să-i adunăm laolaltă nu-i chiar atât de ușor, nu-i chiar atât de simplu într-o țară atât de mare ca a noastră. Soljenișin a

fost avertizat din timp. Riazanul e la trei ore de drum de Moscova și s-ar părea că nu pune probleme din caleafară de grele pentru a ajunge la o asemenea ședință. Eu socotesc că toate condițiile, toate cerințele legale sunt îndeplinite și putem analiza hotărârea organizației din Riazan. Putem considera cuvintele lui Soljenișin drept un refuz de a participa la această ședință de secretariat. Eu sunt pentru rezolvarea, acum, a acestei probleme.

K. V. Voronkov: Fără îndoială. Dacă așa avea posibilitatea, eu v-aș reaminti toată istoria acestor așa-zise relații cu Soljenișin. Ele așa au fost întotdeauna. Noi îl așteptăm mereu, ne închinăm lui, ce mai vrea? Ajunge!

D. A. Granin: Aici s-a spus pe bună dreptate, că în comportamentul lui sunt multe lucruri de neînțeles. Și pentru mine. Problema, de fapt, nu constă în faptul dacă avem sau nu dreptul să-l judecăm în lipsă, dar eu pur și simplu așa fi vrut să-l ascult, poate așa, pentru mine însumi. Mie mi se pare că dacă forul superior, analizându-i comportarea, a avut răbdare, pentru noi, a hotărî asupra excluderii unui membru al Uniunii noastre, este un lucru de mare răspundere.

V. A. Zakrutkin: Totuși am dori să aflăm cum s-a comportat Soljenișin la ședința de la Riazan.

L. S. Sobolev: Asta o putem afla din procesul verbal de ședință, dar încă nu ne-a parvenit. Este de acord secretariatul să începem dezbaterile? Cine e pentru? Cine e împotriva? (Împotriva: Granin, Taurin, Barto).

A. L. Barto: Și eu sunt pentru ca discuția s-o purtăm de față cu Soljenișin.

L. S. Sobolev: Cu majoritate de voturi am hotărât să începem.

F. N. Taurin: Hotărârea a fost luată. Apoi l-au rugat să se prezinte la secretariat. El a spus că această grabă fi este de neînțeles, că din cauza unor probleme de familie nu va putea veni, dar că dorește să fie de față când secretariatul va dezbate cazul său. Ei l-au rugat încă o dată să vină, explicându-i că altă dată va fi foarte greu să adunăm secretariatul într-o formulă atât de largă, fiindcă nu toți sunt moscoviți, mulți sunt din provincie. L-am rugat să înțeleagă că la această ședință vor fi toți secretarii, dar el a răspuns că nu poate veni și cu asta dialogul nostru s-a încheiat.

V. D. Fedorov: Ce impresie v-a lăsat discuția cu el. Cum s-a comportat?

F. N. Taurin: E greu de spus. Am simțit că parcă ar fi dorit să participe la ședința noastră, să-și prezinte propria poziție singur, de asta am și opinat să amânăm dezbaterile. Socotesc că pentru noi, asta ar fi fost mult mai convenabil întrucât i-am fi retezat orice posibilitate a unor speculații ulterioare.

D. A. Granin: Eu am citit cele publicate de el. Iar din cele republicate, am citit *Pavilionul canceroșilor*. N-aș putea spune că este o chestie antisovietică, deși în *Pavilionul...* sunt niște limite ideologice și nesimpliniri artistice. Dar pentru asta eu nu-l pot învinui că ar fi scriitor antisovietic. Discuția se poartă în legătură cu opiniile sale, întâmplătoare sau nu. De aceea mi se pare că graba asta a noastră e un fel de autoprotecție, nu tocmai bărbătească, o eschivă de a ne întâlni cu Soljenișin, de a-i pune întrebările, de a-i asculta răspunsurile, de a discuta cu el și am impresia că nu e drept.

Totuși, excluderea din Uniunea Scriitorilor presupune pentru fiecare dintre noi o mare întrebare politică,

LA 4 noiembrie 1969 Organizația Scriitorilor din Riazan l-a exclus, cu cinci voturi, pe Alexandr Soljenișin din Uniunea Scriitorilor din URSS. Scriitorul, „un talent remarcabil pe care nu-l contestă nici cel mai înverșunat adversar al său” (Tvardovski într-o scrisoare către Fedin, din 1968), al cărui nume „a devenit de notorietate internațională ca unul dintre cei mai mari scriitori contemporani” (idem), a fost izgonit din „uniunea de creație” care (pentru a căta oară?) se dovedea din nou obediență la presiunile sabbatice ale regimului antipopular. Acest act înjositor pentru regimul perioadei era urmarea unui îndelungat război în care întreaga forță a sistemului totalitar n-a fost în stare să înfrângă un om convins că adevărul este de partea lui.

Excluderea a avut loc în 4 noiembrie dar, deja de-a doua zi, secretariatul conducerii Uniunii Scriitorilor din RSFSR, cu o rezoluție uluitoare (într-o adevărată „procedură de urgență”) validează hotărârea pe care însuși o sugerase și care va dobândi o amară notorietate în istoria culturii ruse.

De unde atâta grabă? Răspunsul pare a fi destul de limpede: era nevoie să se evite prezența lui Soljenișin. Mai întâi pentru că, de față cu el, acțiunea ar fi fost mult mai greu de făcut. Apoi, de teama ecoului internațional pe care l-ar fi stârnit. Totul rapid, hotărât, energic, parcă pentru a vesteji renumele celebrei birocratii comuniste, în stare să împingă orice termene de realizare la calendele grecești. De data asta însă acțiunea a mers - cum s-ar zice - șnur, fără sincopă. Astfel s-a evitat posibilitatea de a asculta replicile dure ale neînduplecatului scriitor „căci despre „autocritică” fără îndoială nu putea fi vorba...

Prezentăm cititorilor *României literare* un document de mare valoare, stenograma acestei ședințe a secretariatului conducerii U. S. din RSFSR, din 5 noiembrie 1969, document refuzat cu strășnicie - ca atâtea altele - privirilor curioase ale publicului larg. Stenograma, împreună cu alte documente deopotrivă de grăitoare despre ravagiile erei totalitare, a apărut în numerele 8-11/1990 ale revistei *Novă Mir*.

Protagonistii celebrei de-acum ședințe de excludere au fost: președintele Uniunii, L. Sobolev, secretarii conducerii US/URSS, G. Markov și K. Voronkov, secretarii conducerii US/RSFSR, A. Barto, D. Granin, V. Zakrutkin, A. Keșokov, V. Pankov, L. Tatianiceva, F. Taurin, V. Fedorov, S. Hakimov, V. Șkaev și trei reprezentanți ai CC al PCUS, printre care însuși prim adjuncțul de la departamentul cultural, I. Melenteva.

Soljenițin

În fața căreia trebuie să se oprească și să mediteze fiecare om cu gândirea sănătoasă, educat în societatea noastră. Soljenițin a luptat pe front, este soldat, și-a apărat patria și nu pot să-mi imaginez că această biografie de luptător a sa și părerea tovarășilor despre el n-au găsit ecou în sufletul lui.

Pentru mine sunt multe de neînțeles în toată treaba asta, multe de neînțeles în persoana lui și de asta mi se pare nedrept și socot că nu va fi un câștig politic această măsură extremă, atâta vreme cât nu ne înțelegem și nu discutăm cu Soljenițin. Și încă nu înțeleg de ce la doar câteva ceasuri de la excluderea de ieri din organizația locală a Uniunii, trebuie să validăm și noi această excludere?

G. M. Markov: Pentru că el a devenit deja o figură politică.

D. A. Granin: Atunci cu atât mai mult.

G. M. Markov: Și atitudinea noastră în această chestiune este tot un fapt politic. În orice altă situație n-am fi avut teme să ne grăbim, dar acum avem toate motivele.

D. A. Granin: Am așteptat doi ani și am putea – așa cred – să mai așteptăm o zi-două pentru a hotărî asupra excluderii unui membru al Uniunii în prezența sa. Adeseori ajungem la greșeli politice în acțiunile US. Mi se pare că a amâna dezbaterea despre excluderea lui Soljenițin până la sosirea lui ar fi lucrul cel mai bun. De fapt eu aici nici nu pot să mă pronunț asupra excluderii sale din rândurile membrilor. Rog încă o dată secretariatul să nu se grăbească inutil și să ni se dea posibilitatea de a discuta sincer, odată pentru totdeauna, deschis, cu Soljenițin. Pentru el poate că hotărârea organizației din Riazan înseamnă totuși ceva.

L. S. Sobolev: V-ați spus cu toții părerea. Eu nu voi vorbi mult. De fapt discuția trebuie să se rezume la a întări hotărârea organizației din Riazan în prezența tuturor.

D. A. Granin: Nu e loial să faci asemenea lucruri în lipsă.

L. K. Tatianiceva: Dar e loial să te porți astfel, ca el, ani la rând?

L. S. Sobolev: Au trecut doi ani și jumătate. Haideti să întrebăm direct: dacă dumneavoastră vi s-ar întâmpla o istorie asemănătoare și vi s-ar comunica termenul, oricât de apropiat, ați fi în stare să răspundeți: mâine nu pot, că mă duc să văd baletul *Fântâna din Bahcisarai*? Asta e întrebarea. Mie dacă mi s-ar spune că vor să-mi ia carnetul de membru aș alerga pe jos până la Riazan.

D. A. Granin: Nu-i corect că el n-a venit, dar nu-i corect nici că noi n-am dat ochii cu el.

G. M. Markov: Problema este foarte clară; formula lui Granin, cu ce e corect și ce nu, nu pot însă s-o accept.

L. S. Sobolev: Nici eu.

G. M. Markov: Noi ne-am spus părerea și suntem în măsură să luăm o hotărâre.

L. S. Sobolev: Propun să ne formulăm hotărârea astfel: „Se confirmă hotărârea Organizației Scriitorilor din Riazan în ceea ce privește excluderea *literatului* Soljenițin A. I. din rândul membrilor Uniunii Scriitorilor din URSS.” Să votăm pentru această variantă concisă. Cine e pentru? Rog secretarii să voteze. Cine e împotriva? (*Nimeni*). Cine se abține? (*O abținere: Daniil Granin*). Cu această, ridicăm ședința.

Prezentare și traducere de
Anatol Ghermanschi

Schimbarea la față a lui Panait Istrati

NUMĂRUL 11/1994 din „Cahiers Panait Istrati” este consacrat unui eveniment decisiv din existența de om și de scriitor a lui Istrati: călătoria în U. R. S. S. Dosarul ce reunește documentele descoperite în arhivele sovietice de cercetătorul ucrainean Serge Feodosiev prezintă un cert interes pentru istoria literară. Notele, reportajele și interviurile lui Istrati, articolele din presa sovietică care-i întâmpină sosirea, prefețele și recenziile la versiunea rusă a operei sale, schimburile epistolare cu Nikos Kazantzakis, Romain Rolland sau cu alți scriitori occidentali permit reconstituirea etapelor itinerarului în densitatea și concretetea lor. Anuarul bogat ilustrat este prefăcut de Michel Ragon care punctează momentele-cheie ale rupturii progresive de Soviets a lui Istrati, evoluția sa de la entuziasm și încredere nelimitată în U. R. S. S. la îndoielă, revoltă sau disperare.

Materialul prezentat se structurează în cinci secțiuni ce consemnează etapele periplului, relațiile scriitorului cu Kazantzakis și Gorki, comentariile sovietice cu o netă orientare politică consacrate operei brăileanului, similitudinile dintre mărturiile despre U. R. S. S. ale lui Istrati și Gide. În sfârșit, ultima parte a „caietelor” este dedicată actelor colocviului Istrati din 1991. Luat în ansamblu, numărul 11 al publicației editate de asociația „Amicii lui Panait Istrati” vizează un obiectiv precizat de Dominique Foufelle încă din cuvântul introductiv: realizatorii își propun să demonstreze că dincolo de modificările sale de poziții, Istrati și-a păstrat nealterat curajul opiniilor.

Invitat la Moscova alături de alți amici ai Sovietelor din Occident la a zecea aniversare a Revoluției din Octombrie, Istrati răspunde chemării cu entuziasm. În loc să se mulțumească cu condiția de mesager al imaginii pentru export a regimului, el se duce în U. R. S. S. cu gândul de a se stabili definitiv acolo. Scriitorul străbate noua sa patrie pe traseul stabilit de gazde: se întâlnește cu oficialitățile, asistă la concerte, mitinguri și defilări, vizitează școli, muzee și uzine model. Refuzând însă să se oprească la suprafața lucrurilor, el caută să cunoască adevărul din spatele imaginii poleite. Aderent impetuos la cauza Revoluției nu atât din interes doctrinar, cât din revolta împotriva mizeriei lumii, Istrati începe să sesizeze neconcordanțele dintre imaginarul său paradisiac proletar și realitatea sovietică. El se lansează prompt într-o critică pozitivă prin care denunță aparentele derogări de la idealul revoluționar: desemnează drept plăgi ale sistemului NEP-ul, existența culacilor și burocrăția, reține din teroarea stalinistă mai ales persecuțiile împotriva militanților bolșevici, atacă nu viciile de fond, ci „pervetirea” comunismului pur pe care îl atribuie lui Lenin, Trotski sau Djerzinski. Limitele înțelegerii lui Istrati se datorează tenacității iluziilor, iar nu lipsei de onestitate. Eșecul suferit în

afacerea Rusakov (expulzarea, concedierea și arestarea unui muncitor participant la Revoluție) la care se implică activ capătă pentru scriitor proporțiile unui dezastru: cazul izolat, i se pare simptomatic pentru starea morală a U. R. S. S. La întoarcerea sa la Paris, lui Istrati nu-i mai rămâne decât să-și comunice experiența sovietică. Volumul său

(cel dintîi din trilogia colectivă *Vers l'autre flamme*) se va intitula *Sposedania unei învins*.

Buna-credință ce conferă dramatism procesului de conștiință al lui Istrati își găsește un ecou răsturnat în lipsa de scrupule a gazdelor lui. Salutată la sosire ca un militant entuziast pentru cauza proletară, odată cu apariția măturii sale el va fi etichetat drept aventurier interesat, trădător al revoluției vîndut Siguranței burgheze. Denigrarea tinde să-l desființeze și ca artist. Opera lui, supraevaluată inițial din rațiuni ideologice, își va dezvălui brusc carente grave ca artificialitatea sau romantismul facil și tipător. Enciclopediile sovietice îl etichetează succesiv pe Istrati drept contrarevoluționar, calomniator al U. R. S. S. - în 1937; simpatizant al oprimaților cu o înțelegere limitată de spiritul mic burghez în 1970; scriitor talentat de o mare plasticitate în 1990, cînd cearta cu Sovietele este trecută pudic sub tăcere. În perspectiva timpului, reacția prompt și unanim negativă la cartea lui Istrati pare a răspunde mai degrabă consemnului oficial decît unor convingeri intime. În 1993 Leonid Leonov, ultimul supraviețuitor dintre cei 17 semnatari ai unei scrisori deschise avertizînd scriitorii occidentali asupra perfidiei lui Istrati, se distanțează atât de Istrati în calitate de scriitor politizat, cât și de apelul din 1929: cunoscînd diversitatea de opinii a celor ce l-au semnat, pune sub semnul întrebării consensul realizat asupra problemei în cauză.

Semnificative sînt și relațiile lui Istrati cu scriitorii contemporani ce au cunoscut lumea sovietică. Venerației inițiale față de Gorki îi urmează la scurt timp acuzele pe care Istrati le aduce prozatorului rus pentru compli-

citarea prin tăcere cu crimale regimului. La rîndul său, Gorki își exprimă resentimentele în corespondența cu literați străini, instigînd, pe o cale ocolită, campania orchestrată de Barbusse împotriva lui Istrati. O simpatie spontană îl leagă în schimb pe Istrati de Kazantzakis. Călătorind împreună, cei doi cunosc aceeași realitate la care se raportează însă diferit. Istrati ia parte activă la suferințele lumii. Kazantzakis se concentrează exclusiv asupra operei sale reproșîndu-i prietenului risipirea în activități efemere. Istrati declară că este interesat de lume, iar nu de compoziție sau stil, că prețuiește curajul civic mai mult decît talentul. Implicarea sa activă se desparte atât de pasivitatea lui Gorki cît și de estetismul lui Kazantzakis.

Un studiu al lui R. Marchisio relevă apropierea dintre destinul lui Istrati și cel al lui André Gide. Scriitorul francez reia experiența călătoriei în U. R. S. S. pe același drum de la entuziasm la decepție consemnat în *Retour de l'U. R. S. S.* (1936). Temperamental, romantic, excesivul, retoricul Istrati se deosebește de clasicul, moderatul și reflexivul Gide, dar mărturia lor de o factură stilistică diferită concordă în

conținut. Amîndouă rămîn fără ecou: prestigiul autorilor nu le conferă suficientă greutate spre a învinge opacitatea unui public care nu aude decît ce vrea să audă.

Considerată de Rolland, Zweig sau Kazantzakis ca fiind inopertună prin deserviciile aduse cauzei stîngii, calomniată de cei care îi neagă veracitatea, cartea lui Istrati suscită polemici mult timp după moartea autorului. Valentin Popa reține ecoul poziției lui Istrati împotriva regimului sovietic în publicistica noastră literară postbelică. Dacă Al. Oprea, a cărui poziție reiese și dintr-o lamentabilă scrisoare adresată lui Ehrenburg, pune viziunea „anarhistă” a lui Istrati pe seama tarelor personalității sale, de partea cealaltă a baricadei, Alexandru Talex și Mircea Iorgulescu susțin integritatea morală a scriitorului și curajul său civic întemeindu-se tocmai pe *Vers l'autre flamme*.

Onestitatea angajării îl face pe Istrati să intuiască realitățile sovietice cu o siguranță mai mare decît a discernămintului intelectual. Brice Parain surprinde viciile de gîndire ale lui Istrati și ajunge printr-un raționament iscusit la concluzia că dictatura comunistă este preferabilă liberalismului burghez. Dreptatea va fi de partea scriitorului sufletist, iar nu de aceea a dialecticianului subtil, după cum va fi și de partea lui Camus în disputa sa cu un mînșuitor mai abil al ideilor, Sartre. Această dreptate nu i se va recunoaște însă lui Istrati decît după aproape o jumătate de veac, cînd informațiile acumulate și mărturia zguduitoare a lui Soljenițin vor sili intelectualitatea europeană de stînga să renunțe la comoditatea nefastă a obstinării ei orbire.

Alexandra Ciocârlie

O carieră ca-n filme

● Mary Higgins Clark (în imagine), celebră autoare americană de romane polițiste în stil englezesc (cu polițiști politicoși, suspecti eleganți și cultivați, cadavre curate și discrete) și-a început cariera ca secretară, apoi a devenit stewardesă, dar după ce a avut cinci copii și o criză cardiacă, a fost nevoită să abandoneze zborurile, așa că, la 34 de ani, s-a apucat de scris pentru a-și între-

ține familia. Era în 1964. Abia peste zece ani a reușit să debuteze cu *Noaptea vulpii*, un roman de suspense, devenit best-seller. Au urmat alte 12 titluri, care i-au adus glorie și mulți bani. Ultimul său roman, *Amintește-ți*, își desfășoară acțiunea la Cape Code, unde fosta secretară are o vilă de vacanță (pe lângă reședința de week-end de la New Jersey și apartamentul de lux din New York).

Disc Marius Constant

● Casa de discuri a Editurii Salabert împreună cu „Harmonia Mundi” – un alt label francez de prestigiu – au dedicat cunoscutului compozitor francez de origine română Marius Constant un disc de autor. Printre alți interpreți de notorietate figurează pianistul Andrei Vieru și tînărul violonist Radu Blidar, pe care criticul Jean Roy de la „Le Monde de la Musique” îl consideră „o revelație”.

Oscar Wilde la Westminster Abbey

● Westminster Abbey plănuiește să-l onoreze pe scriitorul irlandez Oscar Wilde, care a fost închis pentru homosexualitate și a murit în dizgrație cu aproape un secol în urmă. Așa va evoca

geniul său printr-o placă tradițională într-o fereastră din Colțul Poștilor. Placa memorială va fi dezvelită în februarie 1995, cu prilejul premierei capodoperei sale: *Ce-n seamnă să fii Onest*.

Claude Vignon

● Pînă la 30 septembrie, la Muzeul Augustinilor din Toulouse este deschisă o expoziție retrospectivă a lucrărilor pictorului și gravurului Claude Vignon (1593 - 1670) care a lucrat pentru regele Ludovic al XIII-lea. În expoziție se află și cunoscuta sa lucrare „Triumful lui Hercule”, pictată pentru cardinalul Richelieu, cît și numeroase desene și gravuri.

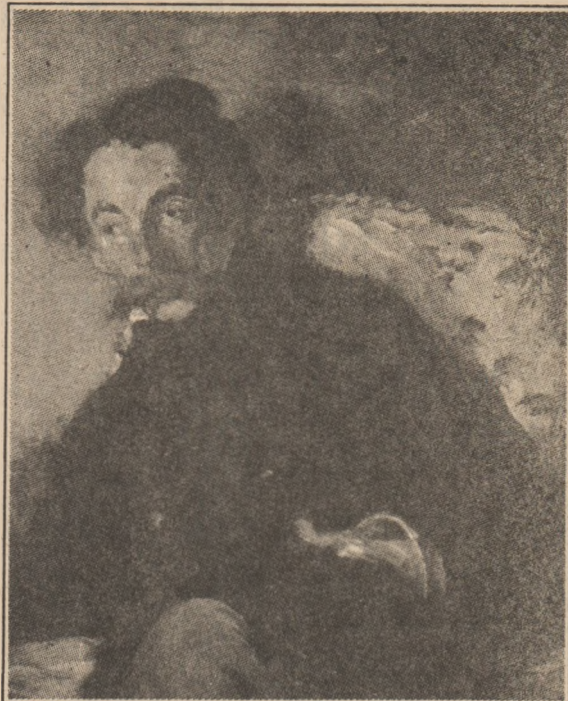
Sexul lui Proust

● Neînțelegerea și furia contemporanilor față de Proust s-a exprimat în diverse moduri: Montesquieu - „Amestec de litanie și batjocoră”; Gide - „Jignire a adevărului”; Cocteau - „N-are pic de

inimă”; Alphonse Daudet - „Marcel Proust e diavolul”; Barrès - „Capul lui de rahat-lookum”; Claudel - „Bătrîna evreică fardată”... În eseu *Sexul lui Proust*, apărut acum în colecția „L'Infini, Stéphane Zagdanski (în imagine) explică aceste reacții prin ceea ce el numește „heterosexualitatea sufletească a lui Proust”, demonstrată prin operă, în care autorul e identificat cu Albertine.

Mallarmé

● Editura Secker and Warburg publică, sub semnătura profesorului Gordon Millan, o nouă biografie consacrată lui Stéphane Mallarmé, la cincizeci de ani după prima biografie consacrată poetului francez de către Henri Mondor. Autorul este de părere că o bună cunoaștere a vie-

ți poetului „poate duce la o mai profundă apreciere a operei sale”. În imagine: detaliu din portretul lui Stéphane Mallarmé, pictat în 1876 de Eduard Manet, lucrare aflată la Muzeul Orsay din Paris. Acest portret este reprodus pe supracoperta noii biografii a lui Mallarmé.

Succesul lui Tabucchi

● „Neînțelegeri, incertitudini, lămuriri tîrzii, regrete inutile, amintiri poate înșelătoare, greșeli prostest și iremediabile, – lucrurile descentrate exercită asupra mea o atracție irezistibilă”, spune Antonio Tabucchi, prozator italian ce și-a cucerit deja o faimă internațională. Între primul său roman, *Piazza d'Italia* (1975) și ultimul, *Sostiene Pereira* (Fettrini, 1994), deși scrise în registre diferite, exista o legătură: aceeași luptă împotriva puterii oarbe, politice sau religioase, același pesimism discret, compensat de savuroasa poezie a derizoriului.

Portretele lui Tintoretto

● Adăugate la colecția din Kunsthistorisches Museum din Viena, cele peste 40 de picturi expuse acum în capitala Austriei (pînă

la 30 octombrie) provin din muzee americane și europene, ele ilustrînd inovațiile lui Tintoretto în domeniul pictării portretelor.

Un american la Paris

● Scriitorul american Joseph Barry a murit în primăvara acestui an la Paris, la 76 de ani. Sosit în Franța în uniformă de căpitan acum o jumătate de secol, a jucat un rol important în eliberarea orașului Nancy și a devenit un fervent francofil. A fost corespondentul din Franța al lui „Newsweek”, „New York Times” și „New York Post” și a publicat numeroase volume între care *George Sand sau scandalul libertății* (Seuil, 1982), *Versailles, pasiuni și politici* (Seuil, 1987), *Lord Byron și Augusta* (Albin Michel, 1989) și, anul trecut, *Noapte bună, Oedip* (Ed. du Seuil).

Scrisori de dragoste

● La 10 septembrie, pe scena Teatrului Comédie des Champs-Élysées, a avut loc premiera piesei „Scrisori de dragoste” de A. R. Gurney, în regia lui Lars Schmidt. Cei doi protagoniști ai noului spectacol parizian sunt cunoscuți actori francezi de teatru și film Anouk Aimée și Bruno Cremer.

CARTEA STRĂINĂ

Eroism fără glorie

APĂRUT la Ed. du Seuil o nouă carte de Tzvetan Todorov, *O tragedie franceză. Vara 1944: scene de război civil*. Sîntem în octombrie 1944. Un tînăr pe nume Charles Krameisen se prezintă la jandarmeria din

Bourges: susține că e singurul care a scăpat dintr-un cumplit masacru. Relatarea lui e înșelătoare și vorbește prost franțuzește: spune că se pot găsi cam 25 de cadavre, în împrejurimile unui sat din Berry, unde a avut loc genocidul. Nu este crezut, deși insistă. Apoi, niște evrei semnaleză dispariția mai multor rude. La jumătatea lui octombrie, la o fermă înconjurată de trei fîntîni, sînt găsite cîteva obiecte ce aparținuseră femeilor dispărute. Istoria lui Krameisen începe să pară verosimilă. Cu mare greutate, se scot din fîntîni 36 de cadavre, 28 de bărbați și 8 femei. Evrei arestați, drept represalii, din orașul Saint-Amand de un grup de milițieni din armata auxiliară, ajutați de soldați nazisti. De aici începe teribila istorie pe care Todorov ne-o povestește cu un dublu talent, de istoric și de prozator.

Primul act al dramei: decizia luată de un grup din Rezistență de a elibera Saint-Amand înaintea sosirii americanilor. Tragicomică, această acțiune durează puțin; eliberatorii

puși pe fugă iau ca ostateci cîțiva milițieni. Miliția replică luînd și ea ostateci. Încep tratative care nu duc nicăieri, pînă în ziua cînd rezistența se decid să execute captivii pe care i-au păzit mai mult de o lună. Ca represalii, subprefectul din Saint-Amand va convinge autoritățile germane să facă o arestare în masă: evreii, asasinați apoi la ferma din Guerry.

Todorov n-a inventat nimic. A cotoșit prin arhive, a cules mărturii ale celor ce au trăit această tragedie, a inclus în tramă amintirile lui René Sandrin, primarul din Saint-Amand și a reunit toate piesele într-o narațiune nu doar sîșietoasă, ci și fîmbatată de spiritul fin al moralistului, interesat să vadă cum, în fața ororii naziste, în Franța profundă se instaurează războiul civil. Un război fără glorie, în care nici eroii nu apar atît de măreți cum se credea.

Luc Ferry

(reprodus din L'Express, – 14.VIII.1994)

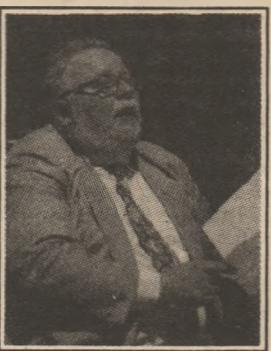
T.L.F.

Nikita Mihalkov și politica

● **Tezaurul Limbii Franceze**, în 16 volume, dintre care ultimul va apărea în octombrie, are 23.000 de pagini ce cuprind 100.000 de cuvinte, fiecare cu etimologia și istoria lui și ilustrat cu numeroase citate. Gigantica muncă de alcătuire a acestui dicționar, începută din 1961, a fost dusă cu bine la capăt de 140 de cercetători, ingineri și tehnicieni de la Institutul Național al Limbii Franceze din cadrul CNRS, sub coordonarea lui Paul Imbs (vol 1-7) și Bernard Quemada (vol.8-16). Concepția științifică și realizarea riguroasă, pe computer, fac din Tezaurul Limbii Franceze cel mai complet și fiabil instrument de lucru, cercetare și documentare în domeniu. Prețul celor 16 volume: 9800 de franci.

Actor, regizor și director

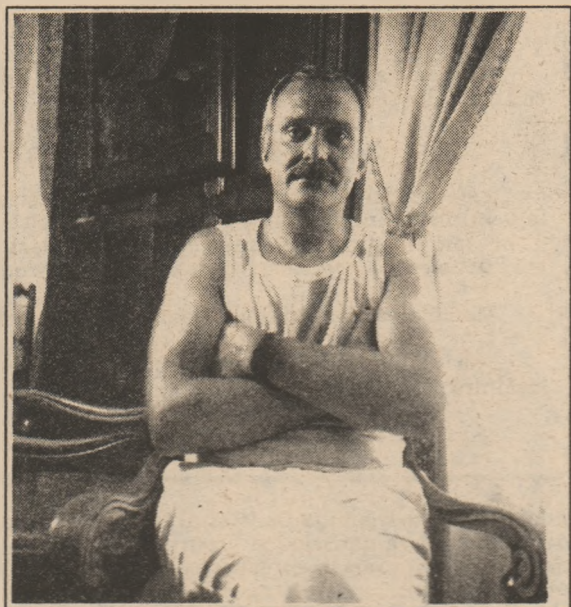
● Pentru publicul care-l urmărește de două decenii, belgianul Armand Delcampe (în imagine), fidel lui Jean Vilar și coleg de breaslă cu Ariane Mnouchkine, montează o nouă piesă, despre familia Georges Simenon. În total, acest actor excep-

țional care este foarte mândru să poarte trei „caschete” - actor, regizor și director de teatru - a montat două sute de spectacole și a organizat trei milioane de reprezentații pentru un milion și jumătate de spectatori. Pentru anul viitor, Armand Delcampe dorește ca pe scena atelierului său teatral din Louvin-la-Neuve să reia *Sf. Ioana a abatoarelor* de Brecht și să monteze *Bolnavul închipuit* de Moliere.

Fundația Oskar Schindler

● Regizorul american Steven Spielberg va folosi câștigurile sale de la filmul *Lista lui Schindler* pentru a crea o fundație denumită „Oskar Schindler”, consacrată problemelor evreiești.

● Nikita Mihalkov nu mai are nevoie de prezentare pentru cinefilii noștri. Autorul *Pieseii neterminate pentru pianină mecanică*, al celor *Cîteva zile din viața lui Oblomov*, al premiului *Ochi negri* și al altor zece filme, actorul din filmele fratelui său Andrei Koncalovschi, ale lui Klimov și Gherman, ne e bine cunoscut. Mai puține

am aflat despre atitudinea sa politică actuală: consilier cultural al populistului Ruțkoi, anticapitalist și naționalist (ceea ce nu l-a împiedicat să fie coproducător cu americanii la *Police Academy 7*, turnat la Moscova), el și-a încheiat un recent discurs public, citindu-l pe țarul Alexandru III: „Rusia nu are alți prieteni în afară de armata rusă”.

Altă Cio-cio-san

● Între 26 septembrie și 23 noiembrie se vor filma în China de Sud exteriorile pentru *Madame Butterfly*, adaptare a operei lui Puccini realizată de Frédéric Mitterrand. Înregistrarea sonoră a filmului s-a făcut în iulie, cu Orchestra din Paris. În fruntea unei distribuții chino-americane se află Ying Huang, 24 de ani, primă soprană a Orchestrei Filarmonice din Shanghai (în imagine). Filmul-operă va fi

gata în primăvară, pentru a prinde selecția pentru Cannes.

Al șaselea roman

● Pentru cele șase cărți publicate în peste treizeci de ani, toate consacrate Americii, Yves Berger (în imagine), directorul Editurii Grasset, a reușit turul de forță de a aduna patru premii: Femina pentru *Sudul*, Colette pentru *Cel care prinde umbrele*, premiul Limbii din Franța pentru *Piatra și saguaro* și premiul prințului Pierre-de-Monaco pentru ansamblul operei sale. În cel de al șaselea roman al său, *Imobil în curentul fluviului*, Yves Berger inventează o nouă Lume Nouă.

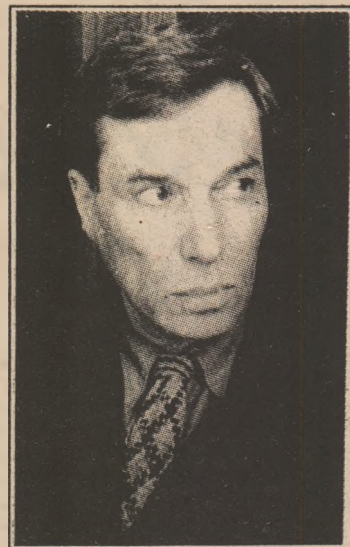
Ultimul Antonioni

● Lucrul la ultimul film al lui Michelangelo Antonioni e prevăzut să înceapă la 3 octombrie, la Paris, pentru a fi continuat la Aix-en-Provence și la Ferrara. Intitulat *Meditații*, filmul va reuni mai multe povestiri scurte, centrate pe tema preferată a auto-

rului *Aventurii* - copilul. Wim Wenders este coscenarist și corealizator, alături de bătrânul maestru, paralizat și afazic în urma unui atac cerebral. Distribuția va reuni, între alții, pe Catherine Deneuve, Sophie Marceau și Marcello Mastroianni.

Cazul Pasternak

ÎN 1956, sfidând interdicțiile, Boris Pasternak a încredințat editorului (comunist) italian Gianciacomo Feltrinelli manuscrisul romanului său respins de cenzură *Doctor Jivago*, împreună cu drepturile de traducere în alte țări. Alertat de KGB la 25.VIII.1956, Prezidiul CC-PCUS a încercat, prin tovarăși din partidele comuniste frățești, să împiedice publicarea în străinătate a „acestui roman dușmănos, antisovietic”. De aici începe „cazul Pasternak”, devenit o afacere de stat.

Luna aceasta va apărea la Ed. Gallimard, în colecția „Mărturii”, traducerea din rusește a *Dosarului Afacerii Pasternak. Din Arhivele Comitetului Central și ale Biroului Politic*, cuprinzând note informative, sinteze, procese verbale, decizii vizate și adnotate de Polikarpov, Furțeva, Suslov, Brejnev ș.a., ce denotă furia PCUS împotriva edițiilor succesive în diverse limbi de circulație, împotriva Premiului Nobel atribuit în 1958, împotriva, mai ales, a scriitorului devenit celebru în toată lumea. O mașinărie birocratică de persecuție, coșmarească și halucinantă pentru cititorul occidental. „Că trebuie să răscumpăr prin suferințe adevărul pe care-l cunosc nu e ceva nou și sint gata să le îndur, oricare ar fi ele” - scria Pasternak cenzorilor în 1957. A murit în dizgrație, în 1960. *Doctor Jivago* a apărut în URSS abia în 1988.

Traducătoarea lui Boris Pasternak în franceză (prima ediție, Gallimard, 1958) Jacqueline de Proyart, care semnează acum prefața *Dosarului*, precum și introducerea și notele altui volum de Pasternak, *Scrisori către prietenii mei francezi (1956-1960)*, apărut tot luna aceasta, povestește cum l-a cunoscut: „La sfârșitul lui 1956, pe când eram studentă, am plecat cu o bursă la Universitatea din Moscova pentru a-mi perfecționa rusa. Eram nerăbdătoare să descopăr, în spatele posomoritei fațade sovietice, inima adevăratei Rusii. Văzând că sint franțuzoaică, niște studenți curajoși mi-au spus că venirea mea în Rusia n-ar avea sens dacă nu l-aș cunoaște pe Boris Pasternak, pe care-l știam ca poet. Apoi am avut un adevărat șoc când am răsfoit un exemplar manuscris din *Doctor Jivago*. Prin mijlocirea unor prieteni, atât de așteptata întâlnire a avut loc în seara de 1 ianuarie 1957”.

Această întâlnire și cele ce au urmat sint povestite în prefața la *Scrisori către prietenii mei francezi* (unul dintre adresanți fiind chiar prefațatoarea). Ea explică itinerarul lui Pasternak dinainte de a deveni un „caz” politic, astfel:

„Există un cuvânt în rusește care înseamnă „cel care gîndește altfel”. Boris Pasternak a fost primul, sub regimul sovietic, care a îndrăznit să spună și să scrie că el gîndește altfel. Făcea parte din-o familie evreiască liberală și foarte cultivată. Grație talentului de portretist, tatăl lui, Leonid Pasternak, primise în mod excepțional dreptul să locuiască în Capitală, fiind numit director al Școlii de Arte Plastice din Moscova. În copilărie, Boris fusese botezat creștin, în taină, de către dădaca sa. Și asta îl va influența mai târziu. El a refuzat totdeauna să se lase atras în capcanele întinse de practica marxism-leninismului, a fost recalitrant prin excelență, îndemnat la aceasta de remarcabila sa formație filosofică. Troțki vedea în el un suspect încă din 1922 iar critica oficială nu va înceta să-l persecute pînă la moarte. Cu toate acestea el a refuzat totdeauna exilul. În acest sens, cazul Pasternak a servit drept repetiție generală (ratată) pentru cazul Soljenitiîn, exilat forțat și cu cetățenia retrasă”.

Despre impactul în epocă al romanului *Doctor Jivago* (al cărui manuscris l-a scos din URSS, împreună cu Hélène Peltier-Zamoyska, în 1957), Jacqueline de Proyart spune că, în ciuda interzicerii sale, romanul a circulat clandestin în URSS, zduncinînd serios, cu ajutorul artei, popaganda comunismului ce se credea instalat definitiv și demonstrînd că se poate gîndi și acționa și altfel. Impactul a fost imens și în celelalte țări din Est, unde edițiile occidentale au pătruns și au circulat neoficial. Traducătoarea lui Pasternak citează cuvintele pe care i le-a spus un ghid în timpul unei călătorii prin Albania: „Această carte mi-a redat speranța”.

Adaptare de Adriana Bittel

(după „Le Bulletin Gallimard” nr. 404 - septembrie 1994)

Renovări la British Museum

● Conducerea Muzeului Britanic din Londra a anunțat adoptarea unei strategii de dezvoltare în întîmpinarea secolului al XXI-lea și a celei de-a 250-a aniversări (în anul 2003) a acestei instituții de cultură de renume mondial. Planurile noilor galerii și amenajări îl au ca autor pe Sir Norman Foster. Planurile lui Foster, care s-a ocupat și de restaurarea clădirii Reichstagului din Berlin și construirea noului aeroport din Hong Kong, au fost alese dintre propunerile a 132 de arhitecți din lumea întregă.

Revista revistelor

Musca-n lapte

În FLACĂRA nr.37, pe prima pagină, se publică un *Apel către țară*, semnat de AFDPR, președinte Ticu Dumitrescu (și, probabil, redactat de dînsul), pentru a se înălța în Capitală, prin subscripții publice, convenitul Monument Național al celor căzuți în lupta împotriva comunismului. Pornind de la ideea că în toate țările eliberate de fascism (inclusiv România) s-au făcut „grandioase monumente ale Holocaustului”, iar în memoria milioanele de victime ale comunismului nu există asemenea locuri de reculegere și comemorare, Ticu Dumitrescu scrie: „Numai în România, peste 300.000 de oameni au plătit cu viața curajul de a înfrunta tirania roșie, apărînd ființa națională, libertatea și demnitatea persoanei umane, cum și religia și morala creștină. Dar despre Ei nu se vorbește nimic, ca într-o adevărată și uriașă conspirație a tăcerii. Pentru Ei nu se ridică din marmură neagră Holocausturi” (s.n.). Nu e prima oară cînd, luat de valul justeii sale indignări, Ticu Dumitrescu nu mai ține cont de proprietatea termenilor. Era de datoria redactorilor profesioniști de la publicațiile ce au găzduit *Apelul* să sesizeze nefericita formulare ce compromite gravitatea chestiunii de fond.

• Pe coperta bilunarului securist EUROPA nr.173 zîmbesc alăturate două „personalități politice marcante”: Gheorghe Funar și Saddam Hussein. • Dedesubt, Ilie Neașu fi dă înainte cu „Coaliția diabolică - Masonerie, Catolicism, Judaism, Maghiarism și Perestroica” ce completează pentru distrugerea României - așa cum era ea cînd „demna noastră Securitate” tăia și spînzura, fi face pe revoluționarii din decembrie „dobi-toci” fiindcă au debarcat din posturile cheie ale societății și economiei românești oamenii lor, „cadre capabile, competente, cu experiență”, pe locurile cărora s-au instalat „căzături” și „străini” care vor să ducă totul de rîpă după un plan occidental stabilit de mult. • Despre președintele Iliescu înșă, numai de bine: „el a căzut ca musca în laptele

loviturii de stat din Decembrie 1989. Indiferent de slăbiciunile lui actuale, de toleranța sa față de fenomenul corupției la nivelurile înalte, Ion Iliescu a avut un rol important în stabilitatea României. Bazîndu-se pe oameni deosebit de inteligenți precum Virgil Măgureanu, Ion Bunoaica, Dumitru Cioflină, Doru Ioan Tărăcilă, Adrian Năstase, Vasile Văcaru, Gheorghe Dumitrașcu, Cornel (sic) Vadim Tudor, Adrian Păunescu, Tudor Mohora și mulți, mulți alții, actualul președinte s-a debarasat abil de majoritatea lichelelor, incompetențelor și fripturistilor”. N-ar merita să ne uităm în gura lui Ilie Neașu dacă „părerile” sale n-ar fi semnificative pentru orientarea unei fracțiuni frustrate și deocamdată sperăm impotente a fostei Securități. • Iată ce ar vrea ei: în comerțul exterior să ia din nou frînele „profesioniștii de la Dunărea”, să fie anihilați „jidanul Roman”, „broșcoiul Severin” și ceilalți care fac jocul „iudeo-masonic”, din pricina căruia „poporul gîfite precum o locomotivă cu aburi” iar în locul lor să fie readuși „Ștefan Andrei, Ioan Traian Ștefănescu, Dumitru Popescu, Constantin Olteanu, Ilie Verdeț, dar cîți nu pot fi? - fiecare în domeniul său de activitate să pună umărul la redresarea economiei”. E clar. Își vor înapoi, la putere, oamenii lor. Cît despre „sprijinul extern” al acestei fracțiuni, paginile „Europei” vorbesc pe larg: fițiuca e plină de întinse omagii și elogiul la adresa lui Kim Jong Il („Dacă ai spirit de abnegație față de popor, găsești bani și modalități. Acest lucru este posibil numai în această țară unde se materializează ideologia Ciuce axată pe ființe umane. Astăzi, conducerea statului coreean în fruntea căruia se află Mareșalul Kim Jong Il continuă politica promovată de către președintele Kim Il Sung și se străduiește pentru o viață mai bună și mai fericită a poporului care este ferm convins că, împreună cu Mareșalul Kim Jong Il, nimic nu-l poate împiedica să înainteze spre societatea la care aspiră.”), a lui Deng Xiaoping, și, mai ales, a „prietenilor irakieni” care se bazează pe sprijinul lui Alah, al lui Dumnezeu și al grupării reprezentate de Neașu, pentru a scăpa de embargo: „Pe lîngă

SPORT

Prosopul lui Lăcătuș

MECIUL nul scos de Steaua la Bruxelles mă face să sper. Victoria Rapidului în fața unei echipe de mijlocul clasamentului belgian mă bagă la idei. Înfrîngerea dinamoviștilor în Turcia mă ajută să mă simt la largul meu. Dinamo a pierdut un meci, dar măcar știe că returul o să-i mînințe sufletul. Or Rapidul și Steaua n-au acest avantaj. Ele au umplut de fericire galeriile lor, așa că să le ferească Dumnezeu să nu iasă basma cît de cît curată în cupele europene. Dinamo a izbutit în Turcia să nu ia bătaie la scor. Asta mi se pare o serioasă premisă de calificare. Jucînd prost, Dinamo n-a încasat-o prea tare. Înclin să cred că în meciul retur, Dinamo fi va scoate din discuție pe adversarii săi. Poate că Rapidul va izbuti să-și păstreze avantajul cîștigat pe Giulești. Nu sînt sigur. Steaua înșă va avea zile grele în grupa ei. Ea a cîștigat un punct în deplasare, dar momentul cheie al meciului cu Anderlecht a fost cel în care Lăcătuș n-a mai suportat tensiunea din teren și s-a repezit la adversarul lui. Căpitanul echipei e cel care știe cel mai bine în ce ape se scaldă echipa lui, pe teren. Or Lăcătuș a preferat să stea pe margine în următoarele două sau trei meciuri ale Stelei. O să ziceți că l-au lăsat nervii. Posibil. Dar în subconștientul unui fotbalist de 30 de ani care e și căpitan de echipă nu se produc asemenea accidente. Ceea ce a făcut Lăcătuș la Bruxelles se aseamănă cu reacția jucătorilor de pocher care știu că n-au cărți cîștigătoare și zic „Pas!” Dacă nu l-ași ține minte pe Lăcătuș, cel din finala de la Sevilla, nu m-aș încumeta să fac o asemenea interpretare. El a băgat gol atunci șutînd zdravăn și fără inhibiții, la penaltiuri. Acum, același jucător își iese din fire și se repede la un adversar. Și asta cu două minute înainte de sfîrșitul celor 45 de minute ale celei de-a doua reprize. Sper să greșesc, dar în subconștientul lui Lăcătuș a funcționat așteptarea unui moment al aruncării prosopului, ca la box. Văzînd că prosopul nu apare, Lăcătuș a trecut la lovituri nepermise.

Tușier

Umor involuntar

„În al doilea rînd, o spun cu mîna pe inimă: și eu sunt prost!”

Cătălin Țirlea în *Adevărul literar și artistic* din 28 august 1994

„s-ar putea să descoperim pe o aripă a sufletului românesc umbra cicatricei din spinare...”

C. Stănescu în *Adevărul* din 28 august 1994

„tratamentul pe care îl urmează președintele României nu poate fi făcut la domiciliu, fiind necesară prezentarea la spital, ceea ce confirmă apariția unor complicații de natură încă necunoscută, din cauza opacității tradiționale a persoanelor responsabile cu informarea opiniei publice”.

Marcela Feraru, Adrian Halpert în *Evenimentul zilei* din 28 august 1994

„Florin Prunea mărturisește cum și-a cucerit soția: «I-am solicitat o întîlnire și m-am înfipt cu tupeu.»”

Alin Paicu în *Evenimentul zilei* din 15 august 1994.

numeroasele delegații la Consfătuirea de la Bagdad va participa și un grup de politicieni, ziaristi și oameni de afaceri români, invitați special de Conducerea irakiană prin Ambasada sa de la București. Să dea Dumnezeu și Alah ca, împreună, să-i îmblînzească pe iudeo-yankei și embargoul să fie ridicat imediat.” • Continuă, de asemenea pe un spațiu amplu, dialogul, ajuns la al VII-lea episod, dintre Ilie Neașu și Gheorghe Rațiu, șeful Direcției I din fostul Departament al Securității Statului, dialog brodat cu perle ce pot alcătui un *sottisier* securistic. Calul de bătaie (tocit pînă la paie): „iredenta maghiară”, care, printre multe alte machiavelcuri, în toamna '89 recruta tineri români, unguri și țigani: „Unii au fost antrenați în difuzarea de manifeste, fițiuci, de a face impresii pe pereți sau pe asfalt”, în orice caz erau instruiți ca, la un anumit semnal să participe la demonstrații de stradă contra regimului”. Iar dacă „gazetarii noștri «independenți»”, „un anumit segment al scenei politice românești”, precum și un segment al românilor din diaspora care se autoîntitulează „exil românesc” „nu demască caracterul antiromânesc al implicării ungarilor în evenimentele din decembrie” e numai pentru că fundația Soros le pune în palmă subvenții grase și le plătește hîrtia de ziar.

Hapul mortal al libertății

Nemulțumit de anumite constatări formulate de noi în ceea ce îl privește, Adrian Păunescu scrie în gazetele lui că niște „nemernicii de la *România literară*” i-au făcut și i-au dres. Asta fi strică pe unii dintre noi. Mai întîi se supără și de-abia după aceea își pipăie bubele din cap. Că nemernicii de la *România literară* îl atacă ar trebui să-l ajute pe dl. Păunescu să-și dea seama că există în continuare. Fiindcă nemernicii n-au atacat un oarecare purtînd acest nume, ci pe un poet talentat și pe un om care, odinioară, mai avea o brumă de bun simț. Păunescu atacat de nemernicii de la R.I. merita atenție. Cît despre Păunescu de după, el ar trebui să fie ultimul care să numească nemernicii pe cei care-l atacă. Fiindcă nemernicii cu pricina n-au furat ca să-și facă niscai case, n-au șantajat ca să-și facă mendrele prin județele patriei și nici n-au pe cuget vieți omenești. Aceiași nemernicii n-au lăudat azi pe cineva pe care să-l înjure sau să-l tragă în noroi mîine. Nu nemernicii de la R.I. au căzut în extaz înaintea lui Traian Dudaș, fostul ambasador al R.S.R. la Moscova, ca după aceea să-l atace josnic, acuzîndu-l de beție și de rusofilie căpătată în timpul misiunii diplomatice. Nouă nu ne-a plăcut Traian Dudaș de la început, dar nu ne-a trecut prin cap să-l facem bețiv și om al rușilor ca Adrian Păunescu, acum. Nemernicii n-au atacat josnic pe nimeni, fiindcă prețuiesc omul, chiar și atunci cînd au de-a face cu exemplare ratate moralmente. Adrian

Păunescu n-a înțeles, din nenorocire pentru el, că noi n-am atacat valoarea lui literară din alte vremuri și nici accesul lui de curaj de pe vremea cînd era redactor șef la *Flacăra*. Noi am atacat un ins amoral care s-a strecurat în pielea poetului, mîncîndu-i lefteria. Adică libertatea, nu ceea ce a ajuns să însemne acest cuvînt din pricina unor persoane ca Adrian Păunescu. Fiindcă libertatea e pentru un ziarist ca Adrian Păunescu un soi de hap mortal. El a experimentat libertatea în decembrie '89, bucurîndu-se că a căzut Ceaușescu într-o ediție specială a revistei *Contemporanul*. După care a întors-o ca la Ploiești, aduîndu-mă că e mai profitabil să-l laude pe Ceaușescu. Apoi, l-a schimbat lejer pe răposat cu succesul lui. Ca să reîntre în grațiile publicului n-a ezitat să-și zică el însuși porc. După aceea animalul în chestiune ajunge în Senatul României, devine vicepreședinte de partid, ba ajunge să reprezinte România în Parlamentul Europei. Hai să fim serioși, ori ești un porc independent și atunci jos pâlăria, ori vrei să fi tratat ca un gentleman de sînga cu mijloace scoase din cocină, ceea ce nu se poate. • Un cititor al *ROMÂNIEI MARI* îi reproșează lui C.V. Tudor că nu se împacă, acolo, cu Adrian Păunescu. Asta spune multe despre capacitatea cititorilor lui C.V.T. de a-și da seama cu cine e certat acesta. Ba mai mult, același corespondent al lui Vadim Tudor fi povestește tribunului că nu-l mai salută prietenii din pricină că e suporterul „*României mari*”. Zăpăcit de rolul său de parlamentar, CVT nu pricepe că-și dă singur cu barda peste picioare, publicînd scrisoarea amintită. Fiindcă din această elogiare reiese că devotatul cititor al *României mari* s-a stricat cu toți cunoscuții săi, din pricina devotamentului său. Or asta spune multe despre audiența reală pe care o are C.V. Tudor.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86.;
650.33.69.; 659.35.42. (foto).

Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei. ISSN 1220-6318.

24 pag. - 400 lei